

**Аналіз профільної діяльності позашкільних еколого-
натуралістичних закладів України
протягом 2017 р.**

**(за матеріалами річних звітів обласних еколого-
натуралістичних центрів (станцій юних натуралістів)
за 2017 р.)**

Вінниця-2017 р.

1. Вступ

Реформування соціально-економічної та політичної систем розвитку України передбачає багатофункціональну перебудову всіх сфер діяльності, зокрема в освіті, що потребує змін в організації та змісті сучасного педагогічного процесу.

Сучасна позашкільна освіта – це безперервний освітній процес, що не має фіксованих термінів початку і завершення, послідовно переходить від одного етапу до іншого, забезпечуючи кожній дитині умови для вільного вибору видів і форм діяльності; духовного, інтелектуального та фізичного розвитку; формування готовності до участі в складній системі соціальних відносин, а також формування моральної позиції, від якої залежить подальший розвиток особистості.

Основними завданнями позашкільних закладів освіти Обласних еколого-натуралістичних центрів учнівської молоді, станцій юних натуралістів відповідно до річних планів роботи у 2017 році були:

- координація позашкільної та позакласної роботи еколого-натуралістичного спрямування освіти в навчальних закладах області;
- організація співпраці з об'єднаними територіальними громадами області щодо збереження та подальшого розвитку в навчальних закладах мережі творчих учнівських об'єднань еколого-натуралістичного напрямку та сприяння створенню нових профільних або комплексних закладів позашкільної освіти з обов'язковим еколого-натуралістичним компонентом діяльності;
- підвищення рівня навчально-методичного та науково-методичного забезпечення, популяризація перспективного досвіду роботи профільних закладів позашкільної освіти;
- забезпечення розвитку природоохоронного, дослідницько-експериментального, оздоровчого, профорієнтаційного напрямку позашкільної еколого-натуралістичної діяльності;
- створення ефективної системи пошуку, підтримки і розвитку талановитої учнівської молоді;
- збільшення охоплення позашкільною освітою дітей шкільного віку з метою задоволення їхніх культурно-освітніх потреб, а також потреб у професійному самовизначенні і творчій самореалізації;
- створення умов для гармонійного розвитку національно-свідомої, високоосвіченої, життєво-компетентної творчої особистості, здатної до саморозвитку та самовдосконалення, готової до життя і праці в сучасному інформаційному суспільстві;
- соціалізація дітей та учнівської молоді в умовах освітнього простору закладу позашкільної освіти;
- залучення дітей та учнівської молоді до участі в міжнародних, всеукраїнських, регіональних екологічних проектах, програмах, конкурсах, акціях еколого-натуралістичного напрямку;
- модернізація змісту та підвищення якості позашкільної еколого-біологічної освіти на інноваційній основі;
- урізноманітнення напрямів позашкільної освіти, удосконалення форм, методів і засобів навчання та виховання;
- впровадження елементів музейної педагогіки в сучасну діяльність навчальних закладів;
- розвиток системи підготовки (перепідготовки) педагогічних кадрів для еколого-натуралістичних навчальних закладів;
- розвиток співпраці з вищими навчальними закладами різних рівнів акредитації, державними та громадськими екологічними організаціями, з позашкільними профільними та багатопрофільними, загальноосвітніми закладами з метою підтримки та реалізації екологічної освіти і виховання;

- використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі, розвиток дистанційних методів навчання як засобу підвищення якості позашкільної освіти та забезпечення рівного доступу дітей та молоді до якісної освіти;
- інтегрування національної системи освіти у європейський і світовий освітній простір, поглиблення міжнародного співробітництва з питань позашкільної еколого-натуралістичної освіти.

Для реалізації згаданих завдань у 2017 році в Україні діяла потужна мережа освітніх закладів: обласних еколого-натуралістичних центрів та станцій юних натуралістів; районних, міських профільних закладів.

З метою формування інформаційно-освітнього середовища позашкільної освіти, виявлення, поширення та впровадження перспективного педагогічного досвіду використовуються в роботі закладів позашкільної освіти інноваційні та інформаційно-комунікаційні технології, підвищують ефективність освітнього процесу використання можливостей мережі Internet, освітніх технологій.

У навчально-виховний процес закладів позашкільної освіти впроваджуються нові типові плани і програми, сучасні інформаційні технології, створюється база даних навчально-методичної літератури, педагоги-позашкільники беруть участь у Всеукраїнському конкурсі майстерності педагогічних працівників позашкільних навчальних закладів «Джерело творчості», Всеукраїнському конкурсі авторських програм, навчально-методичних матеріалів та віртуальних ресурсів з еколого-натуралістичної освіти, Позашкільних педагогічних читань (Всеукраїнській виставці видавничої продукції з питань позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку) та ін.

На сьогодні існують проблеми у позашкільній освіті, основною з яких є недостатність фінансування на розвиток галузі, що призводить до відтоку кваліфікованих спеціалістів, впливає на масштаби діяльності, матеріально-технічна база для навчання вимагає оновлення та модернізації. Слід відзначити, що незважаючи на складну економічну ситуацію, навчання у закладі безоплатне, що дозволяє успішно займатися еколого-натуралістичною діяльністю дітям незахищених соціальних категорій

2. Організаційно-адміністративна діяльність

Система управління діяльністю обласних еколого-натуралістичних закладів учнівської молоді у 2017 році базувався на законодавчих та нормативних документах, якими навчальні заклади в основному забезпечені.

В основу управління діяльністю Центрів покладено перспективне та поточне планування, яке спрямоване на реалізацію головних завдань позашкільної освіти.

Плани роботи закладів складені із врахуванням основних напрямів роботи як координаційно-методичного та організаційного профільного позашкільного навчального закладу та завдань, визначених Програмою розвитку позашкільних навчальних закладів на 20-2022 роки.

Внутрішній контроль у навчальних закладах здійснюється керівництвом на основі заходів, передбачених планами роботи на рік та на місяць. Результати їх виконання розглядаються на засіданнях педагогічних рад навчальних закладів нарадах при директорах.

Під постійною увагою адміністрацій закладів знаходяться питання охоплення учнів позакласною та позашкільною освітою, виконання навчально-виховних програм, підвищення фахового рівня педагогічних працівників.

Тісно співпрацюють навчальні заклади з батьківською громадськістю. Для батьків проводяться педагогічні лекторії, соціально-психологічні консультації, змагання, фестивалі, свята. Успішно реалізуються інноваційний освітнянський проект «Плюс родина».

На жаль у річних звітах обласних еколого-натуралістичних центрів та станцій юних натуралістів недостатньо або зовсім відображена робота адміністративно-управлінської діяльності за винятком Полтавського, Тернопільського, Волинського, Сумського,

Чернівецького, Кіровоградського, Хмельницького еколого-натуралістичних центрів та Вінницької обласної станції юних натуралістів.

Аналіз матеріалів річних звітів обласних еколого-натуралістичних закладів дає підставу зробити висновок, що наявна система управління освітнім процесом закладів в цілому дозволяють реалізувати вимоги держави щодо надання позашкільної освіти молоді та виконання координаційної, інформаційно-методичної, організаційно-масової діяльності освітніх закладів.

3. Методична робота.

Зміст методичної роботи обласних еколого-натуралістичних центрів учнівської молоді та обласних станцій юних натуралістів побудований відповідно до основних пріоритетних напрямів державної політики в галузі освіти, визначених Міністерством освіти і науки України.

Методична діяльність у 2017 році була спрямована на вирішення таких завдань:

- навчально-методичне забезпечення освітнього процесу;
- удосконалення методичної культури педагогічних працівників;
- залучення педагогів до інноваційної освітньої, дослідницько-експериментальної діяльності;
- вивчення, узагальнення та впровадження інновацій;
- розробка та застосування нових ефективних форм і методів методичної роботи;
- аналіз ходу і реалізації інноваційних процесів в закладах освіти області та в обласному закладі безпосередньо.
- проектування й опрацювання нових моделей управління освітнім процесом;
- розробка стратегічних документів діяльності закладу (концепції, проекти, плани, програми тощо);
- інформаційно-просвітницьке забезпечення педагогів з проблем освіти, педагогіки, методики, психології, перспективного педагогічного досвіду, сучасних педагогічних інноваційних технологій);
- розробка та видавництво різноманітних методичних матеріалів, участь у різноманітних Всеукраїнських та Міжнародних виставках;
- моніторинг професійної діяльності педагога; організація роботи над науково-методичною проблемою закладу;
- співпраця з КВНЗ « Академіями неперервної освіти», обласними інститутами післядипломної освіти, вищими та середніми закладами освіти, управліннями, організаціями, товариствами, фондами, науковими інститутами тощо.
- організація роботи педагогічного колективу за науково-методичною проблемою закладу.

3.1. Координаційно-методична робота.

Відділи методичної роботи обласних станцій юних натуралістів, ЕНЦУМ у 2017 році здійснювали координаційно-методичну діяльність в областях з питань еколого-натуралістичної, природоохоронної, експериментально-дослідницької роботи та роботи з обдарованими дітьми.

Відповідно до структури закладів, планувалась та здійснювалась групова, масова та індивідуальна методична робота (обласні виїзні семінари-практикуми, фахові семінари, педагогічні практикуми та «майстер-класи», психолого-педагогічні семінари, тренінги, навчально-методична індивідуальна та групова консультативна робота; спільні методичні об'єднання, педагогічні читання, педагогічні «мости», курси на базі обласних ЕНЦ та станцій юннатів, обласні творчі тижні, науково-практичні конференції, дні методичної допомоги в районах, декади педагогічної майстерності, лекції для педагогів та студентів тощо (Вінницька, Волинська, Запорізька, Івано-Франківська, Кіровоградська, Львівська,

Полтавська, Сумська, Тернопільська, Черкаська, Хмельницька, Чернігівська, Херсонська області).

Організація такої форми методичної роботи себе оправдала, що дало можливість педагогічним працівникам постійно поповнювати свої знання, щодо впровадження нових методик екологічної освіти, виховання, дослідницької роботи та використовувати в практичній роботі їх нові форми.

Для ефективної координаційно-методичної роботи в окремих областях, працівники відділів інформаційно-методичної роботи призначені кураторами районів та міст з питань еколого-натуралістичної, природоохоронної, дослідницької роботи та роботи з обдарованими дітьми, діяла консалтингова служба (Вінницька, Волинська, Кіровоградська, Житомирська, Хмельницька, Полтавська, Чернігівська, Івано-Франківська, Тернопільська області).

Спільно з районними та міськими методичними кабінетами відділів (управлінь) освіти планувались та проводились індивідуальні та групові виїзди з метою: надання методичної допомоги, вивчення кращого досвіду роботи, проведення засідань районних (міських) методичних об'єднань, проведення цільових та комплексних семінарів, вивчення стану позакласної роботи з біології та сільського господарства, підготовки виїзних обласних семінарів-практикумів, педагогічних «мостів»(Вінницька, Волинська, Дніпровська, Запорізька, Івано-Франківська, Одеська, Львівська, Полтавська, Тернопільська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька області).

За підсумками роботи методичних працівників в навчальних закладах освіти та методичних кабінетах, готувались доповідні записки з конкретними пропозиціями, щодо поліпшення еколого-натуралістичної роботи. Копії довідок надсилались в усі райони та міста для аналізу та використання позитиву в своїй практичній діяльності.

Складались паспорти районів (міст), готувались методичні рекомендації, пам'ятки тощо. Кращий педагогічний досвід занесений до картотеки (Вінницька, Житомирська, Запорізька, Івано-Франківська, Миколаївська, Полтавська, Сумська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька області).

Координаційно-методична робота здійснювалась, також, через районні еколого-натуралістичні центри на громадських засадах, районні (міські) станції юних натуралістів, осередки екологічної освіти. З цією метою з керівниками цих структур проводились наради-семінари; семінари-практикуми та теоретичні семінари-навчання.

Для покращення роботи розроблені та направлені на місця різноманітні методичні матеріали (рекомендації, розробки, збірки, інтегровані блоки до програм гурткової роботи тощо).

Протягом року систематично готувались узагальнюючі довідки з питань еколого-натуралістичної, природоохоронної, дослідницької роботи та роботи з обдарованими дітьми, накази, листи-подяки за підсумками виїзних семінарів-практикумів, інструктивно-методичні листи, положення (умови) проведення обласних заходів, сценаріїв виховних заходів (див. таблицю).

На базі учбово-методичного стаціонару Вінницької обл. СЮН діяли методичні майданчики. В таких областях, як: Вінницька, Кіровоградська, Чернівецька, Полтавська, Хмельницька, Сумська, Чернігівська діяли опорні школи з питань еколого-натуралістичної, природоохоронної та дослідницької роботи. Методична служба Тернопільського ЕНЦУМ є учасником пілотного експерименту в галузі освіти.

Для ефективної інформаційно-методичної та практичної допомоги, виявлення та поширення новітніх педагогічних технологій, оновлення змісту позашкільної освіти, вдосконалення творчої майстерності педагогів, організаційної, діагностичної, аналітичної діяльності, вивчення, узагальнення і поширення перспективного педагогічного досвіду, аналізу ходу і реалізації інноваційних процесів в закладах освіти в усіх областях протягом 2017 року продовжувалась практика проведення виїздів методичних працівників обласних еколого-натуралістичних закладів в заклади освіти своїх областей.

Тематика таких виїздів:

- Проведення моніторингу еколого-натуралістичної діяльності, природоохоронної, дослідницької роботи.
- Вивчення, узагальнення перспективного педагогічного досвіду та позитивної практики роботи з питань позакласної роботи з біології та сільського господарства.
- Проведення днів методичної допомоги..
- Вивчення стану діяльності та надання методичної допомоги районним еколого-натуралістичним центрам на громадських засадах.
- Підготовка узагальнюючих матеріалів з досвіду роботи.
- Участь в роботі районних та міських методичних об'єднань вчителів природничих дисциплін.
- Вивчення стану еколого-натуралістичної роботи в районних центрах позашкільної роботи.
- Участь у визначенні рейтингу роботи районних методичних кабінетів.
- Розширення мережі наукових товариств, робота з обдарованими дітьми.
- Розширення еколого-натуралістичних гуртків, навчальних екологічних стежин, учнівських лісництв, навчально-дослідних земельних ділянок.
- Підготовка та проведення обласних виїзних семінарів-практикумів, цільових та комплексних семінарів тощо.

У минулому році підготовлено та проведено для методистів відділів та управлінь освіти, директорів районних СЮН, керівників районних громадських еколого-натуралістичних центрів ряд виїзних семінарів-практикумів, теоретичних семінарів, семінарів-нарад.

Для різних категорій педагогічних працівників, студентів, батьків проводились методичні консультації. (Див. таблицю)

Координаційно-методична робота в закладі

№ з/п	Заклад (обласна СЮН, ЕНЦ)	Фахові семінари	Семінари-практикуми	Педчитання	Педагогічні практикуми	Методичні ради	Інформаційно-методичні наради	Творчі звіти	Педагогічні виставки	Інші форми, виставки	Консультації
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Вінницька	13	12	5	11	5	55	14	8	22	1300
2	Волинська			2							128
3	Дніпропетровська	Цифрові дані відсутні									
4	Донецька	Цифрові дані відсутні									
5	Житомирська	Цифрові дані відсутні									
6	Закарпатська	Цифрові дані відсутні									
7	Запорізька	3	2	3	4	13	9	10	2		59
8	Івано-Франківська		2			4	10	2			
9	Київська	Цифрові дані відсутні									
10	Кіровоградська					4	+	+			+
11	Луганська		+				7				+
12	Львівська	2	2			8	44			60	1022
13	Миколаївська	Цифрові дані відсутні									
14	Одеська	Цифрові дані відсутні									
15	Полтавська	3	7		5	4	29	11	5	40	218
16	Рівненська					4	+				+
17	Сумська	Цифрові дані відсутні									
18	Тернопільська									23	220
19	Харківська	Цифрові дані відсутні									
20	Херсонська	Цифрові дані відсутні									
21	Хмельницька	2	1	2	2	12	3	6	1		10
22	Черкаська	8	6	4	5	4	15	7	7	10	150

№ з/п	Заклад (обласна СЮН, ЕНЦ)	Фахові семінари	Семінари-практикуми	Педчитання	Педагогічні практикуми	Методичні ради	Інформаційно-методичні наради	Творчі звіти	Педагогічні виставки	Інші форми виставки	Консультації
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
23	Чернівецька	Цифрові дані відсутні									
24	Чернігівська	Цифрові дані відсутні									

Координаційно-методична робота в області

№ з/п	Область	Візди	Дня методичної допомоги	Семінари-практикуми	Інформаційно-методичні наради	Консультації	Районні методичні об'єднання	Інші форми (конференції)
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Вінницька	68/16	21/16	12/13	40/20	1000/500	6/16	15/22
2	Волинська	31/37	31	8		128	2	4
3	Дніпровська	70						
4	Донецька	Цифрові дані відсутні						
5	Житомирська			3				
6	Закарпатська	7	7					
7	Запорізька	8		13	10	650	5	
8	Івано-Франківська	7/12	18	4				2
9	Київська	Цифрові дані відсутні						
10	Кіровоградська	22	9	2	+	+	+	
11	Луганська			+	+	+		
12	Львівська	5	5	3		1000		
13	Миколаївська	Цифрові дані відсутні						
14	Одеська	Цифрові дані відсутні						
15	Полтавська	27	12/87	7/19	29/37	218/274	3/8	40/38
16	Рівненська	Цифрові дані відсутні						
17	Сумська	16		2		900		
18	Тернопільська	+	+	5	+	220	+	65
19	Харківська	Звіт відсутній						
20	Херсонська	8		3		290		
21	Хмельницька	4	4/6	7/2	8/10	260/277		8
22	Черкаська	16	20	6	25	150	12	5
23	Чернівецька			2				
24	Чернігівська	12	12	2	12	350	3	

Примітка: чисельник- робота в закладі, знаменник - робота в області.

3.2. Заходи щодо підвищення кваліфікації та атестації педагогів.

Сучасні підходи до планування та проведення різноманітних форм підвищення фахового рівня педагогічних працівників характерні для більшості обласних еколого-натуралістичних центрів та станцій юних натуралістів.

Серед нетрадиційних форм підвищення фахового рівня педагогів різних категорій: семінари-практикуми, «майстер-класи», наради-семінари, тренінги, декади та тижні педагогічної майстерності, конкурс «Краще учнівське творче об'єднання», творчі звіти, методичні мости, виставки, науково-практичні конференції, творчі групи, декади та тижні педмайстерності, методичні фестивалі, фахові семінари, педагогічні читання, психолого-педагогічні семінари та тренінги, вебінари тощо (див таблицю).

Творчий підхід є особливо характерним для методичних служб Вінницької обласної СЮН, Волинського, Дніпровського, Житомирського, Запорізького, Закарпатського, Івано-Франківського, Львівського, Одеського, Полтавського, Рівненського, Сумського, Тернопільського, Хмельницького, Херсонського, Черкаського, Чернівецького, Чернігівського ОЕНЦУМ, де до підвищення професійного рівня педагогів-позашкільників залучені практично всі категорії працівників освіти.

Продовжувалась робота шкіл молодого педагога у Вінницькій обласній СЮН, Дніпровському ОЕНЦ, Закарпатському ОЕНТУМ, Запорізькому ОЕНЦУМ, Івано-Франківському ОЕНЦУМ, Київському МЦУМ, Одеському ЦППРТМ, Полтавському ОЕНЦУМ, Сумському ОЦПО та роботи з талановитою молоддю, Тернопільському ОЕНЦУМ, Хмельницькому ОЕНЦУМ, Черкаському ОЕНТУМ, Чернівецькому ОЕНТУМ, Чернігівському КЗ ОСЮН,

Працювали школи педагогічної майстерності у Вінницькій, Закарпатській, Запорізькій, Івано-Франківській, Одеській, Полтавській, Херсонській, Хмельницькій, Черкаській, Чернігівській областях.

У більшості областей діяли методичні об'єднання педагогів-позашкільників (див. таблицю).

Працівниками відділів методичної роботи обласних позашкільних еколого-натуралістичних закладів освіти протягом 2017 року здійснювався *ефективний методичний супровід участі школярів* області та гуртківців своїх закладів у Всеукраїнських конкурсах.

З цією метою підготовлені методичні листи, методичні рекомендації, положення, плани проведення різноманітних обласних та Всеукраїнських заходів; організаційні накази тощо.

Більшість Всеукраїнських заходів (2-й етап – обласний) проведені в рамках обласних творчих тижнів, обласних конкурсів, обласних зборів: юних лісівників, юних садівників, учнівських трудових об'єднань та загонів, оглядів-конкурсів шкільних НДЗД, екологічних агітколективів, навчальних стежин, окремих обласних науково-практичних конференцій із рослинництва, дослідництва, (юний дослідник), конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів ВМАН тощо (Вінницька, Запорізька, Івано-Франківська, Львівська, Одеська, Полтавська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська області).

За підсумками обласних та Всеукраїнських конкурсів, як правило, готувались узагальнюючі доповідні записки та підсумкові накази.

Належний методичний супровід сприяв перемозі Вінницької обласної СЮН у:

- VIII Міжнародній виставці «Сучасні заклади освіти – 2017»
- Золота медаль і Диплом.
- Хмельницького ОЕНЦУМ - Срібна медаль і Диплом.
- Полтавського ОЕНЦУМ - Золота медаль і диплом та у IX Міжнародній виставці «Сучасні заклади освіти - 2018»
- Вінницька обласна СЮН - Золота медаль та Диплом.
- Полтавський та Хмельницький ОЕНЦУМ – Срібні медалі та Дипломи, також, перемогам областей у Всеукраїнських та Міжнародних конкурсах: зборах юних лісівників, учнівських виробничих бригад та трудових загонів, «Мій рідний край, моя Земля», екологічних агітбригад та екологічних агітколективів, «Україна – сад», експериментально-дослідницьких робіт із природознавства та біології, науково-дослідницьких та винахідницьких робіт (7-9 класи), науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН, конкурсі юних флористів, трудових акціях тощо (див. таблицю).

Серед заходів, що спрямовані на підвищення методичної майстерності педагогічних працівників, в закладах стали традиційними індивідуальні, групові та масові форми методичної роботи: наставництво, стажування, самоосвіта, участь у методичних виставках, семінари, практикуми, творчі звіти, педагогічні читання, майстер-класи, методичні посиденьки, круглі столи, фокусні групи, тренінги, творчі групи, ділові та дидактичні ігри тощо.

Підвищенню педагогічної майстерності сприяло застосування інтерактивних форм методичної роботи в закладі, це: ділові, рольові ігри, діагностичні фокус-групи, захист творчого кредо, діяльність творчих груп, конкурс молодого педагога тощо.

Значна робота проведена із підготовки педагогів до атестації, вивчення системи роботи цих педпрацівників (див таблицю).

Заходи щодо підвищення кваліфікації та атестації педагогів

№ з/п	Обласний заклад	Курси підвищення кваліфікації	Майстер-класи	Тренінги	Школа педмайстерності	Школа молодого педагога	Творчі групи	Декади педмайстерності	Дні методичної допомоги	Відкриті заняття	Відкриті виховні заходи	Науково-практичні конференції	«Круглі столи»	Психолого-педагогічні тренінги	Тренінги з патріотичного виховання «З Україною в серці»	Психолого-педагогічні семінари	Методичні об'єднання	Інші форми роботи (інновації, мультимедія)
1	Вінницька обл. СЮН	29/5	21/14	10/5	5	4	4	3/2	36/14	26/29	12/15	10/3	6/5	6/2	5/4	6/2	16/14	16/16
2	Волинська	3	5						31		1						2	4
3	Дніпровська	4				4											4	+
4	Донецька	Цифрові дані відсутні																
5	Житомирська			+				2									+	
6	Закарпатська				4	4			2									
7	Запорізька	17	14	11	1/4	7	1/0	6	+	12	10	12	8	8	6	3	28	
8	Івано-франківська	1/6	8	2	4	4				5		+	+				4	
9	Київська					1	1											
10	Кіровоградська	Цифрові дані відсутні																
11	Луганська	Цифрові дані відсутні																
12	Львівська	15	15	64					44	35	15	2					2	
13	Миколаївська	Цифрові дані відсутні																
14	Одеська	2	4	2	1	1	4	2		5	3		4		1	1	2	
15	Полтавська	2/18	33/26	2/8	4	4	4	3	12/52	39/29	13/19	2/3	0/9	1/1	10/4	1/3	3/9	10
16	Рівненська	3										+	+					
17	Сумська					1		2					2					
18	Тернопільська		18/59	5		4							5		3		16/4	
19	Харківська	Звіт відсутній																
20	Херсонська	2		10	9					4	2						+	4
21	Хмельницька	2/3	2/4	0/1	4	1/8	4/7	9	10/13	4/4	5/3	1/5	2/1	5	8	1/2	12/10	1
22	Черкаська	8	5		6	4		2	11	8	25		4	5	2		4	3
23	Чернівецька		2			4										4/4	4/4	1
24	Чернігівська	5	7	6	4	4	3	2	2	+	+							

Примітка: чисельник- робота в закладі, знаменник – робота в області.

3.3. Освітньо-методичне забезпечення змісту позашкільної освіти. інформаційно-просвітницька робота, видавнича діяльність, програмове забезпечення.

На належному рівні в обласних еколого-натуралістичних закладах освіти здійснювалось програмово-методичне забезпечення. Методичними працівниками Вінницької обласної СЮН щорічно розробляються інтегровані блоки до навчальних програм гурткової роботи, за напрямками:

- екологія та охорона природи;
- дослідницька робота;
- здоровий спосіб життя;
- громадянсько-патріотичне виховання та соціалізація особистості.
- народознавство.

Методичними працівниками обласних ЕНЦ та СЮН педагогам надавалась методична допомога в підготовці навчальних програм, різноманітних методичних матеріалів, навчально-тематичних планів тощо. Для роботи гуртків у відділах інформаційно-методичної роботи зібрані необхідні навчальні програми, діють методичні куточки, бібліотеки для педагогів, тематичні картотеки тощо. Щорічно поповнюється банк даних періодичної, освітньої, виховної та довідкової літератури (Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська, Чернівецька області).

Координуючу науково-методичну, організаційну та практичну діяльність усіх обласних станцій юних натуралістів та ОЕНЦУМ, здійснювала методична рада. Основними функціями діяльності якої було: науково-методичне інформування; вивчення проблем творчих об'єднань; впровадження інновацій; координація методичної роботи; участь у атестації педагогів; розгляд матеріалів методичних видань; організація та координація методичної роботи в області тощо (див таблицю).

Поширення нових форм методичної та освітньої роботи закладів, здійснювалось через підготовку та видавництво різноманітних методичних матеріалів з питань еколого-натуралістичної, експериментально-дослідницької роботи, управлінської діяльності, національного виховання, роботи з обдарованими дітьми, методики гурткової роботи, зокрема: методичні розробки, рекомендації, інформаційно-методичні листи, методичні збірники, пам'ятки, положення (умови), сценарії, методичні бюлетені тощо (див. таблицю).

У 2017 році підготовлено ряд методичних матеріалів, що успішно представлялись на:

- Всеукраїнському конкурсі науково-методичних розробок та віртуальних ресурсів,
- Всеукраїнській виставці видавничої продукції з позашкільної освіти,
- Всеукраїнському рейтингу позашкільної освіти «Золота когорта позашкільників».

У відділах методичної роботи зібрані необхідні періодичні видання, методичні посібники, підручники та створений банк даних, періодичних та методичних видань, що постійно поповнюється, створені бібліотеки, методичні куточки на допомогу педагогу; велись діагностичні та індивідуальні картки участі педагогів у методичній роботі. Планувалась та проводилась освітньо-методична консультативна робота. (див. таблицю).

Новий підхід до методичної роботи в обласних СЮН та ЕНЦ, включав програму форм і методів роботи із студентською молоддю. Вирішення даного питання йшло через організацію роботи факультету громадських професій для студентів Вінницького обласного гуманітарно-педагогічного коледжу – Вінницька ОСЮН, факультативні курси – Волинський ОЕНЦ, зоологічної польової практики – Хмельницький ОЕНЦУМ(див. таблицю).

Освітньо-методичне забезпечення змісту позашкільної освіти

№ з/п	Обласний заклад	Навчальні програми	Методичні листи	Методичні рекомендації	Методичні розробки	Проекти	Методичні бюлетені (вісники)	Сценарії	Пам'ятки	Робочі зошити	Посібники	Положення	Збірники	Підготовлено телепередач	Підготовлено інтерв'ю	Підготовлено статей	Інші форми діяльності (сайт)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	Вінницька	28/9	31/1 3	10/1 1	17/1 9	10/9	5/10	32/2 5	14/2 5	3/3	2	10/2	3/2	13/1 1	26/1 1	32/1 2	15/1 6
2	Волинська			2	4					2	2		7				
3	Дніпровська				2	1	2				1		2/7				
4	Донецька						2				1		9				
5	Житомирська			6	7		+										
6	Закарпатська	10		10							1		1				
7	Запорізька		4	17	15	2	1	11	6		1	4	2		5	4	
8	Івано-Франківська	4/10			3		4									9	+
9	Київська	1			3	2		2			3		6				

№ з/п	Обласний заклад	Навчальні програми	Методичні листи	Методичні рекомендації	Методичні розробки	Проекти	Методичні бюлетені (вісники)	Сценарії	Пам'ятки	Робочі зошити	Посібники	Положення	Збірники	Підготовлено телепередач	Підготовлено інтерв'ю	Підготовлено статей	Інші форми діяльності (сайт)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
10	Кіровоградська			2				2		5/6	2		1				
11	Луганська					+		+					+				
12	Львівська				54			14									
13	Миколаївська	10	5	5							34						
14	Одеська	1	28					6	4		1	8		13	39	2	
15	Полтавська	1/16	38/19	2/0	24/28	1	12	4/28		0/24	1/27		2	11/216	3/13	7/92	+
16	Рівненська	1			4						1			2		14	+
17	Сумська	22		2	6	11		2			1		3	6		6	10
18	Тернопільська	5	+	3	20	3	15	11			3/1		3	17	16	37/3	37
19	Харківська	Звіт відсутній															
20	Херсонська	2		5						2	1			30	30	10	
21	Хмельницька	1/37		15	8/16	14	4	6/37	27	5	6		4	5	2/4	4	4/26
22	Черкаська	2	18	15	65		4	7	4		4	7	5	3	5	15	5
23	Чернівецька	73		5/2	11	5/2		1/5			5/1		2			15	5
24	Чернігівська	5	40	7	16	20	4	4	10		10	4	2	36		18	

Примітка: чисельник – робота в закладі, знаменник – робота в області.

3.4. Науково-методична та аналітична діяльність.

З метою науково-методичного забезпечення в роботі з педагогічними кадрами в умовах оновлення еколого-натуралістичної освіти, методичними службами обласних еколого-натуралістичних освітніх закладів проводилась аналітична робота, що включала:

- аналіз стану наукового, освітньо-методичного забезпечення, роботу закладів освіти над науково-методичною проблемою;
- аналіз стану підготовки кадрів щодо володіння ІКТ;
- вивчення якісного стану педагогічної діяльності для обґрунтованої розробки головних напрямів змісту та методів організації та вдосконалення педагогічної майстерності;
- збір та обробка інформації про результати еколого-натуралістичної роботи в закладах освіти; вивчення узагальнення та поширення перспективного педагогічного досвіду, сучасних освітніх технологій;
- вибір форм, методів і прийомів використання інновацій в системі позашкільної освіти; методичний супровід безперервної освіти;
- надання науково-консультативної допомоги на різних етапах позашкільної діяльності;
- моніторинг стану результатів і перспектив розвитку освітніх закладів еколого-натуралістичного спрямування;
- тісна співпраця з науковцями, вченими, практиками в розвитку позашкільної освіти і додаткової освіти з біології.

У річних планах роботи еколого-натуралістичних освітніх закладів планувався розділ: «Робота закладу над науково-методичною проблемою», за яким передбачено:

- Організація самоосвітньої роботи педагогів;
- Засідання педагогічної та методичної рад з даної проблеми (Вінницька обл. СЮН, Житомирський ОЕНЦ, Запорізький ОЕНЦ, Івано-Франківський ОЕНЦУМ, Полтавський ОЕНЦУМ, Хмельницький ОЕНЦУМ, Сумський ОЦПО, Тернопільський ОЕНЦ, Чернівецький ОЕНЦУМ).

Участь педагогічного працівника в методичній роботі закладів, як правило, оцінювалась на репродуктивному, практичному та творчому рівні.

Підвищенню ефективності освітнього процесу, оновленню змісту методичної роботи сприяло щорічне запровадження діагностики та рейтингової оцінки діяльності педагогів

Результати рейтингу враховувались під час проведення атестації, визначення преміальних коштів, нагородження грамотами тощо (Вінницька, Дніпропетровська, Полтавська, Сумська, Чернівецька, Чернігівська області).

З метою інформації педагогів про новини в періодиці, активно діяли групи науково-практичної інформації, консалтингові групи тощо, (Вінницька, Полтавська, Хмельницька, Миколаївська, Сумська, Тернопільська, Чернівецька, Чернігівська області).

Створення якісно нових форм еколого-натуралістичної роботи, впровадження нових методик екологічної освіти, виховання, науково-дослідницької роботи, надання додаткових знань із природничих дисциплін здійснювалось через діяльність освітньо-методичних майданчиків закладу у Вінницькій обласній СЮН:

- Фітодизайн та флористика, як нетрадиційна форма екологічного виховання.
- Дослідницька та експериментальна робота з лікарськими рослинами.
- Виїзні форми навчання.
- Робота з обдарованими дітьми.

Ефективна науково-методична робота здійснювалась у діяльності експериментально-методичного майданчика, що працював на базі ДНЗ №31 м. Вінниці (зав. Дацюк Н.В.) «Формування природодоцільної поведінки дошкільників шляхом організації домірного та виваженого спілкування з природою в країні «Екологознай».

Чотири експериментально-методичних майданчиків ефективно діяли в Хмельницькій області, зокрема: «Позашкільна освіта – науково-методичне забезпечення», «Формування творчої і соціально активної особистості засобами телекомунікацій», «Сучасні здоров'язбережні технології, як шлях до якісної освіти», «Формування Національно-патріотичних почуттів юннатівськими формами навчання».

Оволодіння педагогами сучасними методами психолого-педагогічних досліджень і систематичного застосування їх в практичній діяльності здійснювався через вивчення та впровадження в освітній процес перспективного педагогічного досвіду (Вінницька, Запорізька, Житомирська, Івано-Франківська, Миколаївська, Полтавська, Сумська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька області) див. таблицю.

Науково-методична та аналітична діяльність

№ з/п	Обласний заклад	К-сть вивченого та узагальненого ППД	Тематика ППД	Місцезнаходження ППД	Експериментально-методичні майданчики к-сть	Тема	Місцезнаходження експериментально-методичних майданчиків	Рейтингова діяльність з яких питань	К-сть узагальнених таблиць	К-сть педрад	К-сть методичних рад
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Вінницька	6/3	Еколого-натуралістична	Вінницька обл.	1/4		ДНЗ №31 м. Вінниця	+	15	4/30	5/20
2	Волинська										
3	Дніпропетровська							+	15/15		
4	Донецька										
5	Житомирська	1	Еколого-нат.	Житом. Обл.						4	4
6	Закарпатська										
7	Запорізька	5/3	Еколого-нат.	Запор. Обл.	1					4	13
8	Івано-Франківська	4	Еколого-нат.	Обл.						4	4
9	Київська									4	4
10	Кіровоградська									4	4
11	Луганська									4	4
12	Львівська									4	8
13	Миколаївська	1	Еколого-нат.	Обл.						4	4
14	Одеська									4	4
15	Полтавська	3/4	Еколого-	Обл.					+	4	4

№ з/п	Обласний заклад	К-сть вивченого та узагальненого ППД	Тематика ППД	Місцезнаходження ППД	Експериментально-методичні майданчики к-сть	Тема	Місцезнаходження експериментально-методичних майданчиків	Рейтингова діяльність з яких питань	К-сть узагальнених таблиць	К-сть педрад	К-сть методичних рад
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
			нат.								
16	Рівненська		Цифрові дані відсутні								
17	Сумська	1	Еколого-нат.	Обл..					+	4	4
18	Тернопільська	1	Еколого-нат.	Обл..						3	3
19	Харківська		Звіт відсутній								
20	Херсонська		Цифрові дані відсутні								
21	Хмельницька	1/3	Обл..		4					4/8	12/4
22	Черкаська								20	4	5
23	Чернівецька	1/2	Обл.						5	4	4
24	Чернігівська								5	4	4

Примітка: чисельник - робота в закладі, знаменник – робота в області.

Висновки. Аналіз методичної роботи в річних звітах обласних еколого-натуралістичних освітніх закладів показав, що окремі області складають звіти не за розділами. В більшості звітів відсутні статистичні дані, зміст річного звіту. Відсутні чіткі дані про досягнення закладу .Окремі області подають повністю звіти районних еколого-натуралістичних закладів, протоколи заходів. опис хто куди їздив та брав участь у всеукраїнських заходах тощо.

Більшість областей, на жаль, не вмюють робити аналітичний звіт про проведену роботу за рік.

Все це ускладнює роботу з підготовки узагальнюючих матеріалів по звітності та дати об'єктивний аналіз діяльності обласних еколого-натуралістичних позашкільних закладів освіти.

4. Освітній процес.

4.1. Аналіз роботи гуртків та творчих учнівських об'єднань екологічного, біологічного, квітково-декоративного, народознавчого, сільськогосподарського спрямування по закладу та по області.

Мережа гуртків еколого-натуралістичного напрямку

Основними організаційними формами освітньої роботи еколого-натуралістичного напрямку у позашкільних і загальноосвітніх навчальних закладах областей у звітному році були такі творчі учнівські об'єднання: гуртки, студії, клуби, відеоклуби, школи, екоатри, агітбригади, експедиційні загони, юннатівські та екологічні секції, екологічні асоціації, загони зелених і голубих патрулів, профільні оздоровчі табори, учнівські виробничі бригади та виробничі ланки, учнівські лісництва, ланки юних лісівників, наукові товариства тощо.

Згідно статистичних даних, що надійшли до Національного еколого-натуралістичного центру, у позашкільних закладах освіти еколого-натуралістичного напрямку України у 2017 році працювали 4940 гуртків еколого-натуралістичного спрямування (у 2016 році - 4356). У них навчалися 78736 вихованців (у 2016 році - 67299).

У звітному році найбільша кількість еколого-натуралістичних гуртків була у позашкільних навчальних закладах еколого-натуралістичного спрямування Сумської (620),

Дніпропетровської (453), Полтавської (380), Закарпатської (326), Івано-Франківської (337) областей.

Найбільша кількість дітей охоплена еколого-натуралістичною освітою в таких областях: Полтавській (18617), Хмельницькій (15675), Вінницькій (15150), Сумській (9370), Дніпропетровській (8073).

У загальноосвітніх навчальних закладах працювали 4697 гуртків та інших об'єднань біологічного та природничого напрямку (у тому числі - факультативні курси). Робота даних гуртків та об'єднань фінансувалась повністю або частково за рахунок бюджетів відповідного рівня (у т.ч. шкільного компоненту).

У комплексних позашкільних навчальних закладах екологічною освітою охоплено 23127 дітей у 1775 гуртках.

Всього у 2017 році у навчальних закладах різних типів функціонували 11635 гуртків (у 2016 - 11623 гуртки), в яких навчалось 176588 дітей (у 2016 - 176585).

У звітному році у навчальних закладах **Вінницької** області працювали 1005 гуртків різних форм фінансування натуралістичного, екологічного спрямування, де поглиблювали свої знання відповідно до своїх здібностей та інтересів 15150 дітей.

У позашкільних навчальних закладах еколого-натуралістичного спрямування працювали гуртки та інші творчі об'єднання біологічного, екологічного, сільськогосподарського, квітково-декоративного, декоративно-прикладного профілів. На обласній, районних та міській СЮН працювали 196 гуртків, в яких навчались 3108 гуртківців.

В школах області у 2017 році працювали 754 гуртки еколого-натуралістичного спрямування. 234 гуртків працювало на бюджетній основі, що у 2,5 рази менше, ніж тих, що працювало на громадських засадах, таких в області – 520. У гуртках навчалися та поглиблювали свої знання 11635 вихованців.

Волинський обласний еколого-натуралістичний центр організовує в області роботу з дітьми у 100 творчих учнівських об'єднаннях, в яких займається 1604 дитини за 36 профілями, в тому числі з особливими освітніми потребами – 283, малозабезпечених сімей – 488.

У 2017 році мережа творчих учнівських об'єднань еколого-натуралістичного напрямку в СЮН/ЕНЦ **Дніпропетровської** області складала 453 гуртки (на 13 гуртків більше ніж у 2016 році), в яких різними формами екологічної діяльності були охоплені 6261 вихованець за всіма віковими рівнями (кількість дітей збільшилася на 70).

У загальноосвітніх закладах області працювало 58 гуртків, які охоплювали 782 вихованця (зменшення на 135 гуртків, 1846 вихованців).

На базі комплексних закладів позашкільної освіти у 2017 році працювало 73 еколого-натуралістичних творчих учнівських об'єднання з охопленням 1030 вихованців (зменшення на 20 гуртків, 256 вихованців).

Всього в 2017 році в закладах освіти Дніпропетровської області діяло 584 еколого-натуралістичних творчих учнівських об'єднання в яких додаткову освіту з природних дисциплін отримували 8073 вихованців (зменшення на 142 гуртки, 2032 дітей).

У 2017 році в **Донецькій** області на території, підконтрольній Україні працювали 5 районних еколого-натуралістичних центрів та станцій юних натуралістів. В 2017 році еколого-натуралістичні заклади області (СЮН/ЕНЦ в т.ч. ДООЕНЦ) забезпечили роботу 178 гуртків, які охопили натуралістичною освітою та вихованням 2895 гуртківців. Найбільша кількість гуртків в ДООЕНЦ(71), Мар'їнській райСЮН (34) і в Донському ЕНЦ(24) Волноваського р-ну.

У 9 позашкільних комплексних закладах (ЦПР, БДЮТ та т.п.) працювало 89 гуртків (в них 1236 вихованців) екологічного, біологічного та декоративно-прикладних напрямів, які працюють з природним матеріалом.

Найбільша кількість еколого-натуралістичних гуртків в Волноваському райБТЮТ – 23 гуртка, в Краматорському ЦПР – 19 гуртків, Великоновосілківському ЦДЮТ - 13 декоративно-прикладного напрямку, Маріупольському МЦПР ММ – 12 гуртків.

У СЮН/ЕНЦ **Житомирської** області працювало 161 гуртків, а у Житомирському обласному центрі еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді Житомирської обласної ради - 70 гуртків.

У **Закарпатській** області у чотирьох закладах позашкільної освіти області еколого-натуралістичного спрямування (обл ЕНЦ; Виноградівський, Тячівський рай ЕНЦ; Хустська рай СЮН) та трьох філія ЗОЕНЦ (Хустська філія „Нарцис”, Рахівська філія „Едельвейс”, Воловецька філія „Арніка”) працювало 326 гуртків, у яких займалося 5384 учні, проти 5459 учнів у 331 гуртку в минулому 2015-2016 навчальному році.

Протягом 2016-2017 навчального року обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді організував роботу 68 гуртків, у яких займалося 955 учнів.

У **Запорізькій** області у 321 гуртку еколого-натуралістичною роботою було охоплено 3852 учня (в порівнянні з 2016 роком кількість знизилась на 250 дітей), що складає 2,4 % від загального контингенту школярів. Протягом січня-травня 2017 року в Запорізькому ОЦЕНТУМ працювало 62 гуртка, в яких займалося 765 учнів, але з вересня 2017 року адміністрацією закладу була обрана стратегія на збільшення кількості гуртків еколого-натуралістичного напрямку на територіях об'єднаних територіальних громад в районах області. Станом на грудень 2017 року Центр охоплює 920 дітей, які займаються в 70 гуртках.

У школах та позашкільних закладах **Івано-Франківської** області в 2017 році працювало 478 гуртків еколого-натуралістичного профілю, якими охоплено близько 7170 учнів. У порівнянні з минулим роком де працювало 466 гуртків юних натуралістів та інших творчих учнівських об'єднань, динаміка по області зменшилася. Всього в позашкільних навчальних закладах області функціонують 337 гуртків, що становить 72.3% від усієї кількості гуртків еколого-натуралістичного напрямку.

Слід зазначити, що з року в рік зростає кількість дітей, які здобувають позашкільну освіту у Комунального закладу **Київської** обласної ради «Центр творчості дітей та юнацтва Київщини». Так, у 2016 році в гуртках та творчих об'єднаннях Центру навчалось 2532 дитини, з них 578 дітей - на базі КЗ КОР «ЦТДЮК», 1954 дитини – на базі закладів освіти області. У 2017 році їх кількість збільшилася до 2792 дітей, з них 762 дитини – на базі КЗ КОР «ЦТДЮК», 2030 дітей – на базі закладів освіти області. У Центрі функціонувало **170** груп, гуртків.

В 2017 року в **Кіровоградській** області працювало 233 творчих об'єднань учнівської молоді еколого-натуралістичного спрямування, в яких займалося 3848 учнів.

Найбільше в області працювало груп гуртків екологічного профілю – 122; біологічного – 30; сільськогосподарського – 8 груп; квітково-декоративного – 26 груп; декоративно-ужиткового – 38.

82 груп (1428 учнів) працювали на базах позашкільних навчальних закладів еколого-натуралістичного спрямування; 25 груп (413 учнів) – на базах загальноосвітніх навчальних закладів; 126 груп (2007 учнів) – на базах комплексних позашкільних закладів.

У **Северодонецькому** міському ЦЕНТУМ працювали 25 гуртків (у 2016 році їх було 27), у яких навчались 417 дітей.

У **Львівському** обласному центрі еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді працювали 69 творчих учнівських об'єднань 27 профілів, навчанням в яких охоплено 927 дітей. За напрямками: біологічний – 13 груп, екологічний – 27, сільськогосподарський – 8, квітково-декоративний - 7, народознавчий – 3, інші – 11.

Кількість гуртків еколого-натуралістичного профілю у навчальних закладах **Миколаївської** області у 2016-2017 навчальному році становить 185, в яких займається 3029 дітей. У Миколаївському ОЕНЦУМ працює 67 гуртків, які охоплюють 985 вихованців.

В **Одеській** області у 2017 році у позашкільних навчальних закладах працювало 225 (в 2016 році - 444) гуртка еколого-натуралістичного напрямку за трьома основними рівнями класифікації (початковий, основний, вищий), де займалися 3211 (6374 в 2016 році) вихованців.

До початкового рівня було залучено 1415 учнів, основного рівня – 1474, вищого – 322 учня.

У **Полтавській** області працювали 1356 гуртків, в яких навчались 18617 дітей, в тому числі ПНЗ – 380 гуртків (5473), ПОЕНЦУМ 89 (1445 дітей), ЗНЗ 887 (11699 дітей).

Впродовж звітнього періоду у **Рівненській** області було організовано роботу 231 гуртка біологічного, екологічного, сільськогосподарського, квітково-декоративного, декоративно-прикладного профілів у 22 позашкільних навчальних закладах, в яких навчалось близько 5865 гуртківців. Всього у навчальних закладах області працювали 391 гурток.

У закладах освіти **Сумської** області організовано роботу 620 гуртків, у яких навчались 9370 дітей.

У 2017-2018 н.р. в **Тернопільській** області працює 331 гурток еколого-натуралістичного напрямку, в яких навчалось 4704 вихованців.

З них:

- у профільних закладах позашкільної освіти: 124 гуртки в яких навчався 1901 вихованець;
- в комплексних закладах позашкільної освіти: 62 гуртки еколого-натуралістичного напрямку, в яких навчалось 983 вихованці;
- в закладах загальної середньої освіти: 142 гуртки еколого-натуралістичного напрямку, в яких навчалось 1816 вихованці.

У 2017-2018 н.р. в Тернопільському обласному центрі еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді працювало 67 груп 16 профілів, в яких навчалось 979 вихованці (та 3 декретні, 46 вихованців). Керівник гуртків Божко О.Я. (3 групи, 45 вихованців) у відпустці по догляду за дитиною.

Всього в профільних закладах позашкільної освіти в 124 групах навчається 1901 вихованець.

У навчальних закладах **Херсонської** області працювали 388 гуртків(5753 учні), в рай (міськ) СЮН 130 гуртків (2000 учнів). У КЗ «Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» Херсонської обласної ради працювали 31 гурток (480 учнів).

Згідно з цифровими інформаційно-аналітичними даними райво, міськупро та ОТГ в 2017-2018 навчальному році у **Хмельницькій** області діє 1141 гурток еколого-натуралістичного профілю, де навчається 15765 юннатів, зокрема 193 гуртка за бюджетні кошти, в них 3490 юннатів та 948 гуртків на громадських засадах, якими охоплено 12232 юннатів.

У **Черкаській** області охоплено еколого-натуралістичним напрямом 5450 учнів (347 груп), що на 126 вихованців менше, ніж було у 2016 році. Зменшення відбулося внаслідок скорочення гуртків еколого-натуралістичного напрямку у Драбівському, Катеринопільському, Христинівському та Монастирищенському районах. В області функціонує 4 заклади позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку, які відвідують 2148 учнів, всього – 128 груп. Крім цього, гуртки еколого-натуралістичного напрямку функціонують і в ЗПО інших профілів, кількість яких становить 219 груп (з них 4 на громадських засадах). В них навчається 3282 учні.

У комунальному закладі «**Чернігівська** обласна станція юних натуралістів» організовано роботу 60 гуртків юних натуралістів 21 профілю, в яких навчаються 900 учнів.

Навчанням у **Чернівецькому** обласному центрі еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді охоплено 1047 дітей, з них 626 учнів навчальних закладів м. Чернівців, 25 дошкільників м. Чернівців, 406 учнів 5 районів та учнів та 1 об'єднаної територіальної громади (ОТГ).

Профільність гуртків

Учнівські творчі об'єднання закладів освіти еколого-натуралістичного напрямку у 2017 році працювали за такими профілями: природознавство, екологія, охорона природи, біологія, хімія, фітотерапія, квітництво, фітодизайн, флористика, кролівництво, зоологія, орнітологія, ентомологія, садівництво, лісництво, дендрологія, ботаніка, фізіологія рослин, рослинництво, овочівництво, краєзнавство, біологія людини, екологічний ляльковий театр, тощо.

Аналіз даних профільності гуртків показав, що впродовж трьох останніх навчальних років домінуючі позиції займає екологічний (23-35% від загальної кількості гуртків), біологічний (19-23%), квітково-декоративний (15-20%) напрямки. Найнижчими є позиції аграрного (близько 3%) та зоолого-тваринницького (3,2-5%) напрямків. На це є об'єктивні причини: зменшення кількості навчально-дослідних земельних ділянок при закладах загальної середньої освіти та зменшення кількості відділків у діючих НДЗД, відсутність бази із зоології та тваринництва у школах.

Динаміка кількості гуртків за три роки

Аналізуючи динаміку загальної кількості еколого-натуралістичних гуртків слід зазначити, що у деяких областях прослідковується їх зменшення порівняно з попереднім роком. Так, в Івано-Франківській області, то у 2016-2017 навчальному році відбулось деяке зменшення порівняно з попереднім роком, що пов'язане з реорганізацією Городенківської районної станції юних натуралістів (було закрито 39 гуртків). У цьому році ситуація почала вирівнюватися за рахунок збільшення гуртків шкільного компоненту.

На жаль, у 2017 році не вдалося зберегти мережу закладів позашкільної освіти еколого-натуралістичного спрямування, що не могло не позначитись на загальній кількості гуртків даного напрямку. Так, рішенням Радивилівської районної ради Рівненської області від 12 квітня 2017 року №239 в травні ліквідовано комунальний заклад „Станція юних натуралістів” Радивилівської районної ради. Кількість гуртків у позашкільних закладах у 2017 році зменшилась до 391 (у 2016- 452), кількість дітей також зменшилась 5865 (у 2016 – 6336).

Слід зазначити, що в деяких областях з року в рік дещо зростає кількість дітей, які здобувають позашкільну освіту, про що свідчить динаміка кількості гуртків за останні три роки. Так, у позашкільних закладах освіти Полтавської області за останні 3 роки збільшилась кількість гуртків з 352 (у 2015 році) до 380 у 2017 році. У Комунальному закладі Київської обласної ради «Центр творчості дітей та юнацтва Київщини» у 2016 році в гуртках та творчих об'єднаннях Центру навчалось 2532 дитини. У 2017 році їх кількість збільшилась до 2792 дітей. У 2017 році з метою задоволення освітньо-культурних потреб дітей розширено мережу гуртків закладу. У Центрі функціонувало **170** груп, гуртків, що на **7** більше порівняно з попереднім роком (у 2016 році функціонувало **163**).

У Кіровоградській області у 2015 році працювало 207 творчих об'єднань учнівської молоді еколого-натуралістичного спрямування в яких займалося 3265 учнів, у 2016 році 203 творчих об'єднань в яких займалося 2879 учнів, у 2017 році 233 творчих об'єднань в яких займалося 3848 учнів.

4.2. РОЗВИТОК ГУРТКІВ ТА ТВОРЧИХ ОБ'ЄДНАНЬ У ПОЗАШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОГО НАПРЯМУ (ВКЛЮЧАЮЧИ РАЙОННІ, МІСЬКІ СЮН, ЕНЦ) (Таблична форма)

п/п	Назва областей	Екологічній	Біологічній	Сільськогосподарський	Квітково-декоративний	Декоративно-ужитковий	Нетрадиційні форми	інші	Загальна кількість гуртків	Кількість вихованців
1.	Вінницька	106	32	12	15	13	6	12	196	3108
2.	Волинська								100	1604
3.	Дніпровська	97	183	39	52	22		60	453	6261
4.	Донецька	82	32	22		30	12		178	2895
5.	Житомирська								161	3086
6.	Закарпатська	91	108	10	39	23	12	43	326	5384
7.	Запорізька	96	28	11	18			3	156	2386
8.	Івано-Франківська	11	27	10	4			11	337	5041
9.	Київська								170	2792
10.	Кіровоградська	122	30	8	26	38			233	3848
11.	Луганська	10	2		9	4			25	417
12.	Львівська	27	13	8	7	3		11	69	927
13.	Миколаївська								185	3029
14.	Одеська								225	3211
15.	Полтавська	107	58	31	47	54	63		380	5473
16.	Рівненська	47	50	23	24	231	8	8	231	5865
17.	Сумська	174	79	52	70	126	9	110	620	9370
18.	Тернопільська	61	11	10	4	23		13	124	1901
19.	Харківська									
20.	Херсонська	23	76	19		42			161	2480
21.	Хмельницька	27	99	30	21	15	7	4	163	2905
22.	Черкаська								128	2148
23.	Чернівецька								311	3705
24.	Чернігівська								60	900
Всього									4940	78 736

4.3. Виховання творчої особистості (змістовні лінії, організаційно-масова робота в закладі та в області, масові заходи.

Педагогічні колективи закладів еколого-натуралістичного спрямування у 2017 році приділяли велику увагу одному з важливих розділів навчально-виховного процесу – організаційно-масовій роботі. Проведені масові заходи еколого-натуралістичного спрямування сприяли реалізації потреб, запитів та інтересів вихованців у самореалізації, професійному самовизначенні, розвитку творчих здібностей.

Планування масової роботи здійснювалось відповідно до плану масових заходів з учнівською молоддю Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді, затвердженим Міністерством освіти і науки України; наказів та листів Департаментів освіти і науки облдержадміністрацій; з урахуванням пропозицій закладів та побажань вихованців.

У 2017 році організаційно-масова робота в закладах екологічного спрямування сприяла гармонійному, творчому розвитку особистості. Педагогічні колективи творчо підходили до підготовки та проведення масових заходів. Тематика масових заходів була різноплановою та охоплювала усі напрямки виховної діяльності.

Виховання творчої особистості здійснювалися за змістовними лініями:

- «Ціннісне ставлення до природи»
- «Ціннісне ставлення до праці»
- «Ціннісне ставлення до культури і мистецтва»
- «Ціннісне ставлення до себе»
- «Ціннісне ставлення до сім'ї, родини, людей»
- «Ціннісне ставлення особистості до суспільства і держави».

З метою здійснення екологічного виховання педагогічні працівники позашкільних закладів проводять підсумкові тематичні науково-практичні конференції, конкурси

реферативних робіт та екологічних проєктів, екскурсії та свята, масові розважальні заходи екологічного спрямування: «Поле чудес», конкурси екологічних агітбригад, екологічні КВК, біологічні вікторини, тренінги тощо.

Результативність участі у Міжнародних та Всеукраїнських заходах

№ п/ п	Заклади Назва заходів	Заклади																						
		Вінницька ОСЮН	Волинський ОЕНЦУМ	КЗ Дніпропетровський ОЕНЦУМ	Житомирський ОЦЕНТУМ	Закарпатський ОЦЕНТУМ	Івано-Франківський ОЕНЦУМ	КЗ Київської обл. ради "ЦГД та	Кіровоградський ОЦЕНТУМ	Севродонечий ОЦЕНТУМ	Львівський ОДЕНЦУМ	Миколаївський ЕНЦУМ	Одеський ОГЦПОВ	Полтавський ОЕНЦУМ	КЗ обл. СЮН Рівненської	Сумський ОЦПОРТМ	Тернопільський ОЕНЦУМ	КЗ "Харківський ОПДНОТ"	Херсонський ОЦЕНТУМ	Хмельницький ОЕНЦУМ	Черкаський ОЦЕНТУМ	КЗ "Чернігівська обл. СЮН"	КЗ "Чернівецький обл. ЦЕНТУМ"	КЗ «Запорізький ОЦЕНТУМ» ЗСО
Міжнародні та Всеукраїнські заходи		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	
5.	Конкурс раціоналізаторських та винахідницьких проєктів	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+	+	-		+	-	+	+	-	+
6.	"Енергія та середовище"	+	+	+	+	-	-		+	+	+	+	+	+	+	+	+		-	-	+	+	-	+
7.	"ІнтелЕКО"	-	+	+	+	-	-			+	-	-	+	+	+	+	-		-	+	+	+	-	-
8.	"Екософт"	-	-	+	+	-	-			-	+	+	+	+	+	+	-		+	+	+	+	-	+
9.	"Україна-сад"	+	+	+	+	-	+		+	-	+	+	+	+	+	+	+		-	+	+	+	-	-
10.	«Український сувенір»	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+
11.	"Мій рідний край - моя земля"	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+
12.	Форум юних екологів України	+	+	+	+	-	-		+	-	-	+	+	+	+	-	+		-	+	+	+	+	+
13.	«Вчимося заповідувати»	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+
14.	«День юного натураліста»	+	+	+	+	+	+		+	-	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+
15.	«Галерея кімнатних рослин»	+	+	+	+	+	+		+	+	+	-	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+
16.	«Птаха року»	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+
17.	«Біоцит»	+	+	+	+	-	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+		-	+	+	+	+	+
18.	«Секрети великоднього хліба»	+	+	+	-	+	+			-	+	+	-	+	+	+	+		-	+	+	+	+	+
19.	«Паросток»	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+
20.	«Юнатівський зеленбуд»	+	+	+	+	+	+			+	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+
21.	«Плекаймо сад»	+	+	+	+	-	+		+	+	+	+	+	+	+	+	-	+		+	+	+	+	+
22.	«Парад квітів біля школи»	+	-	+	+	+	+		+	-	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+
23.	«Дослідницький марафон»	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+	-	+	+	+	+
24.	«В об'єктиві натураліста»	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+
25.	Новорічна композиція	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+
26.	«Парки – легені міст та сіл»	+	+	+	+	-	+		+	-	-	-	+	+	+	+	+		-	+	+	+	+	+
27.	Дідух	+	-	-	-	+	-			-	-	+	-	+	+	-	+		-	+	+	+	+	-
28.	«Кролик»	+	+	+	+	-	+			-	+	+	+	+	+	-	+		-	+	+	+	-	+
29.	«Зоологічна галерея»	+	+	+	+	+	+		+	+	+	-	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	-
30.	«Годівничка»	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+
31.	«День зустрічі птахів»	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+
32.	«Юний селекціонер і генетик»	+	+	+	+	-	+		+	-	+	+		+	+	+	+		+	+	-	+	-	+
33.	«Навчально-дослідні земельні ділянки»	+	+	+	+	-	-		+	-	-	-	-		+	+	+		-	-	+	+	-	+
34.	«Юні зоологи-тваринники»	+	+	+	+	+	+		+	+	+	-	+		+	+	+		-	+	+	+	+	+
35.	«Квітуча Україна»	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+
36.	«Юний дослідник»	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+	+	-	+	+	+

№ п/ п	Заклади Назва заходів																							
		Вінницька ОБСЮН	Волинський ОЕНЦДМ	КЗ Дніпропетровський ОЕНЦДМ	Житомирський ОЦЕНТУМ	Закарпатський ОЦЕНТУМ	Івано-Франківський ОЕНЦДМ	КЗ Київської обл. ради "ЦГД та	Кіровоградський ОЦЕНТУМ	Свердловський ОЦЕНТУМ	Львівський ОДЕНЦДМ	Миколаївський ЕНЦДМ	Одеський ОГЦПОВ	Полтавський ОЕНЦДМ	КЗ обл. СЮН Рівненської	Сумський ОЦПОРТМ	Тернопільський ОЕНЦДМ	КЗ "Харківський ОІДДОТ"	Херсонський ОЦЕНТУМ	Хмельницький ОЕНЦДМ	Черкаський ОЦЕНТУМ	КЗ "Чернігівська обл. СЮН"	КЗ "Чернівецький обл. ЦЕНТУМ"	КЗ «Запорізький ОЦЕНТУМ» 2017
37.	«Вода – джерело життя»	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+
38.	«Ліси для нащадків»	+	+	-	+	-	+		+	+	+	+	+	+	+	+		-	+	+	+	+	+	+
39.	«Дотик природи»	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+
40.	«Юні флористи»	+	+	+	+	-	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	-		+	+	+	+	+	-
41.	Турнір з природничих дисциплін	+	-	+	+	+	+				-	-	+	+	+	+		-	+	-	-	+	-	
42.	Конкурс колективів екологічної просвіти	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+
43.	Зліт юних лісівників	+	+	+	+	+	+		+	-	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+
44.	МАН	+	-	-	-	-	-				+		-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
45.	Збір учнівських трудових об'єднань	+	+	+	+	+	+		+	-	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+
46.	GLOBE		+	+	+	+	+			+	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+

Найбільш змістовно різні форми виховної роботи з учнівською молоддю представлені у річних звітах Львівського облЕНЦ, Івано-Франківського облЕНЦ, Хмельницького облЕНЦ, Вінницької облСЮН, Дніпропетровського облЕНЦ, Чернівецького облЕНЦ, Рівненської облСЮН, Житомирського облЕНЦ, Тернопільського облЕНЦ, Одеського ОЦПОВ, Полтавського облЕНЦ.

У 2017 році еколого-натуралістичний підрозділ Одеського ОЦПОВ продовжив проведення на обласному та всеукраїнському рівні змістовних та цікавих конкурсів та масових заходів для дітей та учнівської молоді.

Так, з 10 по 13 травня 2017 року еколого-натуралістичний підрозділ спільно з Національним еколого-натуралістичним центром учнівської молоді провів II Всеукраїнський форум юних екологів України «До кришталевих джерел» на базі Українського дитячого центру «Молода Гвардія». У форумі взяли участь діти з 24 областей України – переможці Всеукраїнських, обласних та районних конкурсів еколого-натуралістичного напрямку роботи.

З 3 до 6 жовтня на базі Українського дитячого центру «Молода гвардія» у м. Одесі проходив Всеукраїнський форум учнівських трудових об'єднань. Форум юних екологів та учнівських трудових об'єднань висвітлювався Одеським телеканалом «Град» та Одеською обласною телерадіокомпанією.

Обласні конкурсні змагання юних натуралістів “Знаю, вмю, дію - 2017” – це щорічний масовий захід, який проводиться Дніпропетровським ОЕНЦДМ з метою розвитку екологічної свідомості, творчих здібностей та професійної орієнтації учнів, залучення їх до проведення практичної роботи по збереженню та відновленню біологічного різноманіття, підвищення ефективності навчально-дослідної роботи в галузі біології, екології, сільського та лісового господарства, квітникарства, озеленення і ландшафтного дизайну, створення умов для самовдосконалення та творчої реалізації особистості.

З метою формування нового природоохоронного світогляду громадян України на засадах сталого розвитку, виховання в дітей почуття відповідальності за природу як національне багатство, виконання завдань обласного соціально-освітнього національно-патріотичного проекту «Голос крові: ми – Українці» 20 квітня 2017 року на базі Сумського національного аграрного університету відбувся обласний екологічний форум «Природа – національне багатство України».

У роботі форуму взяли участь 50 вихованців, педагоги творчих учнівських об'єднань екологічного профілю закладів загальної середньої та позашкільної освіти, науково-педагогічні працівники Сумського національного аграрного університету, Інституту

прикладної фізики Національної академії наук України, фахівці Департаменту екології та охорони природних ресурсів Сумської облдержадміністрації.

Запорізьким обласним Центром еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді проведено обласний форум юних ботаніків, зоологів, екологів «З природою в серці». У заході брали участь 625 учнів та вихованців позашкільних та загальноосвітніх навчальних закладів області. Під час форуму проведено виставку-конкурс «Галерея екологічних дій», на якій юні екологи області презентували досвід природоохоронної та науково-дослідницької діяльності під час походів та експедицій.

За підсумками проведення фінального етапу Всеукраїнського юнацького фестивалю юного натураліста-2017» КЗ «ЦЕНТУМ» ХОР отримав Сертифікат на право проведення у 2018 році фінального етапу даного фестивалю у Херсонській області.

З метою активізації взаємодії і встановлення дружніх зв'язків між учнями загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів Чернігівської (Україна) та Гомельської (Білорусь) областей, пропаганди ідей охорони природи і збереження біологічного різноманіття транскордонних територій у лютому-березні 2017 року заклад освіти «Гомельський державний обласний еколого-біологічний центр дітей та молоді» (Білорусь) проводив 6-й міжрегіональний екологічний інтернет-турнір «Еколог-онлайн». Турнір проводився між учнівськими командами Чернігівської і Гомельської областей з використанням мережі Інтернет у якості комунікативного засобу.

У Волинському обласному еколого-натуралістичному центрі відбувся захід, присвячений вшануванню пам'яті загиблих на Майдані та у зоні антитерористичної операції. Юннати Центру, учні комунального закладу «Луцький навчально-виховний комплекс загальноосвітня школа-інтернат I-III ступенів-правознавчий ліцей з посиленою фізичною підготовкою», зустрілись із учасниками Революції гідності 2014 року, бійцями, які тепер захищають східні кордони країни; поспілкувались із учасниками волонтерського центру «Серце патріота». Діти підготували для наших бійців продуктові набори, листівки та листи зі своїми побажаннями.

1 червня 2017 року в м. Житомирі в парку ім. Ю. Гагаріна відбулось святкування Дня захисту дітей «Хай завжди буде сонце...» Житомирський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді Житомирської обласної ради виступив співорганізатором цього заходу разом з молодіжною громадською організацією «Арт-село».

23 вересня в Закарпатському обласному еколого-натуралістичному центрі відбулось свято – «День відкритих дверей», «День натураліста».

У рамках свята долучились до Всесвітньої акції «Голуб миру». Юннати символічно випустили голубів у небо. В знак миру і єдності нашої країни, гуртківці наклеїли штучні жовті та блакитні голуби на намальовану ними ж мапу України.

З 13 по 15 червня 2017 року на Кіровоградщині відбувся VI Всеукраїнський експедиційно-польовий збір команд юних ботаніків, який проводив комунальний заклад «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» спільно з Національним еколого-натуралістичним центром учнівської молоді. Основними завданнями всеукраїнського заходу було проведення польових ботанічних практикумів, під час яких учнівська молодь України ознайомилася з флорою дослідно-селекційного дендрологічного лісового центру «Веселі Боковеньки» та екосистемами степової зони Кіровоградської області. 11 травня 2017 року на базі комунального закладу «Станція юних натуралістів» Рівненської обласної ради відбувся обласний фестиваль екологічної творчості молоді «Свіжий вітер». Конкурс сприяв формуванню екологічної культури молоді, залученню дітей та підлітків до природоохоронного руху, розвитку творчих здібностей підростаючого покоління. Програма заходу передбачала виступи за двома номінаціями: «Екологічна мода» та «Екологічний театр». У фестивалі взяли участь 55 учнів.

Юннати Хмельниччини щороку залучаються до участі у міжнародних освітніх програмах. Значна частина учасників цих заходів неодноразово були їх переможцями.

06-08 червня 2017 року Богородчанським районним центром еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді спільно з Національним еколого-натуралістичним центром проведено Всеукраїнський експедиційно-польовий збір команд юних екологів «Манявські краєвиди». Під час проходження польового збору учасники презентували роботу експедиційних груп, ділилися досвідом їх організації та проведення в своєму регіоні, ознайомилися із природно-заповідними, культурно-духовними об'єктами Богородчанщини. В рамках заходу організовано похід на Манявський водоспад, в процесі якого учні склали опис рідкісних (зникаючих, занесених до Червоної книги) рослин Карпат на маршруті, визначили наявні рекреаційні можливості вздовж нитки маршруту, склали паспорт джерела, дали характеристику зміни стану навколишніх систем через господарську діяльність людини та запропонували можливі шляхи відновлення цих систем до природного стану.

У 2017 році започатковано освітньо-виховний проект «Сім чудес Київщини». Провідною ідеєю проекту є впровадження сучасних ефективних форм освітньо-виховної роботи навчальних закладів області щодо активного залучення дітей та учнівської молоді до процесу відродження українських національних традицій та культури, розвитку Київщини як привабливого туристичного регіону.

Проект «Сім чудес Київщини» дасть можливість поєднати потенціал сучасних інформаційних технологій та актуальних форм і методів виховної роботи, дослідницької діяльності, активізувати краєзнавчу роботу серед дітей та учнівської молоді, стимулювати творчий пошук юних дослідників-краєзнавців.

Дуже яскраво та творчо на базі КЗ ЛОР «Львівський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» пройшла обласна виставка-огляд «Квітковий вернісаж», на якій кожен із учасників конкурсу мав шанс відчувати себе і художником, і дизайнером.

За результатами участі школярів в обласних та всеукраїнських масових заходах у 2017 році 30 учнів отримали безкоштовні путівки в обласний оздоровчий табір «Мальва», який уже 10 років функціонує в Черкаському обласному центрі роботи з обдарованими дітьми.

3 нагоди 20-річчя польоту українського космонавта Л. Каденюка в космос та експериментів, які проводились на орбіті, 27 листопада 2017 р. в Тернопільському обласному центрі еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді відбувся тематичний круглий стіл. Учасниками заходу стали вихованці і педагоги ТОЦЕНТУМ, а також безпосередні виконавці експерименту. Зі спогадами про дослідження рослин у космосі поділились наукові керівники проекту: Володимир Андрійчук, доктор технічних наук Тернопільського національного технічного університету ім. Івана Пулюя та Володимир Кондратюк, професор Тернопільського державного медичного університету ім. І.Я. Горбачевського.

У червні 2017 року вихованці гуртків КЗ ЧОЦЕНТУМ стали учасниками Всеукраїнських GLOBE Ігор 2017. Діти мали можливість представити результати роботи, обмінятися досвідом, відвідати майстер-класи провідних вчених та здобути нових друзів у програмі GLOBE.

Вінницька обл. СЮН є одним з центрів валеологічної освіти та виховання в рамках Європейської мережі шкіл сприяння здоров'ю, де планується та проводиться просвітницька, інформаційно-методична робота з вихованцями.

Колектив Вінницької обласної станції юних натуралістів велику увагу в 2017 році приділяв прищепленню та розвитку моральних почуттів гуртківців, пропагуванню здорового способу життя, оздоровленню дітей, формуванню вміння правильно поводитись в критичних життєвих ситуаціях і надавати необхідну допомогу собі та оточуючим, формуванню негативного ставлення до шкідливих звичок. Цьому сприяли оздоровчі походи в природу; конкурсна ігрова програма «Козацькі забави», спортивні змагання: «Змагання юних вінничан», «Заспівай та вигравай»; турніри з настільного тенісу, шахо-шашкові турніри, змагання з футболу, бадмінтону, ігри та розваги на свіжому повітрі. Традиційними стали тематичні інформаційні виставки літератури, буклетів, плакатів; проведення бесід серед

гуртківців з метою попередження різноманітних захворювань, формування в свідомості дітей необхідності збереження здоров'я – як найціннішого скарбу людини, до Всесвітнього дня боротьби зі СНІДом, «Мої права та обов'язки»; заходи в рамках обласного тижня «Молодь обирає здоров'я»; пізнавальні, конкурсні, святкові та розважальні програми, інтелектуальні ігри психологічні тренінги та інші.

Підсумовуючи інформацію, надану у звітах обласних ЕНЦ(СЮН) слід відмітити, що у всіх закладах на високому рівні проводиться різноманітна просвітницька, організаційно-масова робота з вихованцями.

Пропозиції на перспективу:

- розвивати виховання екологічної культури та свідомості засобами масових заходів;
- залучати гуртківців до практичної природоохоронної роботи.

№	Заклад. Область	Форми патріотичного виховання	К-кість проведених заходів	Примітка
1.	Вінницька обласна станція юних натуралістів	Масові заходи, виховні бесіди з гуртківцями, заняття з елементами тренінгових вправ нац. – патріотичного виховання для педагогів та вихованців різних вікових категорій, тематичні батьківські збори, відео лекторії, майстер класи, майстерні, ярмарки – продажі, тематичні інформаційні виставки, екскурсії з вихованцями до визначних та пам'ятних місць та пізнавальні тематичні екскурсії. Виставки експонатів воїнів, «круглий стіл», Лінійка пам'яті, патріотичні квести, флешмоб у вишиванках, покладання квітів. Заходи в Літній оздоровчій профільній школі «Юннат» (в рамках патріотичного тижня) Участь у еколого – патріотичній грі «Паросток». Тематичні зустрічі, творчі та добродійні проекти, благодійні акції, допомога волонтерам області, відвідини військових, що знаходяться на реабілітації. Юннатівські привітання та фольклорні виїзди, вітальні програми та родинні свята, участь у фестивалях. Конкурси віршів, оповідань, легенд, виставки малюнків. Вітальня вихідного дня для сімейних відвідин родинами військових акваріумної та виставкової зал, контактного дворика свійських тварин.	121	Всі заходи входять до загального проекту «Патріотизм в юннатівському колі»
2.	Волинський обласний еколого - натуралістичний центр	Акції, відкриті виховні години, виставки, виховні заходи, майстер – класи, конкурси малюнків, фотовиставки, екскурсії, уроки пам'яті, зустрічі з військовослужбовцями, героями АТО, волонтерами. Заходи з відзначення духовних свят українського народу, написання листів воїнам, виготовлення подарунків, продуктових наборів. Квести, творчі конкурси, екскурсії, тренінги, літературні вечори, виступи еко-театру. Родинні свята, конкурси, театральні постановки.	55	Подана орієнтовна кількість проведених заходів відповідно текстової форми звіту.
3.	Дніпропетровська область. Комунальний заклад освіти “Обласний еколого-натуралістичний центр дітей та учнівської молоді”	Літературно – музичні композиції, виставка унікальних історичних фото, виховні заходи, колективні творчі роботи, інтерактивне заняття, відео лекторії, уроки мужності, вітання українських військових із традиційними святами українців. Трудова акція, роботи з благоустрою могили бійців легендарного бронепозду. Майстерні, екскурсії, свята, відео – вікторини, тематичні масові заходи, виховні бесіди.	17	У звіті наведені приклади заходів в рамках нац. – патріотичного виховання. Загальну кількість проведених заходів не вказано.
4.	Житомирський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді Житомирської обласної ради	Тренінги з національно – патріотичного виховання, вечорниці, новорічно – різдвяні заходи, концертно – розважальна програма. Зустріч з науковим співробітником, благодійний ярмарок.	19	У звіті наведені приклади заходів в рамках нац. - патріотичного виховання. Загальна статистика відсутня.
5.	Закарпатський обласного еколого-натуралістичний центр учнівської молоді	Зустрічі з учасниками АТО, фольклорні конкурси, виховні години. Упорядкування братських захоронень та загиблих воїнів АТО. Навчально – пізнавальні екскурсії, тематичні виховні заходи, тематична лінійка пам'яті. Розважальна програма, інтелектуальні ігри, конкурси малюнків.	30	Подана орієнтовна кількість проведених заходів відповідно текстової форми звіту.
6.	Запорізький обласний центр еколого-натуралістичної творчості	Участь у обласному етапі дитячо-юнацької патріотичної гри «Паросток». Зустрічі з ветеранами юннатівського руху,	51	

№	Заклад. Область	Форми патріотичного виховання	К-кість проведених заходів	Примітка
	учнівської молоді Еколого-натуралістичні навчальні заклади Запорізької області	учасниками АТО, волонтерами. «Круглі столи», акції допомоги людям похилого віку, самотнім непрацездатним громадянам, учасникам АТО, благодійний марафон, зустрічі. Тематичний інформаційно-просвітницький захід, бесіди, виховні заходи, виховні години, уроки мужності, години спілкування. Оформлення стенду, інформаційні сторінки, флеш – моб, конкурси, ігрові програми, благодійне театралізоване свято.	66	
7.	Івано-Франківський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді	Семинар – практикум, анкетування. Екскурсії в природу, тематичні екскурсії. Участь у дитячо-юнацькій еколого-патріотичній грі «Паросток», благодійні ярмарки-виставки, флешмоби, акції милосердя, еколого – патріотична акція. Години спілкування з дітьми, трудові акції та операції, виставки творчих робіт, виховні заходи, бесіди.	26	Подана орієнтовна кількість проведених заходів відповідно текстової форми звіту.
8.	КЗ КОР «Центр творчості дітей та юнацтва Київщини»	Конкурси-виставки дитячих творчих робіт, фотовиставки, конкурс плакатів, акції, змагання. Проведення дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»). Освітньо - виховні проекти, флешмоби, виїзні практичні заняття. Конференції учнівської молоді, красназвач конференції, красназвачі експедиції, водний та велосипедний похід. Гра КВК, участь у Всеукраїнських відкритих змаганнях учнівської молоді.	89	Всі заходи в рамках обласного освітньо - виховного проекту з національно-патріотичного та громадянського виховання «Моя країна – Україна, Київщина – серце України»
9.	Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді	Уроки мужності, виховні заходи, уроки пам'яті та уроки Миру, участь у всеукраїнських патріотичних заходах, конкурсах, фестивалі – конкурс патріотичної пісні, круглий стіл, пізнавальні програми, бесіди – реквієми, години спілкування, виставки тематичної літератури. Проведення Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура») Естафета пам'яті, робота волонтерських загонів, урочистості, святкування героїчних дат, річниць, визначних подій в історії держави, населених пунктів, інформаційні вісники, тематичні презентації. Туристсько-красназвач експедиція , історико - географічна експедиція. Благочинні акції на підтримку українських бійців, «Хода пам'яті». Створення пам'ятних куточків та встановлення пам'ятників, зустрічі з воїнами-захисниками Батьківщини, вітання ветеранів війни. Етичні бесіди, родинне свято, інтелектуальні ігри.	75	У звіті не визначена загальна кількість проведених заходів. Тому подано орієнтовну кількість проведених заходів відповідно змісту.
10.	Комунальний заклад Львівської обласної ради «Львівський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» Навчальні заклади Львівської області	Заняття – спілкування, книжково – журнальні виставки, тематичні презентації, усний журнал, виховні заходи, покладання квітів. Перегляд театралізованого військово-історичного дійства. Участь в першому етапі тренінгу із національно-патріотичного виховання «З Україною в серці». Тематичні екскурсії, участь у відкритті виставок, презентації патріотичної літератури. Відвідини поранених бійців АТО у військово-медичному клінічному центрі. Виготовлення та збір привітальних листівок та подарунків для військовослужбовців. Акції, бесіди, виховні заходи , лекції – бесіди, благодійні ярмарки на підтримку воїнів АТО, виховні години, виставка – огляд, спортивні змагання, військово – патріотична акція. Проведення дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»), зустрічі гуртківців з демобілізованими воїнами АТО, вояками УПА, членами патріотичних громадських організацій. Благодійні акції, бесіди, тематичні уроки історії, театралізовані свята.	31 59	
11.	Миколаївський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді	Свята, ігрові програми, конкурси, конкурс – виставка фотографій, конкурс – виставка поробок, родинний конкурс. Екскурсії в природу, до живого куточка ОЕНЦУМ , на навчально-дослідницьких ділянках ОЕНЦУМ, прогулянковий літній табір, творча майстерня.	27	Робота з національно – патріотичного виховання у звіті окремим розділом не виділена. Подана загальна кількість

№	Заклад. Область	Форми патріотичного виховання	К-кість проведених заходів	Примітка
		Урочисті збори, конкурсно – пізнавальні програми, свято мови, різдвяні вечорниці.		заходів у плані навально – виховної роботи закладу
12.	Одеський обласний гуманітарний центр позашкільної освіти та виховання (еколого – натуралістичний підрозділ) Навчальні заклади Одеської області	Зональні семінари-практикуми директорів позашкільних навчальних закладів. Зустрічі з воїнами АТО, ветеранами, красназвачі екскурсії, виставки літератури. Робота волонтерських груп. Оформлення куточків з національно-патріотичного виховання у закладах. Етнографічна вітальня, акції, свята, бесіди з національного виховання, театралізовані дійства, конкурси, вікторини. Літературно-музична композиція, літературний салон, тематичні заняття, квести, участь у грі «Паросток», експозиції.	54	Відсутня статистика проведення заходів з національно – патріотичного виховання. Кількість заходів подається відповідно текстової форми звіту.
13.	Полтавський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді Еколого – натуралістичні центри Полтавської області.	Дискусії, диспути, вікторини, виховні години, екскурсії, свята, ігри, конкурси, тренінги. Індивідуальні доручення, творчі завдання, виставки дитячої творчості, тематичні стенди, години доброти. Конкурси малюнків. Зустрічі з воїнами АТО. Проведення еколого-патріотичної гри «Паросток» (патріотичний флеш-моб, інтелектуально-розважальна гра, еколого-патріотичний квест) Заходи патріотичного спрямування в ОДЮОТ «Еколог» Заняття, розваги, тематичні проекти для дітей, свята, фотоконкурси, екскурсії, бесіди, уроки пам'яті, уроки мужності, години спілкування, інформаційні хвилинки, виставки дитячих малюнків, змінні виставки, тематичні виставки. Святкові дні, флешмоби, творчі майстерні, брейн – ринг, акції. Спортивні естафети, тематичні екскурсії, освітні заходи, екологічні експедиції та походи красназвачого спрямування. Проведення тижня національно-патріотичного виховання, тижня козацької слави, тиждень пам'яті загиблих небесної сотні, благодійні акції. громадянські акції, майстер – клас, усний журнал, гра – подорож.	75 137	
14.	Комунальний заклад „Станція юних натуралістів” Рівненської обласної ради Навчальні заклади Рівненської області	Тематичні екскурсії, майстер – класи, виготовлення подарунків воїнам АТО. Проведення дитячо-юнацької еколого-патріотичної гри „Паросток” Доброчинні акції, патріотичні акції, майстер – класи, патріотичні читання, літературний марафон, вечір – пам'яті, патріотичні розважальні ігри, вечір патріотичної пісні, години спілкування, Дні жалоби. Пластові масові заходи, юнацький пластовий табір, лекції з тактичної медицини, спартакіада допризывної молоді. Інтелектуальні змагання, інформаційно-просвітницькі заходи, години історичної пам'яті, лінійка – реквієм, поетична свічка, заочна експедиція – подорож, флешмоб, усний журнал. Виставка – конкурс, конкурси малюнків, конкурсно – розважальні програми, конкурс патріотичної пісні, конкурс читців, конкурс екскурсоводів – красназвачів. Зустрічі з учасниками АТО та волонтерами; виготовлення подарунків та сувенірів, написання листів для воїнів АТО. Проведення дитячо-юнацької військово-патріотичної гри „Сокіл” („Джура”) Військові навчально-тренувальні ігри „Патріот”, проведення дитячо-юнацької військово-патріотичної гри „Заграда”	5 89	У звіті не визначена загальна кількість проведених заходів. Тому подано орієнтовну кількість проведених заходів відповідно змісту.
15.	Заклади позашкільної освіти Сумської області	Соціально-освітні проекти (екскурсії, туристські і красназвачі походи рідним краєм, науково-практичні учнівські конференції, патріотичні експедиції, конкурсно-пізнавальні програми, фестивалі, флеш-моби, благодійні акції) Освітній національно-патріотичний проект (локації,	71	Загальна статистика відсутня. Орієнтовна кількість заходів вказана з поданого матеріалу звіту.

№	Заклад. Область	Форми патріотичного виховання	К-кість проведених заходів	Примітка
		<p>збір матеріалів про національні мистецькі традиції рідного краю, створення Книги Пам'яті, участь в презентаційних, конкурсних благодійних заходах) Конкурси дитячої творчості, створення родовідного дерева, конкурс художньо – технічної творчості, написання есе, творів, віршів.</p> <p>Акції благочинності й милосердя, флеш – моб.</p> <p>Експедиції, екскурсії, профільні табори, зустрічі з військовослужбовцями Збройних Сил України, учасниками АТО.</p> <p>Заходи в рамках проведення місячників військово-патріотичного виховання.</p> <p>Робота клубів патріотичного виховання та створення волонтерських організацій, вишколи, пошуково-дослідницькі конференції, вечори пам'яті, фізкультурно-спортивні змагання за участю військовослужбовців</p> <p>Постійно діючі пересувні фотовиставки, експозиції, віртуальні екскурсії, арт – вернісажі.</p>		
16.	<p>Тернопільський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді</p> <p>Заклади освіти Тернопільської області</p>	<p>Місячник національно-патріотичного виховання, місячник народознавства (волонтерські акції з упорядкування місць поховань, виставка історичних та аналітичних матеріалів, фотовиставка, свята, майстер – класи, майстерні, виховні заходи, інсценізація)</p> <p>Заходи вшанування пам'яті жертв, спортивно – патріотичні ігри, гра – бесіда.</p> <p>Семінари – практикуми для педагогів позашкільця, експрес – майстер – класи, цикл тренінгів з національно-патріотичного виховання «З Україною в серці».</p> <p>Цикли бесід, практичні заняття, круглий стіл, виставки дитячих робіт.</p> <p>Смолоскипна хода, вечір – реквієм, виховні заходи, майстер – класи, благодійно – меморіальні акції.</p> <p>Флеш – моб, конкурсно – розважальні ігри, фестивалі, тематичні виставки.</p>	<p>47</p> <p>23</p>	<p>Всі заходи в рамках освітньо-виховного проекту «Національно-патріотичне виховання засобами еколого-натуралістичної творчості».</p> <p>Статистика відсутня. Подана орієнтовна кількість проведених заходів відповідно текстової частини звіту.</p>
17.	<p>Комунальний заклад «Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» Херсонської обласної ради та навчальні заходи Херсонської області</p>	<p>Виготовлення листівок, сувенірів та поробок для військовослужбовців у зоні АТО, виставки квіткових композицій для воїнів на реабілітації.</p> <p>Екологічну трудова акція по впорядкуванню території біля пам'ятника воїнам-визволителям.</p> <p>Свята, народознавчі заходи, конкурси дитячих малюнків, тематичні екскурсії, майстер – класи, заняття – інсценізації.</p> <p>Історико-культурологічний квест, історична гра на байдарках, етнологічні дослідження, трудові акції, випуски інформаційного вісника, оформлення куточків національної символіки.</p>		<p>Загальна статистика відсутня. Орієнтовна кількість заходів вказана з поданого матеріалу звіту.</p>
18.	<p>Хмельницький обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді</p> <p>Навчальні заклади Хмельницької області</p>	<p>Виховні години, науково-освітні проекти, проект експериментального майданчика.</p> <p>Виготовлення навчальних посібників, ілюстрованих книг.</p> <p>Виготовлення поробок, сувенірів, дитячих малюнків воїнам АТО.</p> <p>Тематичні патріотичні заходи, заходи приурочені до відзначення пам'ятних та ювілейних дат, патріотичні акції, флешмоби, зустрічі з учасниками АТО, круглі столи.</p> <p>Створення електронної бібліотеки юннатів, доповіді – презентації.</p> <p>Участь у «Паростоку» - Всеукраїнській дитячо-юнацькій еколого-патріотичній грі.</p>	<p>12</p> <p>76</p>	
19.	<p>Комунальний заклад «Черкаський обласний центр роботи з обдарованими дітьми Черкаської обласної ради» Еколого – натуралістичні заклади Черкаської області</p>	<p>Тематичні екскурсії, вивчення обрядів та звичаїв регіону.</p> <p>Семінари – практикуми.</p> <p>Тематичні виставки дитячих робіт, свята, виготовлення оберегів, написання листів для воїнів АТО, співпраця з волонтерами.</p> <p>Психологічний тренінг, інтелектуальні ігри.</p> <p>Зустрічі з учасниками АТО, ліквідаторами аварії на ЧАЕС.</p> <p>Виїзні екскурсії, екскурсії визначними місцями</p>	<p>38</p> <p>73</p>	

№	Заклад. Область	Форми патріотичного виховання	К-кість проведених заходів	Примітка
		рідного міста.		
20.	Комунальний заклад «Чернівецький обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді»	Тематичні заходи до Дня Конституції України, Дня Незалежності України, Дня гідності та свободи, Дня пам'яті та примирення. Лекторії. Конкурси патріотичної пісні, виховні бесіди, години спілкування, перегляд вихованцями закладу вітчизняних художніх і документальних фільмів, постійні фотовиставки. Тематичні виставки літератури, конкурси малюнків, вікторини, заняття-реквієм пам'яті, акції. Участь у Всеукраїнській дитячо-юнацькій еколого-патріотичній грі «Паросток». Пізнавальні тематичні екскурсії до парку, лісу, на берег озера чи річки. Заняття патріотичного спрямування очно-заочної біологічної школи.	28	Загальна статистика відсутня. Орієнтовна кількість заходів вказана з поданого текстового матеріалу звіту.
21	Комунальний заклад «Чернігівська обласна станція юних натуралістів»	Участь у Всеукраїнській дитячо-юнацькій еколого-патріотичній грі «Паросток», фестивалях, конкурсах, проектах, акціях. Зустріч з учасниками навчально-польових зборів, ознайомлювальні екскурсії, робота контактного міні-зоопарку, проведення майстер – класів. Засідання клубів, виготовлення вітальних листівок, сувенірів, привітання військових, покладання квітів. Інформаційно-просвітницькі бесіди, національно-патріотична виставка творчих робіт юннатів, виховні заходи, пізнавально – розважальні ігри, участь у патріотичних тренінгах, флеш – мобі, випуск юннатівської газети тематичні бесіди, години спілкування.	108	У звіті не визначена загальна кількість проведених заходів. Тому подано орієнтовну кількість заходів відповідно змісту.

4.4. Дитяче самоврядування в області та закладі, форми роботи.

Звіт про роботу Дитячого екологічного парламенту, як форми самоврядування в позашкільних еколого-натуралістичних закладах у 2017 році, представили 15 областей. Львівський міський дитячий еколого-натуралістичний центр дав інформацію про підготовку до створення міського осередку Всеукраїнської дитячої спілки «Дитячий екологічний парламент». 6 областей (Житомирська, Запорізька, Київська, Львівська, Миколаївська, Хмельницька) не надали інформацію про роботу ДЕП.

№ п/п	Назва закладу	Форма та структура	Основні напрямки роботи ДЕП	Результативність роботи	Примітка
1.	Волинський обласний еколого-натуралістичний центр	Дитячий екологічний парламент. Департаменти: - науки та волонтерства - зв'язків із громадськістю - здорового способу життя, гри та дозвілля	- Еколого-натуралістичний - національно-патріотичний - морально-етичний	самоврядування здійснює свою діяльність у співпраці із адміністрацією та педагогічним колективом ПНЗ, а також сприяє згуртуванню учнівської молоді до корисних справ, виховання у них кращих рис громадянина України, захисту прав та інтересів дітей	Немає аналізу проведених заходів. Представлений тільки план ДЕП. Дуже багато загальних фраз, немає конкретики.
2.	КЗО «ОЕНЦДУМ» Дніпропетровської області	Дитячо-юнацький парламент. Складається з 7 парламентських комісій (комісія з питань освіти, охорони здоров'я, культури і відпочинку, охорони порядку, внутрішніх справ, милосердя, прес-служби), до яких входять юннати – депутати від гуртків закладу. Дитячо-юнацький парламент очолює рада парламенту, на чолі з головою ради.	- Еколого-натуралістичний - національно-патріотичний	відіграє значну роль у соціалізації особистості юнната, допомагає координувати різнопланову змістовну діяльність екологічного центру, сприяє становленню активного громадянина-патріота держави	

№ п/п	Назва закладу	Форма та структура	Основні напрямки роботи ДЕП	Результативність роботи	Примітка
3.	Житомирський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді Житомирської обласної ради				Не висвітлено
4.	Закарпатський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді	За формою створена модель самоврядування, схожа на парламентську республіку	- оздоровчий - військово-патріотичний	дозволяє залучати юннатів до процесу організації управління, аналізу власної практичної діяльності у творчій цікавій формі, мотивувати до соціально значущої дії, виховувати особистість на засадах вчинкової діяльності.	Немає аналізу проведених заходів.
5.	Запорізький обласний Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді				Не висвітлено
6.	Івано-Франківський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді	в Богородчанському районному центрі еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді діє учнівська рада «Паросток» організує свою роботу за розділами: організаційно-масова робота, організація докільця, суспільно-корисна праця, робота центру «Мої таланти», прес-центру. Районний дитячий екологічний Парламент	- Еколого-натуралістичний - національно-патріотичний - морально-етичний - добродійний	Проводиться робота по акціях милосердя: визначені учасники бойових дій, одинокі перестарілі. Члени учнівської ради – активні учасники районних конкурсів «Юний дослідник», святкування Дня захисту дітей та творчих вечорів. Проведення Днів іменинника, інтелектуальних шоу, постановка обрядів, екскурсії на природу та інші цікаві заходи. Залучення молоді шкільного віку до участі у прийнятті рішень на рівні району. Розвиток співпраці з профільними структурами в Україні та за кордоном по реалізації спільних проєктів. Налагодження співпраці з державними та недержавними структурами з питань екологічного та суспільного життя молоді. Розробка екологічних програм для молоді в контексті еколого-соціальної активності та права участі в еколого-соціальному житті на муніципальному та державному рівнях. Здійснення навчальних екологічних тренінгів з питань екологічного виховання та здорового способу життя протягом навчального року.	Був представлений звіт лише двох районних центрів еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді. Немає звіту про дитячий екологічний парламент обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді
7.	Комунальний заклад Київської обласної ради «Центр творчості дітей та юнацтва Київщини»				Не висвітлено
8.	Кіровоградський обласний центр еколого-	Дитячий екологічний парламент.	- Еколого-натуралістичний - національно-	ДЕП спільно з Американським Корпусом Миру в Україні реалізував	Активна проектна робота, співпраця з міжнародними

№ п/п	Назва закладу	Форма та структура	Основні напрямки роботи ДЕП	Результативність роботи	Примітка
	натуралістичної творчості учнівської молоді		патріотичний - морально-етичний - оздоровчий	ряд проєктів: «Наметове містечко», «Дитяче видавництво», «Вільний удар».	організаціями
9.	Львівський міський дитячий еколого-натуралістичний центр			проводилась підготовка до створення міського осередку Всеукраїнської дитячої спілки «Дитячий екологічний парламент», вивчалось Положення про Всеукраїнську дитячу спілку «Дитячий екологічний парламент», що визначає порядок організації та діяльності ДЕП.	Підготовча робота для створення ДЕП
10.	Львівський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді				Не висвітлено
11.	Миколаївський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді				Не висвітлено
12.	Еколого-натуралістичний підрозділ Одеського обласного гуманітарного центру позашкільної освіти та виховання	дитячий екологічний парламент В Березівському районному центрі дитячої та юнацької творчості діє Школа дитячого самоврядування «Лідер». Керує роботою самоврядування гуртківців Рада школи.	- Еколого-натуралістичний - морально-етичний Школа здійснює свою діяльність за напрямками: «Народознавство», «Екологія», «Дозвілля» та «Лідерство»	За ініціативою членів Ради школи в 2017 році в натуралістичному відділі проводилися такі масові заходи: конкурс аранжувальників «Осіньна палітра», конкурс новорічних та зимових композицій «Букет замість ялинки», конкурс «Новорічна вітальна листівка», свято до Дня Святого Миколая, районний етап Всеукраїнського конкурсу колективів екологічної просвіти «Земля – наш спільний дім». Організація взаємодії для спільної допомоги Одеському притулку для бездомних тварин «Ковчег».	Дан аналіз збору лідерів учнівського самоврядування. Немає аналізу роботи ДЕП
13.	Комунальний заклад „Станція юних натуралістів” Рівненської обласної ради	обласний осередок Всеукраїнської дитячої спілки “Екологічна Варта” Країна “Юннатія” з президентом країни, радою і комітетами інформації “Експрес-клуб”, зоології “Лелека”, квітництва “Соняшник”, біології “Колосок”, народознавства “Джерело”, культури і дозвілля “Вогник”, здоров’я “Алтея”.	- Еколого-натуралістичний - національно-патріотичний - морально-етичний - трудовий	заохочення юнатів до активної участі у тематичних місячниках, декадниках, тижнях, екологічних акціях. Найрізноманітніші форми проведення творчих, авторських вечорів, засідань за круглим столом дають можливість розкривати творчий потенціал дітей.	Висвітлення роботи у соціальних мережах
14.	Сумський міський ЦЕНТУМ	Учніське самоврядування Сумського міського ЦЕНТУМ сформовано за двома рівнями: актив гуртка, рада лідерів закладу. Рада лідерів організовує роботу за напрямками «Інформація та реклама»,	- Еколого-натуралістичний - трудовий	виховання екологічної культури школярів, формування фундаментальних екологічних знань і навичок, виховання особистої відповідальності за стан довкілля на місцевому рівні, оволодіння нормами екологічно грамотної	

№ п/п	Назва закладу	Форма та структура	Основні напрями роботи ДЕП	Результативність роботи	Примітка
		«Дозвілля», «Здоров'я», «Відродження», «Екологія».		поведінки, залучення учнів шкіл міста до організованих практичних природоохоронних акцій.	
15.	Тернопільський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді	учнівське самоврядування «ЕКОЛАЙН» Центр природоохоронної роботи Навчально-творчий центр Центр дозвілля Центр здоров'я Народознавчий центр Центр агробіологічного дослідництва Волонтерський центр Інформаційний центр	- Еколого-натуралістичний - національно-патріотичний - морально-етичний - трудовий - оздоровчий	отримали навички партнерства та взаєморозуміння, лідерства та поваги до інших, ініціативності у прийнятті рішень, висловленні думок, практики відповідальності та реалізації індивідуальних і колективних справ. Проектна діяльність	Гарний аналіз проведеної роботи
16.	«Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» Херсонської обласної ради	Дитячий екологічний парламент	- Еколого-натуралістичний	З початку нового навчального 2017/18 року проведено 3 засідання: -«Організаційне. Вибори до складу ДЕП» - вересень; -«Організація акції по закладанню алеї «Юннатівського руху на Херсонщині» - жовтень; -«Утилізуй лампу –спаси своє життя» - листопад. На першому занятті пройшли перевибори складу ДЕП та обговорювались організаційні питання. Друге засідання присвячене організації акції «Алея юннатівського руху». Активісти парламенту розробили план проведення заходу у м. Херсоні. Третє засідання проведено у листопаді. Під час засідання головним стало питання ощадливого використання енергоресурсів, зокрема утилізація флуоресцентних ламп.	Не висвітлена структура парламенту. Дани теми засідань на осінній період. Немає аналізу результативності роботи
17.	Хмельницький обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді				Не висвітлено
18.	Комунальний заклад «Черкаський обласний центр роботи з обдарованими дітьми Черкаської обласної ради»	планета «ЕКОСВП» Рада юннатів, яка є вищим представницьким та розпорядчим органом учнівського самоврядування в ЕНЦ та має повноваження.	- Еколого-натуралістичний - національно-патріотичний - морально-етичний	проводяться тренінги семінари, гурткові заняття, що дають можливість отримати відповіді на різні питання та обмінватися досвідом, висвітлювати свою діяльність у засобах інформації закладу, виступах, звітах. Саме тут діти навчаються самостійно мислити, аналізувати, приймати рішення, поважати права інших. Виховується доброзичливість, відповідальність, патріотизм.	Немає конкретики, загальні фрази. Немає аналізу заходів
19.	Комунальний заклад «Чернівецький обласний центр	Юннатівський парламент	- Еколого-натуралістичний - національно-	організують роботу з дітьми молодшого та середнього шкільного віку	Незрозуміла структура. Не висвітлена конкретна

№ п/п	Назва закладу	Форма та структура	Основні напрямки роботи ДЕП	Результативність роботи	Примітка
	еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді»		патріотичний - морально-етичний - оздоровчий	у напрямку розвитку в них організаторських та лідерських навичок. Традиційними є участь членів самоврядування у новорічно-різдвяних святах, акціях «Підгодуй пташку взимку», «За чисте довкілля», допомога педагогам у підготовці до літньої оздоровчої кампанії.	робота
20.	Чернігівська обласна станція юних натуралістів	Рада юннатів	- національно-патріотичний	Учасники збору лідерів Всеукраїнської дитячої спілки «Дитячий екологічний парламент» взяли участь у роботі круглого столу «Екологічна робота осередків ВДС ДЕП та юнацьких секцій охорони природи», де презентували свої досягнення; дитячий еколого-патріотичний грі «Паросток»; майстер-класі «Частину дитячого тепла - захисникам держави!». За високу громадянську позицію та досягнення у сфері екологічного виховання, за плідну та змістовну роботу команду юних натуралістів Чернігівщини нагородили грамотами Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді.	Незрозуміла структура. Не висвітлена конкретна робота
21.	Полтавський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді Кременчуцький еколого-натуралістичний центру учнівської молоді Розсошенська гімназія Полтавського району	система учнівського самоврядування, яка складається з Міського учнівського екологічного штабу, Наукового товариства учнів «Перспектива» і Центру дитячої дипломатії. Учнівська республіка. В республіці діє 6 міністерств. Законодавчу гілку влади в Учнівській республіці уособлює парламент, що складається з депутатів, які є представниками кожного класу: з 5 по 11	- Еколого-натуралістичний - національно-патріотичний - морально-етичний - трудовий - оздоровчий	розуміння вихованцями й активом завдань, змісту і суті самоврядування; вміння самостійно планувати, організувати роботу, координувати зусилля різних ланок самоврядування, постійно здійснювати самоконтроль; уміння враховувати, регулювати, аналізувати свою діяльність, об'єктивно її оцінювати; пошук ефективних форм і методів діяльності органів самоврядування, творче використання досвіду інших закладів. Гімназисти презентували власний, розроблений та втілений у життя проект «Чужих проблем в природі не буває», метою якого є вирішення місцевих екологічних проблем для покращення комфортних умов відпочинку сільської громади, за що отримали почесне 2 місце. були запрошені до 3-ї Школи «Агенти змін», що стала першою в Україні спробою системного навчання дітей громадянській освіті. Навчання у Школі передбачало створення умов для формування у підлітків активної життєвої	Немає звіту про дитячий екологічний парламент обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді

№ п/п	Назва закладу	Форма та структура	Основні напрями роботи ДЕП	Результативність роботи	Примітка
				позиції, здатності до самореалізації в умовах громадянського суспільства, надбання успішного соціального досвіду, лідерських якостей та усвідомлення причетності до локальної громади.	
22.	Вінницька обласна станція юних натуралістів	Дитячий екологічний парламент. Складається з 4 секцій: - Секція біології та с/г - Секція екології та охорони природи - Секція зоології та тваринництва - Секція квітництва та ужитково – прикладного мистецтва	- Еколого-натуралістичний - національно-патріотичний - морально-етичний - трудовий - оздоровчий	приділяли велику увагу практичній природоохоронній роботі, проводили пропагандистську роботу екологічного змісту в школах міста, брали участь у екологічних телепередачах ВДТ. І не тільки вносили свої пропозиції щодо змін у плануванні виховних заходів, а й самі розробляли і проводили заходи для учнів молодших класів та соціально незахищених дітей. Велика увага активістів парламенту нашого закладу приділяється заходам, які сприяють оздоровленню. Одним з основних напрямків діяльності ДЕП є добровільна робота. Активісти ДЕП стали активними учасниками проекту «Патріотизм в юннатівському колі»	

4.5. Робота з батьками.

№	Область. Заклад.	Форми роботи	Примітка
1.	Вінницька обласна станція юних натуралістів	Освітній проект «Співпраця з родинами». Робота за такими модулями: всеобуч батьків; участь в організаційно масових заходах; робота з батьками соціально-незахищених сімей; батьківські збори; робота батьківського комітету. За допомогою індивідуальної, групової та колективної форм роботи з батьками протягом року проводились лекції, бесіди, консультації. В закладі активно працює психолого-педагогічний всеобуч батьків. Батьківський комітет станції брав участь у підготовці родинних свят, благодійних акцій до Дня Святого Миколая, Великодніх свят.	
2.	Волинський обласний еколого - натуралістичний центр	За участю батьків проводились заходи, спрямовані на популяризацію кращого досвіду національно-патріотичного виховання (родинне свято, конкурси). У рамках спільних дій учнів-учителів-батьків були написані листи солдатам, виготовлені обереги, зібрані і передані подарунки співвітчизникам, які перебувають в зоні бойових дій.	
3.	Комунальний заклад освіти “Обласний еколого-натуралістичний центр дітей та учнівської молоді” Дніпропетровської обл.		Інформація відсутня
4.	Житомирський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді Житомирської обласної ради	Реалізується виховний проект «Родина – колиска життя» (в рамках роботи гуртка). Знайомство з родинами дітей, тестування, виховний захід.	
5.	Закарпатський обласного еколого-натуралістичний центр учнівської молоді		Інформація відсутня
6.	Запорізький обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді		Інформація відсутня
7.	Івано-Франківський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді		Інформація відсутня
8.	КЗ КОР «Центр творчості дітей		Інформація

	та юнацтва Київщини»		відсутня
9.	Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді		Інформація відсутня
10.	Комунальний заклад Львівської обласної ради «Львівський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді»	Планується звернути увагу на активізацію роботи з батьками гуртківців, проведення «батьківських днів»	
11.	Миколаївський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді		Інформація відсутня
12.	Одеський обласний гуманітарний центр позашкільної освіти та виховання (еколого – натуралістичний підрозділ)	Співпраця з родинами, всеобуч батьків. Спільні екскурсії та походи, допомога у підготовці масових заходів. Ініціатори добрих справ. Допомога в організації живого куточка закладу. Співпраця педагогів та родин – переселенців зі Сходу	
13.	Полтавський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді	Педагогами закладу організовані дні родинного спілкування, родинні тематичні свята, майстер-класи з виготовлення вітальних листівок і подарунків батькам; спільні оздоровчі походи у природу, бесіди про родинні стосунки. Проведення в закладі годин родинного виховання, Дня відкритих дверей, творчої майстерні дітей та їх батьків, оглядові екскурсії по ЦЕНТУМ, виставки дитячих робіт.	
14.	Комунальний заклад „Станція юних натуралістів” Рівненської обласної ради		Інформація відсутня
15.	Заклади позашкільної освіти Сумської області		Інформація відсутня
16.	Тернопільський обласний центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді	Бесіди з батьками, відвідування закладу сім'ями у вихідні дні, спільні екскурсії, організація та проведення спільних заходів до свят. Інформаційно-просвітницька робота з батьками, анкетування.	
17.	Комунальний заклад «Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» Херсонської обласної ради та навчальні заходи Херсонської області		Інформація відсутня
18.	Хмельницький обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді	Постійна і тісна співпраця батьків з педагогами й вихованцями. Проведення тематичних бесід з батьками. Основною формою спілкування з батьками є збори, відкриті заняття, індивідуальні співбесіди. Для підготовки батьків до успішної педагогічної діяльності, педагоги залучають їх до групових дискусій, тренінгів для навчання правилам спілкування з дітьми. Керівники гуртків закладу разом з батьками організовують і проводять родинні свята, масові еколого-натуралістичні заходи, під час яких батьки бачать результативність роботи та досягнення своїх дітей. Батьки є постійними учасниками родинних свят.	
19.	Комунальний заклад «Черкаський обласний центр роботи з обдарованими дітьми Черкаської обласної ради»	В закладі працює батьківський комітет. Приділяється увага соціалізації дітей з особливими освітніми потребами.	
20.	Комунальний заклад «Чернівецький обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді»	До проведення масових заходів активно долучаються батьки юннатів.	
21.	Комунальний заклад «Чернігівська обласна станція юних натуралістів»		Інформація відсутня

4.6. Пріоритетні напрями та зміст роботи психологічної служби позашкільного закладу.

За аналізом звітів позашкільних закладів еколого-натуралістичного напрямку діяльність психологічних служб була висвітлена тільки у 2 закладах (Миколаївська обл. і Вінницька обл. СЮН)

Психологічні служби закладів еколого-натуралістичного напрямку учнівської молоді забезпечують своєчасне і систематичне вивчення психофізичного розвитку здобувачів освіти, мотивів їх поведінки і діяльності з урахуванням вікових, інтелектуальних, фізичних,

статевих та інших індивідуальних особливостей, сприяє створенню умов для саморозвитку та самовиховання, виконанню освітніх і виховних завдань закладів освіти.

Основною метою діяльності психологічних служб системи освіти є соціально-психологічне забезпечення процесу реформування освіти, здійснення психологічної експертизи, соціально-психологічної корекції та соціальної реабілітації учнівської молоді; психологічна просвіта всіх учасників освітнього процесу.

Виходячи з вище сказаного була поставлена така мета:

- адаптація, навчання, виховання та розвиток кожної дитини, виходячи з її індивідуальності;
- оптимізація взаємодії між різними суб'єктами навчально-виховного процесу.

Для реалізації мети виконувались наступні завдання:

1. Просвітницька робота з адміністрацією закладу, педагогічним і учнівським колективами, батьками.
2. Участь у реалізації державних програм (регіональних) програм.
3. Психологічна підтримка дітей з особливими освітніми потребами.
4. Самоосвіта та підвищення професійного рівня.
5. Гуманізація навчально-виховного процесу

Робота психолога з вихованцями гуртків у Миколаївській області будувалась за наступними напрямками: діагностика, консультативна діяльність, корекційно-відновлювальна діяльність, профілактика.

Діагностика спрямована на виявлення здібностей та обдарувань; особливостей розвитку екологічної свідомості, вивчення професійної спрямованості дитини. Діагностичі обстеження проводяться з метою визначення загальних та специфічних здібностей вихованців для спрямування їх навчально-творчої діяльності.

В 2017 році в рамках діагностики з учнями проведено анкетування «Проблеми кібербулінгу: міф чи реальність?», діагностика професійних намірів, діагностика соціально-психологічного клімату на гуртку (тест «Дерево», автор Д. Лампен, адаптація Л.П. Пономаренко).

З педагогами проведено тестування «Рівень емоційного вигорання» та діагностика «Розподіл часу педагога». Також проводяться спостереження за особливостями навчально-виховного процесу під час відвідування відкритих занять, за СПК гуртків.

За результатами психодіагностичних досліджень щорічно проводяться корекційно-відновлювальні заняття. Широкого застосування набули тренінгові заняття для учнів, спрямовані на розвиток навичок ефективного спілкування, командотворення, розвитку творчих здібностей, створення оптимального соціально-психологічного клімату в колективі гуртка, з метою емоційного розвантаження учнів після уроків. Також для вихованців гуртків проводяться просвітницькі заняття з метою набуття навичок здорового способу життя та еколого-психологічний тренінг.

В 2017 році для учнів ОЕНЦУМ проведені тренінгові заняття за тематикою:

- Тренінг навичок ефективного спілкування»
- Тренінг з самопрезентації
- Тренінг «Протистояння насильству та кібербулінгу»
- Тренінг командотворення «Чарівний акваріум»
- Тренінг з командотворення «Будинок наших відносин»
- Профорієнтаційний тренінг
- Тренінг спілкування
- Тренінг «На порозі дорослого життя»
- Тренінг розвитку творчих здібностей
- Еколого-психологічний тренінг
- Тренінг «Формування навичок здорового способу життя»

Тренінгові заняття для педагогів:

- Тренінг «Опрацювання антистресових вправ»

- Тренінг впевненої поведінки з метою протистояння булінгу в учнівських колективах
- Кольоро- та мандалотерапія як засоби створення психоемоційного комфорту в колективі гуртка
- Практичне заняття «Засвоєння медитативних технік»
- Тренінг з саморефлексії
- Тренінг з тайменеджменту «Мої 24 години»
- Тренінг з цілеполагання
- Семінар з елементами тренінгу «Екологічна грамотність і здорове життя як ключові компетентності нової української школи».
- Тренінг з елементами арт-терапії «Чарівне малювання»

Практичним психологом **Вінницької обласної станції натуралістів** було підготовлено і проведено семінари-практикуми з педагогами на теми: «Мотивація – ключ до пізнання»; «Наші внутрішні ресурси». Тренінгові заняття по темах: «Як управляти своїми емоціями та думками», «Психологія спілкування. Асертивна поведінка»; «Толерантність, як психологічна категорія»; практична заняття «Мікроскопічна культура душі»; релаксаційне заняття з елементами ароматерапії «Кава та шоколад». Школа молодого педагога практичне заняття «Поради щоденної саморегуляції»; школа педагогічної майстерності семінар «Хочеш бути педагогом стань актором: психологічний аспект»; виступи на методичних об'єднаннях педагогів «Зняття емоційної напруги методом казкотерапії в ході проведення занять»; «Проективні методики в психології»; на педагогічній раді «Організація та форми психологічного супроводу навчально-виховного процесу в позашкільному навчальному у 2016-2017 р.».

Просвітницька робота проводилась по темах «Без друзів на світі важко жити»; «Цінності в моєму житті»; «Кожна людина гідна поваги»; «Що називаємо лихослів'ям».

- В рамках Національної кампанії «Стоп насильству!» були розроблені методичні рекомендації педагогам «Реабілітація та профілактика насилля й жорстокості»;
- На виконання Державної програми Профілактики ВІЛ/СНІДу був проведений відеолекторій «Обійми мене»;
- На виконання Обласної цільової соціальної комплексної програми підтримки сім'ї, демографічного розвитку, попередження торгівлі людьми та забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків на період до 2015 року проводилися заняття: бесіда «Торгівля людьми як уберегтися».
- На виконання Плану заходів щодо профілактики правопорушень серед дітей та учнівської молоді була проведена бесіда : «Профілактика попередження вживання алкогольних, наркотичних, психотропних речовин та тютюнопаління».

Консультаційна робота:

- взаємовідносини в навчальній групі;
- усвідомлення цінності власної особистості,
- внутрішньо особистісні конфлікти,

Психологічне консультування педпрацівників проводиться з проблем:

- усвідомлення свого статусу в професії, сім'ї, суспільстві;
- адаптації педагогів – початківців;
- гуманізації освітньої та пізнавальної діяльності.

Консультування адміністрації закладу з питань покращення психологічного мікроклімату в колективі, усунення деструктивних ознак, мотивації взаємодії.

Корекційно-відновлювана та розвивальна робота:

- Корекційні бесіди з дітьми, що потребують психологічної підтримки.
- Корекційна робота, направлена на покращення мікроклімату в групі, налагодження міжособистісних стосунків.
- Корекційні заняття з підлітками з метою формування стійкої життєвої позиції та підвищення моральності сучасної молоді .

З гуртківцями молодшого шкільного віку було проведено корекцію пізнавальних процесів (пам'яті, уваги, мислення). Також було проведено такі заняття робота з казкою за методикою казкотерапії «Казка про самотнього їжачка», «Наука про звичайнісінькі дива», «Чарівні люстерка», «Про Борюсика боягузика», з арт-терапевтичних методик «Місто ЕміЯ», «Чого боялось сонечко», «Поляна друзів». Також були проведення заняття з дітьми молодшого шкільного віку для розвитку м'якої моторики, робота з дрібними предметами, малювання пальчиками, пальчиковий театр.

Пропозиції на перспективу:

1. Підвищувати кваліфікацію працівників психологічної служби на основі багатовимірної моделі.
2. Забезпечити практичним психологам і соціальним педагогам позашкільних навчальних закладів належні умови праці (відповідними приміщеннями та обладнанням).
3. Забезпечити проходження працівниками психологічної служби проблемно-тематичних курсів з використання комп'ютерних технологій (Інтел).
4. Впровадити моделі психологічного супроводу та соціально-педагогічного патронажу учасників навчально-виховного процесу в позашкільних навчальних закладах

4.7. Обдарована дитина.

Позашкільна діяльність сьогодні розглядається як одна з головних ланок безперервної освіти в системі всебічно розвиненої особистості, найповнішого розкриття її задатків і нахилів, створення умов для розвитку особистості. Вона надає молоді не тільки можливість розширення загальної освіти (поглиблення, вдосконалення) в межах діючої освітньої системи, але й спонукає до профільного самовизначення, творчої реалізації своїх здібностей, нахилів, право на активну участь у пошуку сенсу свого життя.

Широка мережа позашкільних закладів дає змогу дітям задовольняти потреби в додатковій освіті, в змістовному дозвіллі, дає можливість розвивати творчі здібності.

За умов реформування системи національної освіти, піднесення ролі творчої особистості в суспільстві значної актуальності набула система роботи з обдарованими дітьми.

За звітний період діяльність позашкільних закладів України в роботі з інтелектуально обдарованою молоддю була спрямована на забезпечення всебічного розвитку особистості, поглиблене вивчення базових дисциплін, професійну орієнтацію, підготовку до участі в предметних олімпіадах, конкурсах, турнірах, науково-освітніх проектах, конкурсах-захистах МАН тощо.

Основними напрямками цієї діяльності протягом 2017 року були:

- всебічна співпраця позашкільних закладів з вищими навчальними закладами та науково-дослідними установами, на базі яких проводилось навчальне дослідництво;
- участь в роботі Природничої школи учнівської молоді на базі НЕНЦУМ;
- робота регіональних очно-заочних профільних шкіл;
- діяльність наукових товариств учнів;
- проведення предметних олімпіад, науково-практичних конференцій, конкурсів, форумів, хакатонів тощо;
- участь юних науковців у всеукраїнських та міжнародних науково-освітніх проектах, конкурсах.

За останні роки майже в усіх областях України створено ряд спеціалізованих позашкільних закладів (територіальні відділення Малої академії наук) для роботи з обдарованими дітьми, які тісно співпрацюють з Центрами позашкільної роботи еколого-натуралістичного, туристсько-краєзнавчого, технічного напрямів (Волинська, Донецька, Дніпропетровська, Запорізька, Одеська, Миколаївська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська та інші області)

Формування в учнів навчально-пізнавальної активності відбувається лише за умови, якщо нові наукові знання вони відкривають різними шляхами і методами. По-перше, це стимулює дослідницьку діяльність, по-друге, учні організують самостійний пошук способів виконання завдань, по-третє, на основі побаченого експерименту, повідомлених фактів у них розвивається вміння самостійно робити висновки і узагальнення. З такою метою, а також для поглибленого вивчення окремих предметів, ґрунтовної допрофесійної освіти, підготовки до участі в олімпіадах, конкурсах при обласних еколого-натуралістичних центрах створені регіональні очно-заочні біологічні школи, які розраховані на учнів 9-11 класів загальноосвітніх шкіл (Вінницька, Волинська, Житомирська, Запорізька, Дніпропетровська, Полтавська, Чернівецька).

(Для прикладу: на базі Вінницької обласної станції юних натуралістів в складі територіального відділення МАН, яке є структурним підрозділом Вінницької обласної станції юних натуралістів у 2017 році продовжували працювати очно-заочні профільні школи: біології, хімії, англійської мови, математики, української мови, в яких навчалось біля 200 старшокласників області.

Протягом багатьох років працює школа хімічних знань на базі Вінницького національного медичного університету (керівник – Наскальна О. А.). Заняття проводяться в II і III неділі місяця. Більшість слухачів школи – старшокласники з сільських шкіл, які потребують поглиблених знань з хімії. Всього в школі хімічних знань займалось 69 слухачів (учні 9 – 11 класів).

Заняття в школі англійської мови (керівник – Болтак В.С.) проводяться щосуботи. Школа працює в дві зміни, в першу зміну поглиблюють свої знання діти з сільських шкіл та районних центрів з достатнім рівнем знань з англійської мови, а в другу зміну працюють учні з вищим рівнем знань, тому і програма для них набагато складніша і різноманітніша. Слухачі цієї групи працюють з першоджерелами, періодичною пресою, мають безліч зустрічей з іноземними делегаціями, волонтерами, удосконалюючи цим розмовну практику. Всього в школі англійської мови навчається більше 50 учнів; на базу Донецького національного університету перевели обласну школу біологічних знань. Займаються тут учні 9-11 класів в кількості 70 чоловік кожної суботи.

За таким же принципом працюють школи математичних знань (керівник – Липовий І.Г.) та української мови (керівник – Завальнюк І.Я.).

На базі Волинського ОЕНЦ, спільно з викладачами біологічного факультету Східноєвропейського національного університету ім. Л. Українки, створена обласна очно-заочна біологічна школа. У ній здійснюється навчально-виховний процес за формами:

- лекції, семінари, практичні роботи;
- дистанційні курси;
- підручники, в тому числі електронні;
- контрольні роботи, заліки;
- підсумковий іспит.

У 2017 році у цій школі навчалось 30 дітей. Після закінчення якої випускники успішно склали іспити і стали студентами вищих навчальних закладів України, зокрема: Національний медичний університет імені О.О.Богомольця, Вінницький національний медичний університет імені П.І.Пирогова, Східноєвропейський національний університет імені Л. Українки, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича.

Полтавська очно-заочна біологічна школа (ОЗБШ) створена у листопаді 2000 року і діє, як структурний підрозділ Полтавського обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді. Це перспективна форма роботи з обдарованими учнями, основною метою якої є забезпечення допрофесійної підготовки, створення умов для творчої самореалізації та всебічного розвитку особистості. Школа працює за двома секціями: хімії та біології. Заняття проходять на базі Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка та Полтавської державної аграрної академії.

При Чернівецькому ОЦЕНТУМ з метою практичного втілення принципу рівного доступу учнів області до якісної позашкільної освіти, розширення навчально-творчого середовища для учнів сільських шкіл створена Обласна очно-заочна біологічна школа (ОЗБШ), яка реалізує навчальну діяльність для учнів середнього та старшого шкільного віку у секціях «Ботаніка», «Зоологія», «Квітництво» та «Екологія». До занять в ОЗБШ залучено понад 200 учнів.

Хмельницький обласний ЕНЦУМ є активним організатором і учасником діяльності Хмельницького територіального відділення Малої академії наук України.

Особливу увагу педколектив ХОЕНЦУМ приділяє виявленню в закладах освіти області і залученню до науково-дослідницької роботи обдарованих школярів та юннатів, регулярному проведенню для них профільних науково-практичних конференцій, досягненню плідної результативності співпраці юних дослідників з науковцями, активній підтримці діяльності педагогів-ентузіастів юннатівської роботи в школах Хмельниччини.

Експериментально-дослідницька робота з обдарованими учнями України протягом 2017 року проводилась за такими напрямками: - ботаніка, генетика-селекція, зоологія, екологія, квітникарство, лісництво, психологія, медицина, психологія, сільське господарство, хімія (у всіх областях)

- сучасних біотехнологій (Дніпропетровська)
- фітодизайну та зеленої архітектури(Дніпропетровська)
- валеологія (Вінницька, Запорізька, Полтавська,Тернопільська)
- ентомологія (Луганська)
- основи біоіндикації (Харківська)
- гідробіології (Вінницька, Тернопільська)

Робота наукових товариств

Багатством кожної держави в будь-яку історичну епоху була наявність талановитих та обдарованих громадян, які завжди впливали і впливають на розвиток суспільства. Інтеграція України в загальноєвропейський простір потребує якісно нового підходу до освіти на основі розроблення нових напрямків роботи, об'єднання зусиль учених, педагогів, громадськості. Формування інтелектуального потенціалу нації взяла на себе Мала Академія Наук України до складу якої входять також наукові товариства учнів, що відкривають дорогу обдарованій молоді, спрямовують її на національні інтереси держави.

Основною метою та завданням наукових товариств є розширення світогляду учнів щодо досягнень вітчизняної та зарубіжної науки, виявлення найбільш обдарованих учнів у різних галузях науки і розвиток їх творчих здібностей, активне залучення учнів до процесу самоосвіти та саморозвитку, удосконалення вмінь і навичок самостійної роботи, підвищення рівня знань.

Учнівські наукові товариства (далі НТУ) є тією ланкою, яка дає можливість залучити учнів до самостійної пізнавальної діяльності, забезпечити емоційну підтримку учнів, створити кожному учневі ситуацію успіху на основі індивідуальних навчальних програм, забезпечити переважно дослідницькі методи навчання. Наукові товариства учнів створюються як добровільна громадська організація учнів, що здійснює свою діяльність відповідно до Положення про Всеукраїнські учнівські олімпіади з базових і спеціальних дисциплін, турніри, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт та конкурси фахової майстерності (наказ МОН України №305 від 18.08.1998 р.

В багатьох областях створено систему роботи наукових товариств учнів спрямовану на розвиток інтелектуальних і творчих здібностей школярів, поглиблення та систематизацію їх знань у різних галузях науки, сприяння їх духовному самовдосконаленню, професійній організації та підготовці до практичної діяльності. Тисячі учнів - членів НТУ кожен рік набувають навички наукових досліджень, освоюють методи оцінки, аналізу й обробки інформації, одержують поглиблені знання з предмету, що їх цікавить. Наукові товариства та

осередки учнів є самостійними формуваннями в складі МАН, які об'єднують учнів одного або кількох (районне товариство) навчальних закладів, здатних до наукового пошуку, зацікавлених у підвищенні свого інтелектуального та культурного рівня, в удосконаленні вмінь і навичок самостійної, науково дослідницької роботи.

У 2017 році у Вінницькій області працювало 24 наукових товариств учнів, в яких займалось більше тисячі старшокласників. Результативною була робота наукових товариств учнів: «Нова доба» (Тиврівський ліцей-інтернат поглибленої підготовки в галузі науки), «Дослідник» (ЗОШ І-Шст.№2 смт. Крижополя), «Пошук» НВК – гімназії № 6 Вінницької міської ради, НТУ Гуманітарної гімназії №1 ім. М.І. Пирогова ВМР, «Мала академія» (школи-інтернат-гімназії м. Гайсина), «Академія» (ліцей-школа Козятинської міської ради), «Ерудит» (спеціалізована школа №1 ім. Т.Г. Шевченка м. Козятина), «Перспектива» (Барський обласний гуманітарний ліцей), «Надія» (районне НТУ Чернівецького району) та ін.

Протягом 2017 року в Запорізькій області працювало 58 наукових товариств учнів хіміко-біологічного напрямку при позашкільних (17) та загальноосвітніх (41) закладах, якими охоплено більше 1000 учнів.

Найкращих результатів досягли наукові товариства учнів м. Мелітополя, Вознесенівського, Комунарського та Хортицького районів м. Запоріжжя, м. Енергодар. Серед сільських районів – Василівський, Якимівський, Пологівський.

В Кіровоградській області працюють наукові товариства біологічного напрямку III рівня. Найкращі результати своєї роботи показують вихованці наукового товариства «Тамдем», який працює на базі центру дитячої та юнацької творчості «ЗОРІТ» м. Новоукраїнка.

Так, у 2017 році товариство налічувало 77 слухачів, що розподілились в 7 секціях (хімія, біологія, географія, валеологія, краєзнавство, українська мова та література, мистецтвознавство).

В 2017 році в рамках реалізації реформи децентралізації і створення Новоукраїнської об'єднаної територіальної громади на базі центру дитячої та юнацької творчості «ЗОРІТ» запрацювало ще одне наукове учнівське товариство «Інсайт», яке об'єднало школярів громади.

Для школярів методистами Центру проводяться: семінари - практикуми, зльоти обдарованих дітей, конкурси – захисти, ігрові сходи, конференції, літній табір. Для педагогів: семінари-практикуми, тренінги, семінари за участю методистів МАН, консультації.

Досить перспективним є те, що навчально-виховний процес у товаристві реалізується за принципом модульної системи, де кожен модуль є самостійно-діючим формуванням і в той же час всі модулі тісно та послідовно між собою пов'язані. На переконання активу товариства, модульна система дозволяє чітко та зрозуміло визначити мету, завдання та шляхи їх реалізації для всіх учасників на кожному етапі навчально-виховного процесу.

У Херсоні на базі Центру працює **наукове товариство учнів (НТУ) «Юннат»**. Учні займались в секціях: «Ботаніка та зоологія», «Генетика і селекція», «Екологія», «Охорона довкілля та раціональне природокористування», «Психологія», «Агрономія», «Лісознавство». Результатом навчання в НТУ стала участь вихованців в I та II етапах конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт обдарованої учнівської молоді взяли участь (з них 7 вихованців Центру, **I місце** посіли 5 учнів, два – **II місце**).

У Хмельницькій області організовано діяльність 193 наукових товариств, в яких займається 3732 учнів.

У 2017 році на базі Хмельницького ОЕНЦУМ продовжило роботу наукове товариство учнів з науковими осередками хіміко-біологічного напрямку діяльності Хмельницького обласного територіального відділення Малої академії наук України, що нараховувало 15 юних науковців.

Протягом звітної періоду координаційною радою НТУ ХОЕНЦУМ проводився ряд заходів щодо відбору і прийому обдарованих дітей до наукових осередків хіміко-

біологічного напрямку діяльності. Методисти закладу постійно поповнюють рекомендовану тематику науково-дослідницьких робіт для користування слухачами осередків хіміко-біологічного відділення МАН. Педпрацівниками закладу надається методична допомога юним дослідникам з питань організації і виконання ними експериментальних та творчих науково-дослідницьких робіт під керівництвом науковців.

За результатами участі у II етапі Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів - членів МАН України у 2017 році команда ХОЕНЦУМ посіла третє командне місце серед позашкільних закладів області, зайнявши одне перше, одне друге та два третіх місця в секціях «Валеологія» «Охорона навколишнього середовища та раціонального природокористування», «Медицина» та у секції «Зоологія та ботаніка».

«Черкаський обласний центр роботи з обдарованими дітьми Черкаської обласної ради». У кожному з 26 районів області діють районні (міські) відділення (осередки) МАН. Районні (міські) відділення МАН функціонують на базі відділів освіти, ліцеїв, гімназій, позашкільних навчальних закладів області.

Миколаївський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді тісно співпрацює з територіальним відділенням МАН, повністю відповідаючи за роботу відділень хімії та біології, екології та аграрних наук в області. Обласним еколого-натуралістичним центром учнівської молоді щорічно проводяться сесії Миколаївського територіального відділення МАН відділень хімії і біології, екології та аграрних наук на базі Миколаївського національного аграрного університету (агрономічний факультет) та Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського (природничий факультет).

Висвітлення результатів дослідницьких робіт на конференціях, семінарах, засіданнях секцій НТУ дозволяє старшокласникам залучитися до діяльності вищої школи, підсилює їхню зацікавленість у здобутті освіти, допомагає багатьом довести юнацьке захоплення до логічного завершення – вибору майбутньої професії та визначення свого покликання у житті.

Активно і різнопланово працюють обласні та районні еколого-натуралістичні центри та станції юних натуралістів з обдарованими дітьми в галузі науки у Вінницькій, Волинській, Донецькій, Дніпровській, Житомирській, Закарпатській, Запорізькій, Київській, Кіровоградській, Львівській, Луганській, Миколаївській, Одеській, Полтавській, Сумській, Рівненській, Тернопільській, Черкаській, Чернівецькій, Чернігівській, Харківській, Херсонській, Хмельницькій областях - про це свідчать результати участі вихованців з цих областей та міст в конкурсі МАН, Всеукраїнських конкурсах «Intel-Еко Україна», конкурсі винахідницьких і раціоналізаторських проектів еколого-натуралістичного напрямку, «Юний дослідник», «Розкрилля душі» та інші.

Прикладом результативної роботи з обдарованими учнями є Волинський обласний еколого-натуралістичний центр, де постійно проводиться ефективна робота щодо створення оптимальних умов для розвитку творчих здібностей обдарованих дітей, виявлення талановитої та обдарованої молоді області шляхом залучення її до участі в олімпіадах, конкурсах-захистах науково-дослідницьких робіт, різноманітних тематичних конкурсах.

Робота з обдарованою молоддю передбачає навчання учнів у секціях обласної МАН: «Екології та аграрних наук» (6 учнів) і «Лісове господарство»

(8 учнів), які працюють при Волинському обласному еколого-натуралістичному центрі. До викладання навчальних дисциплін залучається професорсько-викладацький склад Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки.

В Запорізькій області з метою пошуку, розвитку та підтримки обдарованих і талановитих учнів, створення умов для їх самореалізації та саморозвитку природних нахилів та інтересів, індивідуальних здібностей школярів у 2017 навчальному році в області продовжували працювати регіональні осередки МАН м. Запоріжжя (відділення МАН: хімії і біології та екології і аграрних наук; очно-заочна школа МАН на базі ЗОЦЕНТУМ), м. Бердянська (Бердянська школа Малої академії наук), м. Мелітополя (профільний позашкільний навчальний заклад – Мала академія наук м. Мелітополя), м. Енергодара (Енергодарський міський спеціалізований навчальний заклад МАН), Василівського

(позашкільний навчальний заклад «Василівський районний центр роботи з обдарованою молоддю») та Мелітопольського (Костянтинівське районне навчально-виховне об'єднання «Гімназія – Мала академія наук № 1 «Таврія») районів.

Заклади плідно співпрацювали з викладачами Мелітопольського державного педагогічного університету, Бердянського державного педагогічного університету, Таврійського Державного агротехнологічного університету, Запорізького Національного університету, Запорізької державної інженерної академії, Запорізького державного медичного університету, Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (ЗОППО), науковими співробітниками Обласного краєзнавчого музею, Національного заповідника «Хортиця» по координації роботи з обдарованою молоддю, наданню допомоги учням та їх керівникам по проведенню наукових досліджень, участі в обласному етапі конкурсу-захисту учнівських наукових робіт, перспективним напрямкам та методикам наукових досліджень учнів, організації наукової роботи літньої школи МАН тощо.

У 2017 році ЗОЦЕНТУМ організована робота з обдарованими учнями на базі: - Запорізького Національного університету під керівництвом провідних фахівців – викладачів вищезазначеного вузу – організована робота 4 гуртків («Біологія людини», «Генетики» - 3 групи);

- Запорізької гімназії № 28 (гурток «Біологія людини»);
- Токмацької ЗОШ № 5 (гурток «Основи цитології»);

Одним із важливих напрямів роботи педколективу Комунального закладу Львівської обласної ради «ЛОЦЕНТУМ» є виявлення, розвиток і підтримка обдарованих дітей через систему обласних, національних, міжнародних конкурсів-оглядів, акцій.

В центрі працює «Школа юного орнітолога», клуб інтелектуального дозвілля. На базі зоолого-тваринницького комплексу КЗ ЛОР «ЛОЦЕНТУМ» проводяться лабораторно-практичні заняття для студентів кафедри дрібного тваринництва Національного університету ветеринарної медицини і біотехнологій ім.С.Гжицького. До практичних занять залучаються і гуртківці-старшокласники, обдаровані діти, які проводять дослідницьку роботу за завданням викладачів базових кафедр згаданого університету. Вихованці центру залучаються до проведення моніторингових досліджень стану води, повітря, ґрунтів, вивчення біорізноманіття області. Результати роботи вихованці представляють на щорічному обласному конкурсі-захисті екологічних проектів «Дотик природи».

З метою заохочення обдарованих дітей до наукової роботи, виявлення і задоволення їхніх потреб та інтересів, використання отриманих знань в подальшому навчанні педагоги ЛОЦЕНТУМ ведуть роботу з впровадження нетрадиційних форм організації занять.

Наприклад, вже більше десяти років при *Львівському обласному центрі еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді* працює Клуб інтелектуального дозвілля. Метою його діяльності є пошук та підтримка юних талантів, залучення школярів до інтелектуальної ігрової діяльності, гармонійний розвиток особистості.

Науково-методична, навчально-виховна та практична діяльність педагогічного колективу Чернівецького ОЦЕНТУМ здійснюється у тісній співпраці з науковцями вищих навчальних закладів, зокрема з Чернівецьким національним університетом імені Юрія Федьковича, та спрямована на створення в області відповідного функціонального комплексу соціально-педагогічних умов, що забезпечує роботу з інтелектуально обдарованими дітьми та учнівською молоддю. У цьому контексті підписані трьохсторонні угоди про наукову співпрацю між обласним центром еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді, ЧНУ ім. Ю. Федьковича та 36-ма сільськими загальноосвітніми навчальними закладами області, які стали базовими для реалізації науково-освітнього проекту «Етнекологічні особливості та дослідження екологічного стану Буковини» .

В системі освіти сьогодні на першому місці повинна стояти особистість дитини, розвиток її природних здібностей і талантів. З метою виявлення юних обдарувань і надання їм можливості для подальшого розвитку та самовдосконалення проводяться обласні,

всеукраїнські та міжнародні конкурси. Вихованці позашкільних закладів еколого-природничого спрямування приймають активну участь у регіональних, всеукраїнських та міжнародних учнівських змаганнях (олімпіадах, конкурсах, турнірах, науково-освітніх проектах). Відповідно поданих звітів кращими є Вінницька, Волинська, Донецька, Дніпропетровська, Запорізька, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Сумська, Херсонська, Хмельницька, Чернівецька, Чернігівська області.

Розроблення нових напрямків пошуку та підтримки обдарованої молоді

На сучасному етапі актуальним в державі, є оптимальне забезпечення формування інтелектуального потенціалу нації. Зокрема, виявлення обдарованої молоді і надання підтримки розвитку творчого потенціалу, самореалізації такої молоді та її постійного самовдосконалення.

Відповідно до Закону України «Про освіту», Державної національної програми «Освіта. Україна XXI століття», до Національної програми «Діти України», пошуку, навчання і виховання обдарованих учнів в позашкільних закладах України проводиться велика робота з обдарованою учнівською молоддю, формами яких є:

- індивідуальні консультації,
- факультативні заняття,
- профільне навчання,
- лекції, семінари, практичні роботи;
- дистанційні курси;

Робота по виявленню обдарованих учнів у закладах освіти розпочинається з початкової ланки і продовжується у старших класах.

Як в молодших так і в старших класах проводиться тестування з метою виявлення типу мислення, нахилів та здібностей учнів, використовуються методики диференційно-діагностичного опитування, карти інтересів, методики для виявлення профільних нахилів.

У багатьох школах створюються банки даних про обдарованих дітей, які поповнюються спостереженнями психологів та вчителів з різних предметів. Проводиться значна робота по залученню талановитої молоді до науково-дослідницької, експериментальної роботи, вибору майбутньої професії.

Робота здійснюється за такими напрямками:

- навчальний – розширення мережі гуртків еколого-натуралістичного напрямку та навчання в них за інтересами;
- науково-дослідницький – залучення школярів до науково-дослідницької діяльності через навчання в секціях МАН, участі в олімпіадах, наукових проектах та конференціях;
- природоохоронний – залучення учнівської молоді до участі в Міжнародних, Всеукраїнських та обласних конкурсах, акціях, експедиціях, турнірах, що спонукають до практичної наукової діяльності;
- методичний – надання методичної та практичної допомоги педагогам області щодо організації роботи з обдарованню молоддю.

Пріоритетним завданням, напрямки діяльності та заходи роботи з обдарованою молоддю в позашкільних закладах :

- підвищення рівня науково-методичного забезпечення педагогічних працівників;
- створення банку даних про діагностичні методики, спрямовані на виявлення обдарованої молоді за віковими категоріями;
- організація і проведення науково-практичних семінарів, конференцій щодо питань роботи з обдарованою молоддю;
- виявлення обдарованої молоді і створення умов для її розвитку; забезпечення доступності позашкільної освіти;
- в областях створено регіональні інформаційно-аналітичні банки даних «Обдарованість»;
- у загальноосвітніх та позашкільних закладах ведуться картки досягнень учнів;

- конкурси-захисти творчих, науково-дослідницьких робіт (виготовлення буклетів, альбомів, оформлення виставки);
- проводяться щорічні свята за участю переможців та призерів олімпіад, Міжнародних, Всеукраїнських конкурсів, науково-освітніх проектів, акцій;
- співпраця з громадськими організаціями;

Пропозиції :

1. Розширити представництво регіонів у роботі Природничої школи учнівської молоді;
2. Підняти рівень престижу навчання в Природничій школі.
3. Використовувати у навчальному процесі з обдарованими учнями сучасні інтерактивні та дистанційні засоби навчання., СТЕМ-освіту.
4. Активізувати створення в усіх областях України мережу учнівських об'єднань аграрного профілю для обдарованих дітей з сільської місцевості.
5. Звітну інформацію подавати згідно проспекту, чітко, лаконічно, зі статистикою.

4.9. Формування у вихованців національної патріотичної свідомості засобами еколого-натуралістичної діяльності; вивчення питань українознавства. музеї та куточки хліба, проекти.

Реалізуючи Концепцію національно-патріотичного виховання дітей і молоді (2015р.), педагогічні колективи закладів освіти України сприяли формуванню у дітей та молоді національної свідомості через систему еколого-натуралістичної, дослідницької, краєзнавчої, природоохоронної, просвітницької діяльності.

Організація національно-патріотичного виховання підрастаючого покоління у закладах освіти України 2017 році здійснювалась через різні форми, основними з яких були:

- організація роботи шкільних народознавчих, етнографічних, історико-краєзнавчих музеїв та світлиць;
- діяльність музеїв хліба та історії землеробства, куточків шанобливого ставлення до хліба;
- робота пошукових загонів з питань вивчення спадщини українського народу;
- проведення пошуково-дослідницьких робіт з народознавства;
- проектна діяльність;
- організація гурткової роботи народознавчого та краєзнавчого профілів;
- профільна факультативна робота;
- проведення масових виховних заходів народознавчого спрямування;
- організація роботи козацько-молодіжних патріотичних організацій.

У загальноосвітніх та позашкільних закладах області працюють музеї:

- краєзнавчі,
- народознавчі,
- етнографічні,
- музеї хліба,
- музеї історії землеробства,
- музеї історії села тощо.

Народознавчі світлиці, музеї, куточки, виставки у більшості областей працюють у кожному закладі освіти. Вони є осередками виховної роботи та базою для проведення масових виховних заходів.

Наявність музеїв хліба (куточків)

Виховання у дітей та молоді шанобливого ставлення до хліба, до людей праці, рідної землі є одним з основних завдань музеїв хліба, музейних кімнат та куточків економного та шанобливого ставлення до хліба.

У 2017 році на базі закладів освіти України за неповними даними функціонувало 110 музеїв хліба та історії землеробства. Музейні кімнати та куточки економного та бережливого ставлення до хліба створено у більшості навчальних закладів; працювали вони на базі краєзнавчих музеїв, музеїв народознавства, історії села, школи.

На базі музеїв хліба оформлено постійнодіючі виставки:

- предметів української хати ужиткового характеру (муляж української печі, інвентар до печі, старовинна хлібна діжа);
- колекції зерна, колекції обрядового хліба (весільний коровай, обжинковий коровай, до народження дитини, проводів солдата в армію, для зустрічі гостей);
- колекції хлібів місцевих хлібзаводів;
- української хустки під девізом «Хустка і хліб в обрядах поруч ідуть»;
- колекції хлібів народів світу;
- дитячих малюнків «Хліб очима дітей».

Експонати музеїв постійно поповнюються та поновлюються. Серед них: знаряддя вищипання та виготовлення хліба, дідухи, снопи злакових культур.

Музеї хліба загальноосвітніх та позашкільних закладів у 2017 році залишались базою для проведення масових виховних заходів: свят, виховних годин, годин спілкування, екскурсій, тематичних занять, вечорів пам'яті та зустрічей з очевидцями голодоморів, з ветеранами хліборобської слави. Робота музеїв хліба сприяла проведенню серед учнівської молоді дослідницької, пошукової роботи.

У більшості регіонів України при кожному закладі освіти працювали куточки шанобливого ставлення до хліба. У 2017 навчальному році їх близько 3590. Створені та реорганізовані вони при загальноосвітніх, дошкільних та позашкільних навчальних закладах в народознавчих світлицях, кабінетах біології, класних кімнатах, їдальнях.

Експозиції куточків хліба містять матеріали про історію, походження хлібних культур, виставки хлібо-булочних виробів, літератури про хліб та хліборобів. Куточки бережливого ставлення до хліба представлені розділами: «Хліб - усьому голова», «Хліб – народне добро, бережи його», «Хліб сьогодні», «У пам'ять про 33 рік», «Голодомор 1932-1933 рр.», «Чорна сторінка у житті людства», які розповідають учням про лихоліття 1932-33-х років.

Учнями зібрано зразки хлібних злаків, хлібні вироби, експонати народознавчого характеру, описи досягнень місцевих сільськогосподарських підприємств, реферати, твори, вірші, малюнки, легенди, фотоматеріали про хліб, сценарії свят, прислів'я, приказки, загадки, пісні та легенди про хліб, а також українські звичаї та обряди пов'язані з цим давнім продуктом харчування. На базі куточків організуються виставки малюнків, тематичних композицій «Хліб очима дітей».

До Дня пам'яті жертв голодоморів у навчальних закладах області проведено години пам'яті, лінійки-реквієми, виховні години про бережливе ставлення до хліба та шанування хліборобської праці.

На Львівщині організовано 3 музеї хліба: Народний музей хліба “Покрови Пресвятої Богородиці” Львівського автомобільно-шляхового коледжу, музей “Світлиця хліба” НВК “Школа I ст. - гімназія”, музей хлібовипікання Львівського професійного ліцею харчових технологій та 400 куточків економного та бережливого ставлення до хліба.

В закладах освіти Одеської області працюють 15 музеїв хліба, 96 куточків економного та бережливого ставлення до хліба, де задіяні 6,5 тисяч учнів, з яких актив складає більш ніж 700 учнів.

Обласні заходи

Зміст освітньої роботи позашкільних закладів еколого-натуралістичного профілю тісно пов'язаний з національно-патріотичним вихованням, адже природа є потужним фактором, який формує повагу і любов до рідної землі та Батьківщини.

У практику роботи Вінницької обласної станції юних натуралістів запроваджено щорічне проведення тематичного обласного тижня народознавства «Любіть Україну вишневу свою», метою якого є національне виховання, популяризація духовних надбань, формування національного світогляду через пізнання народного мистецтва, народних ремесел та промислів, залучення учнівської молоді до пошуково-дослідницької роботи з народознавства.

В рамках тижня народознавства пройшов обласний конкурс учнівських пошуково-дослідницьких робіт з народознавства «Особливості святкування Великодня на Поділлі», які були побудовані на місцевому матеріалі, широко відображали регіональні особливості відзначення цього свята. Кожна з робіт характеризувалась глибиною досліджень та оригінальністю викладу. Поряд з пошуково-дослідницькою роботою, учасники конкурсу підготували матеріали на виставку «Великдень на Поділлі».

В обласному зборі-конкурсі юних майстрів народних ремесел «Поділля. Творчість. Діти» взяли участь 95 конкурсантів з 25 районів, 6 міст області. В ході збору-конкурсу діти працювали у майстернях за такими напрямками: Одночасно проходила виставка робіт учасників конкурсу за напрямками декоративно-прикладного мистецтва та народних ремесел згідно умов. Роботи були виконані майстерно, на високому художньо-естетичному рівні, завдячуючи професіоналізмові наставників - керівників учнівських творчих об'єднань.

Чернігівською обласною станцією юних натуралістів проведено обласний конкурс «Хлібом славиться Чернігівська земля», метою якого є громадянського виховання дітей та молоді, виховання національної свідомості і самосвідомості учнів, патріотизму та поваги до історичної спадщини українського народу, пропагування бережливого, шанобливого ставлення до хліба.

Конкурс проводився заочно у формі виставки-конкурсу натуральних експонатів у двох номінаціях «Традиційна обрядова випічка Поліського краю», «Хліб на рушнику». За умовами конкурсу учасники могли представити експонати хлібних виробів часів Голодомору, за що отримали додаткову кількість балів.

Участь у всеукраїнських заходах

З метою національно-патріотичного виховання дітей та молоді, формування у них шанобливого ставлення до традицій свого народу, що освячені віками, зокрема - Великодніх традицій в Україні, з 10 по 16 квітня 2017 року Національним еколого-натуралістичним центром учнівської молоді Міністерства освіти України був проведений Всеукраїнський родинний конкурс «**Секрети великоднього хліба**», в якому взяли участь 93 шкільних та позашкільних навчальних закладів з 17 областей України.

Конкурсні роботи подавалися в таких номінаціях: Великодній хліб (паска), писанки, великодній рушник. Кращі роботи учасників Конкурсу експонуються в Народному музеї хліба НЕНЦ та розміщені в журналі для дітей та юнацтва еколого-натуралістичного напрямку «Паросток», в газеті Національного еколого-натуралістичного центру МОН України «Юннат» та на сайті Національного еколого-натуралістичного центру МОН України.

Серед заходів, спрямованих на реалізацію Концепції національного-патріотичного виховання дітей та молоді, особливе місце займає Всеукраїнський конкурс з квітникарства та ландшафтного дизайну «**Квітуча Україна**», метою якого є формування екологічної культури особистості, активізації пізнавальної, творчої та просвітницької діяльності учнів, залучення учнівської молоді до роботи із покращення зовнішнього озеленення та ландшафтного дизайну території навчальних закладів. До участі у фінальному етапі були запрошені команди-переможці відбіркового етапу з Київської, Рівненської, Івано-Франківської, Харківської, Запорізької, Полтавської, Дніпропетровської, Житомирської, Волинської, Вінницької, Львівської, Сумської, Чернівецької та Чернігівської областей.

Фінальний етап Конкурсу було проведено в очній формі з 10 до 12 травня в м. Києві, в ході якого відбулися виступи-презентації команд-учасниць представлених на конкурс

проектів з квітництва та ландшафтного дизайну та втілення презентованих проектів клумб та ландшафтних композицій.

В ході виконання завдань конкурсу учні ознайомились із сучасними тенденціями в галузі ландшафтного дизайну та озеленення, розробляли ландшафтні композиції, популяризували досягнення вітчизняного квітництва та декоративного садівництва, готували презентацію проектів (ескізів) озеленення території навчального закладу.

З 18 до 20 вересня 2017 року було проведено Всеукраїнський конкурс з флористики та фітодизайну **“Україна вишивана”**.

Участь у фінальному етапі конкурсу взяли команди з 12 областей України: Івано-Франківської, Полтавської, Вінницької, Київської, Сумської, Рівненської, Дніпропетровської, Одеської, Чернігівської, Харківської, Кіровоградської та Донецької. В ході заходу було проведено: конкурс на виготовлення квіткових килимів та флористичних скульптур, творчий захист представлених робіт, майстер - класи.

Вихованню національного світогляду, любові та інтересу до народної творчості, народного мистецтва, залученню дітей та молоді до джерел та процесу творення українського народного мистецтва, стимулюванню розвитку творчого пошуку, художнього смаку при виконанні робіт з використанням традиційних народних матеріалів і технік сприяла Всеукраїнська виставка-конкурс **«Український сувенір»**. У цьому конкурсі взяли участь понад 500 осіб: учні та учнівські колективи закладів позашкільної та загальної середньої освіти різних регіонів України та м. Києва, а також родинні колективи різних вікових груп, дорослі шанувальники народної творчості. Були представлені різноманітні творчі роботи, які відповідають визначенню «український сувенір» і які є зразками традиційних і копіями стародавніх іграшок, дизайнерські вироби, сучасні саморобні іграшки і предмети вжитку. В роботах поєднуються національні художні та виховні традиції із елементами творчого мислення сучасних майстрів.

У 2017 році був проведений Всеукраїнський заочний родинний конкурс **«Дідух»**, метою якого є громадянського виховання дітей та молоді, виховання шани та поваги до свого родоводу, а також популяризації і збереження Різдвяних традицій в Україні, підтримки соціальної активності учнівської молоді та сприяння збереженню, а часом і відтворенню, зв'язків між поколіннями.

В конкурсі взяли участь понад 300 учасників: родинні колективи, учні та учнівські колективи закладів позашкільної та загальної середньої освіти різних регіонів України та м. Києва. На огляд широкого загалу були представлені різноманітні творчі роботи, які відповідають визначенню «дідух» і є зразками як традиційних, так і осучаснених дизайнерських виробів. В роботах поєднуються національні художні традиції із елементами творчого мислення сучасних майстрів.

Конкурс сприяв налагодженню духовного контакту дитини та старших членів родини у процесі спільної творчості на традиційному ґрунті; стимулював інтерес до поглиблення теоретичних знань щодо символізму у декоративному народному мистецтві та отримання і вдосконалення практичних навичок при створенні дідуха як прикладного зразка живої народної традиції.

Педагоги позашкільних еколого-натуралістичних закладів протягом року підготували методичні видання з даного напрямку, а саме: збірники, методичні рекомендації, розробки, рекомендовані для керівників гуртків еколого-натуралістичного напрямку, організаторів еколого-натуралістичної роботи в закладах загальної середньої та позашкільної освіти, учителів біології, екології, студентів природничих факультетів. Так, педагогами комунального закладу «Чернігівська обласна станція юних натуралістів» підготовлено збірку сценаріїв масових заходів «Національно-патріотичне виховання засобами еколого-натуралістичної освіти», методичні рекомендації «Славетний хліб моєї Чернігівщини» та збірник сценаріїв виховних заходів «Національно-патріотичне виховання засобами еколого-натуралістичної освіти» містить 22 авторські розробки виховних заходів, які характеризуються тематичною різноманітністю та доступністю у реалізації.

Національне виховання об'єднує усіх учасників навчально-виховного процесу, сприяє формуванню у дітей та утвердженню у педагогів і батьків національних та загальнолюдських цінностей, особистісних якостей, що притаманні громадянину України. Тісна співпраця з педагогів, дітей та їх батьків в ході занять, пошуково-дослідницької роботи, масових заходів, участі в обласних та всеукраїнських конкурсах сприяє формуванню справжніх патріотів, що люблять свою землю, свій рідний край.

Усі заходи, заплановані та проведені в звітному році, були наповнені громадянсько-патріотичним змістом, стверджують ідею спільності інтересів та взаємоповаги усіх громадян України, підтримують прагнення кожної особистості до духовного, інтелектуального, творчого та фізичного розвитку задля розквіту держави в цілому.

5. Звіт по екологічній освіті, вихованню та природоохоронній діяльності в закладах освіти України.

Екологічна освіта – це організовані зусилля для вивчення особливостей функціонування природних середовищ та, зокрема, здатності людини управляти поведінкою й екосистемами для сталого розвитку та життя.

Висвітлюючи стан екологічної освіти у загальноосвітніх та позашкільних закладах слід підкреслити важливу роль у цьому Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді та його центрів в областях, які плідно співпрацюють як з закладами освіти, так і з громадськими екологічними організаціями.

Виховання у дітей відповідального ставлення до природи – це складний і довготривалий процес. Його результатом повинно бути не лише оволодіння відповідними знаннями і уміннями, а й розвиток уміння та бажання активно захищати, покращувати природне середовище.

Позашкільні заклади еколого-натуралістичного спрямування України вдосконалюють екологічну освіту і виховання підростаючого покоління, формують екологічне мислення і культуру, використовуючи різноманітні форми і методи природоохоронної діяльності, забезпечують активно-дійовий характер екологічного виховання учнівської молоді, максимально наблизивши навчально-виховний процес до потреб охорони довкілля. Тому сфера діяльності педагогічних колективів спрямована саме на формування у підростаючого покоління екологічної культури та свідомості.

Важливою умовою успішного екологічного виховання є практична діяльність, бо саме в ній виявляються і закріплюються ті позитивні якості особистості, які визначають потяг до життя в гармонії з природою. Заклади освіти України беруть активну участь у природоохоронних конкурсах та акціях (конкурсі «Мій рідний край, моя земля», «Парки-легені міст і сіл», «Вчимося заповідувати», «Ліси для нащадків», «День юного натураліста», «Юннатівський зеленбуд», «Великий зимовий облік птахів», День зустрічі птахів, «До чистих джерел» та інші), тобто вони самі творять красу. А це має важливе значення для вироблення в учнів екологічних навичок, виховання екологічної культури.

Нагальною потребою сьогодення є подолання екологічної безграмотності людства, що спричинила кризову екологічну ситуацію в цілому світі і в нашій країні, зокрема. Цілком зрозуміло і те, що саме стало головною причиною цього лиха – вкрай низька екологічна культура населення, відсутність суспільних норм екологічної моралі, падіння рівня загальної культури людини. І якими б ефективними не були нові досягнення сучасності – очисні, ресурсозберігаючі, відтворюючі та інші технології – все одно головне ядро кризи полягає у вирішенні моральних стосунків людини і довкілля.

Одним із шляхів виходу із цього складного становища є переорієнтація людства на еколого-гуманістичні цінності. В рамках вирішення цієї проблеми пріоритетна роль відведена освіті як найбільш широкій та всеохоплюючій ланці суспільства. Саме вона має сьогодні сприяти формуванню екологічної свідомості та екологічної культури підростаючого покоління.

Виховання у дітей відповідального ставлення до природи – це складний і довготривалий процес. Його результатом повинно бути не лише оволодіння відповідними знаннями і вміннями, а й розвиток уміння та бажання активно захищати, покращувати природне середовище.

Позашкільні заклади еколого-натуралістичного спрямування вдосконалюють екологічну освіту і виховання підростаючого покоління, формують екологічне мислення і культуру, використовуючи різноманітні форми і методи природоохоронної діяльності, забезпечують активно-дійовий характер екологічного виховання учнівської молоді, максимально наблизивши навчально-виховний процес до потреб охорони довкілля. Тому сфера діяльності педагогічних колективів ПЗ України спрямована саме на формування у підростаючого покоління екологічної культури, свідомості.

Природоохоронна робота-один з найважливіших компонентів узагальнення і закріплення здобутих знань, удосконалення сформованих інтелектуальних умінь та практичних навичок і як завершальний етап їх застосування у власній чи колективній роботі. Роль практичних форм пізнання навколишнього середовища у формуванні відповідального ставлення особистості до самого себе, соціуму і довкілля є провідною у процесах ціннісних переорієнтацій як окремої особистості так і учнівського колективу в цілому. Важливо, щоб учні усвідомили важливість власних дій, власного місця у розв'язанні проблем навколишнього середовища.

№ п/п	Назва закладу	Форма та структура	Основні напрямки роботи	Результативність роботи
1.	Волинський обласний еколого-натуралістичний центр	Екологічний проект, пошуково –дослідницька робота	Учнівський екологічний проект – це конкретна практична справа. Вихованці закладів освіти області, творчих учнівських об'єднань приймають активну участь у пошуково-дослідницькій та проектній діяльності	Розв'язання місцевих екологічних проблем, формування особистості.
2.	КЗО “ОЕНЦДУМ” Дніпропетровської області	Акції, операції, конкурси, захист проектів	Трудові десанти, дослідницька робота в природі.	Допомагає координувати різнопланову змістовну діяльність екологічного центру, сприяє становленню активного громадянина-патріота держави
3.	Житомирський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді Житомирської обласної ради	Традиційно, в закладах освіти області проводяться трудові десанти з метою участі в природоохоронних акціях	«Чисте подвір'я», «Чисті прибережні смуги», «Годівничка», «Юннатівський зеленбуд», «Мурашник» тощо, екологічних походах «До чистих джерел», «Біощит».	В Житомирському районі учні постійно доглядають за 69 га. пришкольніх територій, висадили і упорядкували 5051 тис. м ² квітників.
4.	Закарпатський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді	18 вересня провели екологічну соціальну акцію „ Сортуюмо сміття разом”, яку підготували педагоги відділу екології та працівники ТОВ „АВЕ”. В екологічному центрі проводилась екологічна акція “Чисте місто починається з кожного”. Юннати, які небайдужі до гострих екологічних проблем міста, взяли в ній участь. У рамках акції проведено День птахів, Годину Землі,	Щорічно у літній період проводиться навчально-польова практика під час якої юннати ЗОЕНЦ не тільки вивчають і досліджують навколишній світ, а й виконують посилену природоохоронну роботу. Юннати ЗОЕНЦ очищали береги річки Уж. Спільно з педагогами закладу протягом навчального року проводили благоустрій території ЗОЕНЦ : збирали опале листя, прочищали доріжки, очищали дендропарк від сухого гілля тощо. У Виноградівському райЕНЦ до Міжнародного Дня Землі була організована робота по озелененню територій, посадки дерев у лісових масивах, приведення в порядок клумб на шкільних подвір'ях. проведено очистку	Проведено очистку занедбаних територій околиць нашого міста. Проведено очистку занедбаних територій околиць нашого міста.

№ п/п	Назва закладу	Форма та структура	Основні напрямки роботи	Результативність роботи
			занедбаних територій околиць нашого міста.	
5.	Запорізький обласний Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді	Акції, операції, конкурси	Вихованці закладів освіти області, творчих учнівських об'єднань приймають активну участь у пошуково-дослідницькій та проектній діяльності	
6.	Івано-Франківський обласний еколого-натуралістичний центру учнівської молоді	Традиційно, в закладах освіти області проводяться трудові десанти з метою участі в природоохоронних акціях «Чисте подвір'я», «Чисті прибережні смуги», «Годівничка», «Юннатівський зеленбуд»		
7.	Комунальний заклад Київської обласної ради «Центр творчості дітей та юнацтва Київщини»			
8.	Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді		Протягом 2017 року учнівські колективи, гуртки, творчі об'єднання загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів Долинського, Новомиргородського, Олександрівського, Світловодського районів, міст Бобринця, Новоукраїнки та Олександрії взяли активну участь в обласному етапі Всеукраїнського конкурсу «Парки – легені міст і сіл». За час проведення обласного етапу Конкурсу його учасниками стали більше 1500 школярів області.	Поширення та популяризація в суспільстві практичної природоохоронної діяльності, яка спрямована на охорону і поліпшення стану джерел, річок, водойм, раціональне використання водних ресурсів, підвищення екологічної та правової обізнаності громадян В ході конкурсу учнівською молоддю відновлено 38 скверів, вирощено більше 12000 штук посадкового матеріалу (декоративні дерева, кущі, квіти), який був використаний для створення нових зелених зон, квітників та інших об'єктів зеленого будівництва
9.	Львівський міський дитячий еколого-натуралістичний центр		Проводиться щорічна міська екологічна акція - конкурс «Збережемо життя ялинці» серед учнівської молоді міста.	Популяризація серед молоді бережливого ставлення до природи, розвитку творчої ініціативи та пізнавальної діяльності молоді.
10.	Львівський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді			
11.	Миколаївський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді	Екологічний проект, пошуково –дослідницька робота		
12.	Еколого-натуралістичний підрозділ Одеського обласного гуманітарного центру позашкільної освіти та виховання			
13.	Комунальний заклад „Станція юних натуралістів” Рівненської обласної ради	Юні екологи Рівненщини - активні учасники обласних і Всеукраїнських масових натуралістичних конкурсів, трудових акцій, фестивалів, виставок, проектів, змагань, тематичних тижнів	Друге життя батарейкам” - таку акцію проводять вихованці гуртка „Екологічна варта” комунального закладу „Бабинська загальноосвітня школа I-III ступенів” Бабинської сільської ради Гоцанського району. Вихованці Екологічного центру Рівненського міського Палацу дітей та молоді в проекті «Інвентаризація, оцінка життєвого стану та заходи із збереження вікових дерев на території м. Рівного» виявили місця та описали умови зростання вікових дерев, фактори	Юні екологи інформують жителів села про шкоду від відпрацьованих батарейок, публікують у засобах масової інформації статті під рубрикою „Маленька батарейка – велика біда”, в громадських місцях встановили скриньки для збору відпрацьованих батарейок. Результати проекту використані при картуванні місць зростання вікових дерев

№ п/п	Назва закладу	Форма та структура	Основні напрямки роботи	Результативність роботи
			антропогенного впливу на стан дерев, визначили видовий та віковий склад дерев.	
14.	Сумський міський ЦЕНТУМ	.Акції, операції, конкурси, квести.	- Еколого-натуралістичний - трудовий	Виховання екологічної культури школярів, формування фундаментальних екологічних знань і навичок, виховання особистої відповідальності за стан довкілля на місцевому рівні, оволодіння нормами екологічно грамотної поведінки, залучення учнів шкіл міста до організованих практичних природоохоронних акцій.
15.	Тернопільський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді	24-31 березня відділом екології та природоохоронної роботи був підготовлений та проведений Тиждень захисту первоцвітів в рамках якого відбулась екскурсія до с. Невицьке з метою спостереження за ранньоквітучими рослинами Підзамкової гори. Круглі столи, конкурси,	Обласний конкурс «Першоцвіти Тернопілля – 2017» та проведено просвітницьку роботу серед місцевих жителів круглий стіл «Екологічні проблеми Тернопілля очима дітей» . Учасниками заходу стали вихованці, педагоги Центру та студенти IV курсу географічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. На круглому столі учасники розглянули нагальні екологічні проблеми	Обласний центр вдосконалює екологічну освіту і виховання підростаючого покоління, формує екологічне мислення і культуру, використовуючи різноманітні форми і методи природоохоронної діяльності, забезпечує активно-дійовий характер екологічного виховання учнівської молоді, максимально наблизивши навчально-виховний процес до потреб охорони довкілля. Тому сфера діяльності педагогічного колективу спрямована саме на формування у підростаючого покоління екологічної культури та свідомості.
16.	«Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» Херсонської обласної ради	Екологічно – трудові акції	У місті Херсоні екологічно-трудова акція «Алею юннатівського руху Херсонщини». Так, 20 жовтня 2017 року вихованцями Центру спільно з ліцеїстами Херсонського Академічного ліцею ім. О.В.Мішукова Херсонської міської ради при Херсонському державному університеті закладено «Алею юннатівського руху». На заході були присутні 60 учасників.	Щорічно в рамках заходів, присвячених Дню Землі юннати Центру є активними учасниками Всеукраїнського руху «Зробимо Україну чистою разом!» було впорядковано клумбу на пішохідній вулиці Суворова м. Херсона. На схилах Дніпра було висаджено 20 молодих саджанців дерев, серед яких дуб звичай, горіх волоський, китайський фінік (зізіфус).
17.	Хмельницький обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді			
18.	Комунальний заклад «Черкаський обласний центр роботи з обдарованими дітьми Черкаської обласної ради»	Проводяться тренінги семінари, гурткові заняття, що дають можливість отримати відповіді на різні питання та обмінятися досвідом, висвітлювати свою діяльність у засобах інформації закладу, виступах, звітах	- Еколого-натуралістичний	Саме тут діти навчаються самостійно мислити, аналізувати, приймати рішення, поважати права інших. Виховується доброзичливість, відповідальність, патріотизм.
19.	Комунальний заклад «Чернівецький обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді»		Обласний учнівський екологічний конгрес "Живи, Земле". Згідно програми та положення Конгресу, проведена робота в наступних номінаціях: «Загальні екологічні проблеми», «Охорона рослинного світу», «Охорона тваринного світу»,	Активізація екологічного руху на Буковині, вивчення стану навколишнього природного середовища і пошук шляхів його поліпшення, а також привернення уваги місцевої влади, державних та громадських організацій до локальних екологічних проблем

№ п/п	Назва закладу	Форма та структура	Основні напрямки роботи	Результативність роботи
			«Природоохоронні території».	
20.	Чернігівська обласна станція юних натуралістів			
21.	Полтавський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді Кременчуцький еколого-натуралістичний центру учнівської молоді Розсошенська гімназія Полтавського району	Проведено тижні, екологічні тренінги, виховні години, тематичні тижні, інформаційні години, Всеукраїнську акцію «За чисте довкілля», день благоустрою, День Землі.	Напередодні Всесвітнього дня <u>охорони навколишнього природного середовища</u> у всіх загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах проведено тижень екологічних знань «Довкілля – неповторна казка», виховний захід-подорож «Шумлять дерева мого краю», екологічну мозаїку «Живи в гармонії з природою», екологічний тренінг «Врятуймо нашу планету!», показ фільмів на екологічну тематику». У навчальних закладах проводились виховні години, тематичні бесіди та уроки, екологічні ігри («Роль боліт і малих водойм у природі»), «Водно-болотні угіддя для зменшення впливу стихійних лих», «Від малої річки залежить велика вода», «Річкові екологічні коридори», «Водно-болотні угіддя для нашого майбутнього – стале джерело засобів для існування», «Вода – це радість»), лекції «Вплив боліт на клімат».	В рамках Всеукраїнського конкурсу «Вчимося заповідувати» Грамотою НЕНЦум МОН України відмічено 5 робіт (2 роботи – I місце, 2 – II місце, III – I місце. Творчий підхід та формування екологічної свідомості учнів. Під час Дня благоустрою учнівськими та студентськими колективами було висаджено 17618 дерев, 10576 кущів, упорядковано 218,542 кв. м газонів та квітників, ліквідовано 220 стихійних сміттєзвалищ. ». В рамках конкурсу «До чистих джерел» вихованцями Лубенської станції юних техніків та натуралістів проведено дослідження штучних водойм і подано роботу «Штучні водойми Лубенщини» до обласного оргкомітету. Протягом лютого місяця проведена значна природоохоронна робота практичного та теоретичного спрямування – організована участь школярів у відзначенні Всесвітнього дня водно-болотних угідь.
22.	Вінницька обласна станція юних натуралістів	Проведено тематичні тижні, місячники, конкурси, акції, операції, випуск листівок, плакатів, захист проєктів.	Активну участь в обласній природоохоронній операції « Без верби і калини нема України », в обласній операції « Горіх грецький – їжа богатирів », всього висаджено 2347 дерев. Сорок шість років на Вінничині триває обласний конкурс « Джерело », який має важливе практичне значення у відродженні водних джерел, відновленні їхньої вологості, а також поліпшенні стану водних ресурсів області. Більше 40 років в області проводиться операція « Первоцвіт ». Тридцять вісім років поспіль в області проводиться операція « Білий лелека ». обласну весняну акцію « Прикрасимо дім, в якому ми живемо » та обласний еколого-природоохоронний конкурс « Країна веселкова ».	Приділяли велику увагу практичній природоохоронній роботі, проводили пропагандистську роботу екологічного змісту в школах міста, брали участь у екологічних телепередачах ВДТ очікуваними результатами сподіваємось є - виховання господаря, формування творчої працелюбної особистості, виховання бережливого ставлення до природи, екологічної культури, активної громадянської позиції до проблем, екології навколишнього середовища. Під час проведення акцій учні приймають участь в оздоровленні довкілля, збереженні існуючих та насажденні нових зелених насаджень, благоустрої парків, скверів, бульварів, територій навколо освітніх закладів, свої осель.

5.1. Екологічні стежини.

Найважливішим засобом екологічної освіти є організація різноманітних видів діяльності школярів безпосередньо в природному середовищі, в світі природи. В умовах науково-технічного прогресу значно ускладнились взаємовідносини суспільства з природою. Людина отримала можливість впливати на хід природних процесів, підкорила сили природи,

почала опановувати майже всі доступні відновні і невідновні природні ресурси, але разом з тим забруднювати і руйнувати довкілля. У наш час людство переживає надзвичайно важливий, критичний період своєї історії – період небаченого досі, загрозливого для існування цивілізації зростання низки негативних факторів: деградації природи, деградації людської моралі, зростання бідності, поширення хвороб, голоду, злочинності, агресивності, зростання до критичного рівня конфлікту між техносферою і біосферою.

Екологічне виховання гуртківців здійснюється в процесі спілкування з природою через різні види діяльності.

Вирішальну роль у здійсненні переорієнтації напрямів та характеру майбутнього розвитку суспільства і гармонізації відносин між людиною і природою повинна відігравати сучасна молодь. Саме з метою розширення знань про природу, екологію, екологічні проблеми, розгляду відносин людини і природи, розвитку моральної відповідальності, спонукання до життя в гармонії з природою, виховування любові до природи, як невід’ємної складової нашого життя, в закладах освіти України створюються екологічні стежки. Спілкування з природою завжди було засобом виховання. Самих знань з охорони навколишнього середовища, якщо вони не втілюються на практиці, недостатньо. Вихованці еколого-натуралістичних позашкільних закладів беруть активну участь у збереженні природи рідного краю, тільки у цьому разі у них формуються необхідні уміння і навички, розвивається відповідне ставлення до навколишнього середовища.

Навчально-виховна екологічна стежка – це завчасно визначений маршрут по певній природній місцевості, на якому розташовані унікальні і типові для даної місцевості об’єкти: різні групи рослинності (ліс, гай, луки, чагарники), водойми, водні джерела, пам’ятки природи, характерні форми рельєфу тощо.

Мета екологічної стежки – виховання екологічно-грамотної поведінки дитини в природному середовищі, поширення знань про природу та людину, як її невід’ємну частину, виховання любові до рідного краю.

Основні функції екологічної стежки:

- навчальна – формувати в дітей навички перенесення екологічних знань у реальне життя;
- розвиваюча – формування екологічної свідомості, культури, екологічного мислення як складової загальної культури;
- виховна – залучення дітей до спілкування з природою.

Основні форми роботи на екологічній стежці:

- екскурсії;
- природоохоронна робота;
- дослідницька робота.

Завдання стежки:

- ознайомлення відвідувачів із об’єктами живої і неживої природи;
- проведення на відповідних зупинках теоретичних і практичних занять, конкретної природоохоронної роботи;
- пропагування природоохоронних заходів;
- інформування про наявні наданому маршруті види рослин і тварин, пам’ятки природи, культури;
- привернення уваги учасників до об’єктів антропогенного ландшафту: транспортних артерій, архітектурних споруд, сільськогосподарських угідь, рекреаційних зон.

За даною інформацією, що висвітлена у звітах за 2017 рік в Україні нараховується 3918 екологічних стежин.

№ п/п	Назва закладу	Форма та структура	Основні напрямки роботи	Результативність роботи
1.	Волинський обласний еколого-натуралістичний центр	Пізнавальні екскурсії, екологічні прогулянки, уроки замилювання природою.	Вихованці опановують практичні вміння та навички, здійснюють спостереження, найпростіші дослідження в природі. Юннати вивчають явища природи, здобувають досвід	Виховання екологічно грамотної поведінки людини в природі.

№ п/п	Назва закладу	Форма та структура	Основні напрямки роботи	Результативність роботи
			оцінок характеру й результатів взаємодії людини та природи, удосконалюють навички екологічно грамотної поведінки в природному середовищі, розвивають уміння пропаганди ідеї охорони природи.	
2.	КЗО "ОЕНЦДУМ" Дніпропетровської області	Моніторингові дослідження	На стежках юннати вчаться визначати видовий склад рослин і тварин; збирають гербарій; проводять певні моніторингові та фенологічні дослідження; беруть участь в екологічних вікторинах, конкурсах, виступах агітбригад, брейн-рингах; прибирають території від сміття тощо.	Допомагає координувати різнопланову змістовну діяльність екологічного центру,
3.	Житомирський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді Житомирської обласної ради	Форми роботи на екологічній стежці: заняття, екскурсія, урок-мислення в природі, бесіди, конкурси, вікторини, праця тощо. Широко використовуються різні види спостережень як один з провідних методів ознайомлення дітей з природою рідного краю. Велике значення надається розповіді вихователя, дидактичним іграм, ознайомленню з народною творчістю, читанню художньої літератури про природу.	В Новоград - Волинському районі діють 18 екологічних стежок на яких дітей знайомлять з різними екосистемами, біоценозами, біогеоценозами. Тут спілкування з природою переростає в допитливість, зацікавленість, дослідження і відкриття. Тому екологічна стежка - необхідний атрибут уроків біології, географії, екології, природознавства, та занять юннатівських гуртків. На кожну екологічну стежку заведено паспорт, є опис зупинок, схеми маршрутів. Маршрути проходять через найбільш типові для конкретної місцевості природні ландшафти. Проводяться цікаві, змістовні, науково-пізнавальні екскурсії, експедиції і походи в природу, під час яких проходить ознайомлення школярів з різноманітним видового складу рослинного і тваринного світу. Учні вивчають найбільш типові екологічні об'єкти, пов'язані з впливом людини на природу, дізнаються багато фактів про історію рідного краю (легенди, перекази, цікаві історії). Проводяться наукові дослідження. В кожній школі матеріал узагальнений, систематизований, підготовлений звітний презентаційний матеріал. В Радомишльському районі прокладено цікаві маршрути на 19 екологічних	В Барановській ЗОШ-III ступенів ім. О. Сябрук діє екологічна стежка. Учні ведуть спостереження за змінами рельєфу, вивчають представників рослинного і тваринного світу, джерела забруднень прибережних територій річки. В Барановській гімназії на екологічній стежці «Зелена перлина» діти знайомляться з типовими представниками флори і фауни, ландшафтним дизайном території адміністративної садиби ДЛМГ
4.	Закарпатський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді	Екскурсії, експедиції, дослідницько-експериментальна робота	Під час проведення занять на екологічній стежці юннати вивчали лікарські властивості рослин, фауну місцевого лісу, унікальні куточки рідного краю, проводили спостереження	Протягом року зібрано інформаційний матеріал, який дозволяє приймати участь у різних конкурсах та акціях екологічного спрямування

№ п/п	Назва закладу	Форма та структура	Основні напрямки роботи	Результативність роботи
			та дослідження в природі..	
5.	Запорізький обласний Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді		На базі Запорізького ОЦЕНТУМ працювала екостежина «Біоценози», на якій гуртківці вивчали видовий склад типових лікарських рослин та рослин радіопротекторної дії, видовий склад птахів та мешканців малої річки Суха Московка	
6.	Івано-Франківський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді	✓ Проведення екологічних досліджень та спостереження антропогенного впливу на різні групи біогеоценозу; проведення трудових десантів з прибирання смуг річки Бистриці Солотвинської Заочний конкурс – огляд на кращу екологічну стежку	На території ОЕНЦУМ створені та функціонують такі екологічні стежки: ➤ «Виховуємо красою»; ➤ «З любов'ю до природи»; ➤ «Стежка здоров'я». Екологічна стежка «З любов'ю до природи» Мета екологічної стежки – виховувати в дітей дбайливе гуманне і духовне ставлення до природи; формувати процес накопичення естетичних вражень, отриманих від спілкування з природою, вчити берегти і примножувати її багатства. Івано-Франківський еколого-натуралістичний центр раз у два роки проводиться регіональний заочний конкурс-огляд на кращу навчально-виховну екологічну стежку.	Проведення навчальної і пропагандистської природоохоронної роботи, виховання екологічно грамотної поведінки людей в навколишньому середовищі . Активізація навчально-виховної роботи з питань охорони природи, пропагування кращого досвіду цієї роботи, створення умов для виховання особистості та її поведінки в навколишньому середовищі. Виявлення кращого досвіду організації роботи на екологічних стежках; - ознайомлення з цікавими екскурсійними об'єктами.
7.	Комунальний заклад Київської обласної ради «Центр творчості дітей та юнацтва Київщини»			
8.	Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді	Пошукова робота	Заслужують на увагу організація роботи на екологічних стежках Кіровоградського ОЦЕНТУМ, Світловодської міської станції юних натуралістів, районної екологічної дитячої громадської організації «Паросток» Новгородківського району, Капітанівської загальноосвітньої школи I-III ступенів Новомиргородського району, центру дитячої та юнацької творчості «ЗОРІТ» Новоукраїнської міської ради, екологічного центру «Жайворонок» Петрівського центру дитячої та юнацької творчості. Тут проводиться ґрунтозна пошукова робота з визначення тваринного і рослинного світу, впливу антропогенних факторів на природні рекреаційні зони.	Вся робота школярів області щодо охорони і дослідження природи має на меті привернути увагу місцевих органів влади на необхідність дотримання правил природокористування та збереження і розширення природоохоронних територій.
9.	Львівський міський дитячий еколого-натуралістичний центр	Екскурсії	Екостежки території ЛМДЕНЦ є навчальними, основний контингент — діти шкільного віку. Екскурсії пішіходні, тривалість екскурсії – 45 хвилин	
10.	Львівський обласний центр			

№ п/п	Назва закладу	Форма та структура	Основні напрямки роботи	Результативність роботи
	еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді			
11.	Миколаївський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді	Заняття, екскурсії	На екологічних стежках проводяться гурткові заняття; практичні природоохоронні роботи, тематичні та загально-оглядові екскурсії; навчально-виховні, ігрові екскурсії.	Екологічні стежки є важливим чинником для формування екологічної культури у підростаючого покоління. Адже, завдяки екологічній стежці, у підлітків виховується любов до природи, спостережливість, працелюбність та розуміння цілісності географічної оболонки і того, що людина є невід'ємною часткою навколишнього середовища.
12.	Еколого-натуралістичний підрозділ Одеського обласного гуманітарного центру позашкільної освіти та виховання	Спостереження за природними явищами; Спостереження за тваринами; Спостереження за рослинами. Висадка травянистих рослин, дерев, кущів.	Кращою екологічною стежиною в області є екологічна стежка Захарівського НВК, яка створена для спілкування дітей з природою, пізнання краси та багатства, її різноманітності.	Важливою метою екологічної стежки є використання учнями різноманітності природних угруповань та їхнього видового складу, а також дослідження зміни угруповань під впливом чинників природного середовища, зокрема діяльності людини.
13.	Комунальний заклад „Станція юних натуралістів” Рівненської обласної ради	Конкурс-огляд на кращу екологічну стежку. Організація різноманітних видів діяльності школярів безпосередньо в природному середовищі. Екскурсії, польові практикуми.	Екологічна стежка „Моя земля – це мій квітучий край” розроблена учнями Плосківської загальноосвітньої школи І-ІІ ступенів Дубенського району. Вона є своєрідною природною лабораторією з вивчення та охорони рослин і тварин. „Знати, щоб оберігати!” - такий девіз учнів Томашгородської загальноосвітньої школи І-ІІ ступенів №3 Рокитнівського району. Навчання на екологічній стежці поєднується з відпочинком. Школярі вчать читати книгу природи, засвоюють основні правила поведінки на маршруті, ведуть фенологічні спостереження	Пропаганда різних форм екологічної освіти, виявлення кращого досвіду організації роботи на екологічних стежках, поширення досвіду в загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах, привертання уваги місцевих органів влади до необхідності співпраці із закладами освіти в природоохоронному напрямку
14.	Сумський міський ЦЕНТУМ	.Природоохоронні акції, операції, екскурсії	Вихованці вчать читати книгу природи, засвоюють основні правила поведінки на маршруті екостежин, ведуть фенологічні спостереження	Виховання екологічної культури школярів, формування фундаментальних екологічних знань і навичок, виховання особистої відповідальності за стан довкілля на місцевому рівні, оволодіння нормами екологічно грамотної поведінки, залучення учнів шкіл міста до організованих практичних природоохоронних акцій.
15.	Тернопільський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді	- екскурсії; - природоохоронна робота; - дослідницька робота	Так, однією з кращих в області є екологічна стежка ЗОШ І-ІІ ступенів с. Городниця Підволочиського району «Городниця – село в Медоборах» Заслугує на увагу ще одна екологічна стежка «Крутосхили Галичини» Зборівської державної української гімназії ім. Романа Завадовича Загальна протяжність стежки – 2 км, складається з 6-ти зупинок.	формування в дітей навичок перенесення екологічних знань у реальне життя; – формування екологічної свідомості, культури, екологічного мислення як складової загальної культури; – залучення дітей до спілкування з природою

№ п/п	Назва закладу	Форма та структура	Основні напрямки роботи	Результативність роботи
16.	«Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» Херсонської обласної ради		- Еколого-натуралістичний	
17.	Хмельницький обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді		На екологічних стежках проводяться гурткові заняття; практичні природоохоронні роботи, тематичні та загально-оглядові екскурсії; навчально-виховні, ігрові екскурсії.	
18.	Комунальний заклад «Черкаський обласний центр роботи з обдарованими дітьми Черкаської обласної ради»		Природоохоронна робота гуртківців є частиною виховного процесу. При цьому гуртківці набувають певних трудових умінь і навичок, вчать раціонального природокористування, засвоюють основи колективної праці, дисциплінованості, взаєморозуміння. Створена мала екологічна стежка Шполянської районної станції юних натуралістів.	Формування екологічної культури учнів, гармонії їх відносин з природою; пізнання різноманітності рослинного світу. Формування наукових знань з охорони природного середовища та відповідна трудова діяльність.
19.	Комунальний заклад «Чернівецький обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді»		На екологічних стежках проводяться гурткові заняття; практичні природоохоронні роботи, тематичні та загально-оглядові екскурсії; навчально-виховні, ігрові екскурсії	
20.	Чернігівська обласна станція юних натуралістів		На екологічних стежках проводяться гурткові заняття; практичні природоохоронні роботи, тематичні та загально-оглядові екскурсії; навчально-виховні, ігрові екскурсії	
21.	Полтавський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді	В області створено 193 екологічні стежини 3 ініціативи Карлівської районної станції юних натуралістів у 18 загальноосвітніх закладах району створені навчально-пізнавальні екологічні стежки. Екологічна стежка Верхньоланнівської ЗОШ І-ІІ ст. Карлівського району має протяжність – 5,5км. Тип стежки: навчальна. Характер маршруту: лінійний.	Заняття гуртків, комбіновані уроки з біології та природознавства. Екологічні акції.	Виховання гармонійно – розвиненої особистості, екологічної культури школярів, формування фундаментальних екологічних знань і навичок, особистої відповідальності за стан довкілля на місцевому рівні
22.	Вінницька обласна станція юних натуралістів	Експериментально-дослідницька робота (Екологічний стан ефемероїдів, орхідних та реліктів П'ятничанського лісу), експедиційні походи (системне ведення фенологічних спостережень), біологічно - екологічна практика, природоохоронна робота – основні форми роботи на П'ятничанській екологічній стежині. Екологічна стежина «Юннат» відіграє важливу роль у здійсненні природоохоронної («Годівничка»), «Первоцвіт» «Опале листя», «Юннатівський зеленбуд» та	Кожна стежина області має впорядкований маршрут, паспорт, визначені видові точки (зупинки), за допомогою яких є можливість показати різноманітність природи. В обласній станції юних натуралістів функціонує дві екологічні стежини «Юннат» (10 в. т.) та П'ятничанська екологічна стежина (15 в. т.). Екологічні стежини закладу виконують важливі освітні, екологічні та дослідницькі завдання. Всі педагоги закладу проводять на екологічній стежині	Приділяли велику увагу практичній природоохоронній роботі, проводили пропагандистську роботу екологічного змісту в школах міста, брали участь у екологічних телепередачах ВДТ. П'ятничанська екологічна стежина є важливою природною лабораторією для роботи з школярами середнього, старшого шкільного віку та студентською молоддю

№ п/п	Назва закладу	Форма та структура	Основні напрямки роботи	Результативність роботи
		інші) та дослідницької діяльності «Визначення забруднення повітря на прикладі листкових пластин), фенологічних спостережень та трудових десантів (до Дня Землі та Дня довкілля).	«Юннат» навчальні екскурсії, які передбачені програмою. Крім того проводяться екскурсії для школярів та студентів (біля 1000 дітей) навчальних закладів міста.	

5.2. Шкільні лісництва.

Учнівські лісництва є однією з кращих форм поєднання школи з виробництвом, здійснення трудового навчання і виховання, активізації екологічного руху, формування в учнів екологічної культури, стимулювання творчого самовдосконалення юних лісівників-дендрологів, сприяння самовизначенню в майбутній професії, залучення до науково-дослідницької та експериментальної діяльності з біології, екології і лісового господарства. Одне з основних завдань учнівських лісництв – виховувати в школярів любов до природи рідного краю, поглиблювати знання з біологічних та екологічних наук.

Учнівські лісництва – це «зелена лабораторія», в якій школярі вчать досліджувати оточуючий світ, де прищеплюється любов до природи, до рідного краю, виховуються справжні природолюби, дбайливі господарі лісу.

В процесі проведення дослідів з лісовими культурами в учнів формується дослідницька компетентність. Юні лісівники не тільки надають своєю працею допомогу лісовому господарству, але й пропагують нові досягнення науки і передової практики з лісництва. Спостереження та дослідницька робота в лісі у великій мірі залежить від тематики методично правильно закладених і проведених дослідів та спостережень, об'єктивної оцінки їх результатів.

Враховуючи вікові особливості, учні залучалися до виконання таких видів робіт:

- посадка молодого лісу, догляд за лісовими плантаціями, вирощування посадкового матеріалу, озеленення населених пунктів;
- заліснення ярів та балок, створення полезахисних смуг та лісових захисних насаджень на берегах річок, водойм, виявлення та охорона рідкісних рослин, пам'яток природи; заготівля лікарської сировини, грибів, збирання деревних і чагарникових порід;
- підгодівля диких корисних тварин, охорона і приваблювання птахів, розселення і охорона мурашників, тощо.

Основними напрямками діяльності учнівських лісництв є дослідницька, практична та просвітницька робота учнів:

- дослідницька робота за завданнями спеціалістів лісового господарства;
- проведення лісовідновних робіт, догляд за лісо насадками плантаціями;
- збір насіння, вирощування посадкового матеріалу;
- озеленення населеного пункту;
- участь в природоохоронних акціях, конкурсах;
- пропагандистська діяльність.

У 2017 році 32 шкільних лісництв та 25 гуртків юних лісівників Житомирщини активно працювали з метою примноження, відтворення та збереження лісових ресурсів. Школярі області доглядають понад 8 тис. га лісу закріпленого за шкільними лісництвами.

Члени шкільних лісництв Житомирської області опановують ази лісівничої справи, вчать застосовувати набуті знання на практиці. В лісгоспах вони є активними учасниками всіх добрих справ. Щорічно висаджують ліс на площі понад 300 га, проводять догляд за лісовими культурами на площі близько 150 га. На закріплених територіях вони доглядають за мурашниками, підгодовують тварин взимку, щорічно виготовляють та розвішують біля 4 тис. синичників та шпаківень.

Переможці обласних зльотів учнівських лісництв закладів освіти України традиційно стають учасниками Всеукраїнського зльоту шкільних лісництв.

Постійно юні лісівники проводять пропагандистську роботу, систематично готують виступи на природоохоронну тематику: “Ліс і його вороги”, випускають і розвішують листівки: “Смітник загроза лісу”, “Допоможи птахам”, “Ліс – джерело здоров’я”.

Члени лісництв виконують такі основні види робіт:

- посів та догляд за лісовими культурами;
- виготовлення годівниць;
- виготовлення штучних домівок для гніздування птахів (шпаківні, дуплянки);
- практичні роботи по визначенню шкідників в лісовому розсаднику;
- рейди “Зеленого патруля” по охороні насаджень від самовільних вирубок;
- практичні роботи по санітарній доочистці лісових масивів

За даною інформацією, що висвітлена у звітах за 2017 рік в Україні нараховується

319 учнівських лісництв.

№ п/п	Назва закладу	Форма та структура	Основні напрямки роботи	Результативність роботи
1.	Волинський обласний еколого-натуралістичний центр	Робота в екологічних гуртках, студиях, факультативах, клубах вихідного дня, участі в природоохоронних конкурсах, акціях та операціях.	На базі окремих лісгосподарських підприємств обладнано кабінети шкільних лісництв задля створення оптимальних умов для проведення навчальних та практичних занять із лісового господарства, організації дослідницької роботи, здійснення допрофесійної підготовки юних лісівників, залучення їх до участі у Всеукраїнських конкурсах й операціях. Члени учнівських лісництв – активні учасники трудових акцій, операцій Члени учнівських лісництв проводять роботу з лісовими культурами	Робота шкільних лісництв побудована на принципі самоврядування й спрямована на формування екологічної та економічної культури учнів, виховання творчої працелюбної особистості Основними завданнями екологічного виховання в області є нагромадження в дітей екологічних знань, виховання любові до природи, прагнення берегти й примножувати її багатства та формування вмінь і навичок природоохоронної діяльності.
2.	КЗО “ОЕНЦДУМ” Дніпропетровської області	Заняття гуртків, ланок.	Активно працюють в цьому році учнівські лісництва в м. Кам’янське, Павлоград, в Павлоградському, Дніпровському, Покровському районах. Багато корисних справ проводиться юннатами: вирощування саджанців; посадка лісосмуг та догляд за ними; висадка дерев, збирання лікарських рослин, заготівля насіння деревних та чагарникових порід, догляд за тваринами і птахами взимку; охорона від пожеж та вирубок. Юні лісівники проводять також пропагандистську діяльність серед населення, беруть участь у семінарах для вчителів шкіл природничих наук, масових заходах.	Юними лісівниками було проведено акцію “Допоможемо птахам взимку”. Юні лісівники-старшокласники свої дослідження проводили, як правило, в лісі, вивчаючи вплив екологічних факторів на особливості росту та розвитку трав’янистих рослин, кущів, дерев, окремих груп тварин лісу, птахів, які широко поширені на території області, так і рідкісних Юні лісівники проводять пропагандистську роботу на екологічну тематику серед школярів молодшого та середнього віку
3.	Житомирський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді Житомирської обласної ради	Для забезпечення теоретичної підготовки членів шкільного лісництва до навчального плану Баранівської гімназії введено курси за вибором «Лісова справа» та «Екологія лісу». Проводяться заняття за розділами «Лісівництво», «Лісокультурна	Школярі області доглядають понад 8 тис. га лісу закріпленого за шкільними лісництвами. Члени шкільних лісництв опановують ази лісівничої справи, вчать застосовувати набуті знання на практиці. В лісгоспах вони є активними учасниками всіх добрих справ. Щорічно висаджують ліс на площі понад 300 га, проводять догляд за лісовими культурами на площі близько 150 га. На закріплених територіях вони доглядають за мурашниками, підгодовують тварин взимку, щорічно виготовляють та розвішують біля 4 тис. синичників та шпаківень. Серед кращих слід відзначити: Баранівське, Смільчинське, Радомишльське, Малинське,	Підведення підсумків роботи шкільних лісництв традиційно проводиться під час обласних зльотів, які щорічно проходять напередодні професійного свята працівників лісового господарства на базі Малинського лісотехнічного коледжу. Ряд навчальних занять

№ п/п	Назва закладу	Форма та структура	Основні напрямки роботи	Результативність роботи
		справа», «Лісове насінництво», «Охорона лісу», «Лісові звірі і птахи», «Гриби», «ґрунти» тощо.	Ушомирське, Харитонівське, Левківське шкільні лісництва.	проходить на базі лісомисливського господарства під керівництвом спеціалістів. Щорічно проводяться практикуми «Викопування сіячів і підготовка до посадки», «Посадка сіячів під меч Колесова».
4.	Закарпатський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді	Заняття гуртків ланок	Члени шкільних лісництв є активними учасниками всеукраїнських та обласних природоохоронних конкурсів, акцій. Заняття в шкільних лісництвах допомагають старшокласникам вибрати професію лісника	9 учнів вибрали професію лісника і навчаються в Хустському лісотехнічному коледжі, четверо навчаються в Львівському лісотехнічному університеті.
5.	Запорізький обласний Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді		Юні лісівники Мирненської ЗОШ Мелітопольського району, Луначарської ЗОШ Бердянського району, Володимирівського НВК Якимівського району займалися вивченням мешканців лісу, підгодовували тварин, вивчали харчові ланцюги звірів, проводили заготівлю рослинної сировини для підгодівлі.	Юні дендрологи Мелітопольського ЦЕНТУМ спільно з працівниками Мелітопольського лісгоспу проводили визначення ресурсів ягід, грибів, лікарської сировини та моніторинг екологічного стану лісових ресурсів.
6.	Івано-Франківський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді		Залучення учнів шкіл міста до організованих практичних природоохоронних акцій.	
7.	Комунальний заклад Київської обласної ради «Центр творчості дітей та юнацтва Київщини»			
8.	Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді	Проводять для дітей різноманітні пізнавальні еколого-просвітницькі заходи, серед яких екскурсії, тематичні зустрічі, уроки знань про природу, профорієнтаційні бесіди, практичні заняття по посіву лісового насіння та висаджуванню сіячів, виготовлення та встановлення шпаківень і т. ін.	Формування трудових цінностей та екологічної свідомості особистості в учнівських лісництвах обговорили під час семінару керівники шкільних лісництв разом з головними лісничими лісгосподарських підприємств Кіровоградщини. Захід відбувся 26 квітня 2017 року на базі Підлісенської філії комунального закладу «Олександрівське навчально-виховне об'єднання № 2» Олександрівського району. Під час семінару, Воробей Тетяна Іванівна, керівник одного з кращих учнівських лісництв області, презентувала діяльність Червоно-Нерубаївського учнівського лісництва Підлісенської філії комунального закладу «Олександрівське навчально-виховне об'єднання № 2», а юні лісівники провели для гостей екскурсію галереєю лісу, яку оформлено у стінах навчального закладу. Учні шкільних лісництв є активними учасниками обласного конкурсу-захисту екологічних проектів «Вчимося досліджувати та охороняти природу» який проводився в комунальному закладі «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» 22 лютого 2017 року. В ньому взяли участь вихованці учнівських лісництв Добровеличківського, Долинського, Знам'янського, Компаніївського, Маловисківського, Олександрівського, Онуфріївського районів, міст Знам'янки, Кропивницького та Світловодська.	Пріоритетними темами проектів були: «Дослідження впливу пластичних мас (поліетилену та поліпропілену) на живі організми», «Горіх грецький – «дерево життя», «Гали дуба: шкода чи користь», «Використання сосни звичайної як індикатора забруднення навколишнього середовища», «Екологічні проблеми річки Тясмин та шляхи їх вирішення», «Листогразучі шкідники насаджень»
9.	Львівський міський дитячий еколого-натуралістичний центр			
10.	Львівський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської	Робота в гуртках «Юні лісівники»	Залучення учнів шкіл міста до організованих практичних природоохоронних акцій.	Підведення підсумків роботи шкільних лісництв традиційно проводиться під час обласних зльотів, які

№ п/п	Назва закладу	Форма та структура	Основні напрямки роботи	Результативність роботи
	молоді			щорічно проходять напередодні професійного свята працівників лісового господарства
11.	Миколаївський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді	Робота в гуртках «Юні лісівники»	Члени шкільних лісництв проводять різноманітну дослідницьку та практичну природоохоронну роботу. Учні насаджують ліс та парк, прибирають та спалюють суху траву, збирають шишки, жолуді та насіння дерев для потреб лісництва, роблять годівниці для птахів та тварин.	Проводять різноманітну дослідницьку та практичну природоохоронну роботу
12.	Еколого-натуралістичний підрозділ Одеського обласного гуманітарного центру позашкільної освіти та виховання		Учнівське лісництво «Дивосвіт» Окнянського району, є одним із кращим в області. На теоретичних заняттях вихованці продовжують вивчати: види деревних та кущових порід урочища «Роща», вплив кліматичних умов, вік дерев, вплив деревостану на плодоношення, будову плодів, насіння та їх терміни дозрівання, особливості вирощування садивного матеріалу порід дерев нашого регіону, нормативно-правові документи про збереження та охорону лісів. Засвоєння теоретичного матеріалу поєднують з практичною та дослідницькою роботою на базі теплиці та урочища «Роща» Окнянського лісництва.	Під керівництвом працівників лісу продовжують на практиці закріплювати знання з таксації лісу, з лісопатологічних обстежень, відведення лісосік під рубки догляду. Прочистили 280 м кварталних просік. На дослідницькій ділянці весною провели інвентаризацію посадкового матеріалу, висадженого восени з насіння, а результати занесли в облікову книгу інвентаризації лісництва
13.	Комунальний заклад „Станція юних натуралістів” Рівненської обласної ради	Робота в гуртках «Юні лісівники»	Щорічно проводиться обласний збір учнівських лісництв „Майбутнє лісу в твоїх руках”. У 2017 році він відбувся на базі комунального закладу „Станція юних натуралістів” Рівненської обласної ради. Члени учнівського лісництва „Діброва” Вовковийвської загальноосвітньої школи I-III ступенів Демидівського району 27-29 вересня 2017 року представляли Рівненську область на XI Всеукраїнському зльоті команд учнівських лісництв загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів в Житомирській області.	Заохочення юних лісівників до активної участі у тематичних тижнях, декадниках, місяцях, екологічних акціях. Найрізноманітніші форми роботи в учнівських лісництвах дають можливість поглиблювати знання з біологічних та екологічних наук розкривати творчий потенціал дітей.
14.	Сумський міський ЦЕНТУМ	.Робота в гуртках «Юні лісівники»	Залучення учнів шкіл міста до організованих практичних природоохоронних акцій.	Виховання екологічної культури школярів, формування фундаментальних екологічних знань і навичок, виховання особистої відповідальності за стан довкілля на місцевому рівні, оволодіння нормами екологічно грамотної поведінки.
15.	Тернопільський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді	24-31 березня відділом екології та природоохоронної роботи був підготовлений та проведений Тиждень захисту первоцвітів в рамках якого відбулась екскурсія до с. Невицьке з метою спостереження за ранньоквітучими рослинами Підзамкової гори.	-Головне завдання роботи учнівських лісництв Тернопільської області є: -збереження лісових насаджень; – відновлення видового складу лісу, оновлення лісів, садів, парків; – організація навчально-виховного процесу, експериментальної роботи, продуктивної праці та дозвілля дітей. Юні лісівники взяли участь у різноманітних конкурсах, акціях: «Замість ялинки-зимовий букет», конкурс колективів екологічної просвіти, «Першоцвіти Тернопілля», «Майбутнє лісу в твоїх руках», «Ліси для нащадків», «Юннатівський зеленбуд». Вихованці шкільних лісництв виготовляли годівнички та шпаківні у рамках акцій «Годівничка» та «День зустрічі птахів», розмістивши їх на пришкольніх територіях, парках.	Школярі вчать досліджувати оточуючий світ, де прищеплюється любов до природи, до рідного краю, виховуються справжні природолюби, дбайливі господарі лісу.

№ п/п	Назва закладу	Форма та структура	Основні напрямки роботи	Результативність роботи
16.	«Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» Херсонської обласної ради		В рамках Міжнародного дня лісу Весною проведено відкрите засідання ради шкільного лісництва «Олешки». На захід були запрошені гості: працівники районної станції юних натуралістів, Національного природного парку «Олешківські піски», лісівники з ДП «Голопристанське ЛМГ», працівники ДНЗ «Вербиченька	Кращими шкільними лісництвами у Малокопанівській та Чулаківській ЗСО.
17.	Хмельницький обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді	Робота в гуртках «Юні лісівники»	Головне завдання роботи учнівських лісництв Хмельницької області області є: -збереження лісових насаджень; – відновлення видового складу лісу, оновлення лісів, садів, парків; – організація навчально-виховного процесу, експериментальної роботи, продуктивної праці та дозвілля дітей.	Школярі вчаться досліджувати оточуючий світ, де прищеплюється любов до природи, до рідного краю, виховуються справжні природолюби, дбайливі господарі лісу.
18.	Комунальний заклад «Черкаський обласний центр роботи з обдарованими дітьми Черкаської обласної ради»	з 2015 року започатковано щорічний обласний фестиваль учнівських лісництв	Проводяться тренінги семінари, гурткові заняття, що дають можливість отримати відповіді на різні питання та обмінятися досвідом, висвітлювати свою діяльність у засобах інформації закладу, виступах, звітах	Саме тут діти навчаються самостійно мислити, аналізувати, приймати рішення, поважати права інших. Виховується доброзичливість, відповідальність, патріотизм.
19.	Комунальний заклад «Чернівецький обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді»		Серед найкращих учнівських лісництв області, які здійснюють реалізацію екологічних завдань, впродовж декількох років є учнівське лісництво <i>Стрілецькокутського ЗНЗ Кіцманського району</i> . В учнівському лісництві навчається 20 учнів 10-11 класів. За лісництвом закріплено ділянку лісу в урочищі «Ринва» площею 20 га та дендропарк біля школи площею 0,9 га. У 2017 році юнати Стрілецькокутського учнівського лісництва на обласному зльоті учнівських лісництв здобули I місце та право представляти Чернівецьку область на XI Всеукраїнському зльоті команд учнівських лісництв, який відбувся на теренах Житомирської області. Юні лісівники Буковини гідно представили область на Всеукраїнському заході, посівши III командне місце, за що були нагороджені ноутбуком. Робота учнівського лісництва побудована на принципі самоврядування. Керівництво лісництвом здійснює рада учнівського лісництва, яка складається з голови ради, заступника, природознавця та майстрів з охорони природи, та координаційна рада, що складається з фахівців лісового господарства, вчителів та учнів. Реалізація завдань учнівського лісництва здійснюється в тісній співпраці учнів школи, працівників Кіцманського держлісництва, науковців Інституту біології, хімії та біоресурсів ЧНУ ім. Ю Федьковича, співробітників Чернівецького ОЦЕНТУМ.	Найбільше уваги розвитку учнівських лісництв приділяється у Сторожинському, Заставнівському, Вижицькому, Кіцманському та Хотинському районах. Одним із найцікавіших напрямків роботи учнівського лісництва є науково-дослідницька діяльність, а саме: робота над науково-дослідницькими проектами; участь у науково-практичних конференціях, семінарах, які проводять Національний еколого-натуралістичний центр та Чернівецький ОЦЕНТУМ; участь у конкурсах-виставках пошукових та дослідницьких робіт
20.	Чернігівська обласна станція юних натуралістів	Робота в гуртках «Юні лісівники»	Головне завдання роботи учнівських лісництв Чернігівської області є: -збереження лісових насаджень; – відновлення видового складу лісу, оновлення лісів, садів, парків; – організація навчально-виховного процесу, експериментальної роботи, продуктивної праці та дозвілля дітей.	Школярі вчаться досліджувати оточуючий світ, де прищеплюється любов до природи, до рідного краю, виховуються справжні природолюби, дбайливі господарі лісу.
21.	Полтавський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді	<u>Учні</u> <u>Великосорочинської загальноосвітньої школи I-III ступенів Миргородського району</u> є членами шкільного лісництва, до роботи в якому залучені учні 8-9 класів. Юні лісівники провели екологічну вікторину «Грибна мозаїка». Проводили екологічні ігри,	Членів учнівського лісництва з урахуванням вікових особливостей залучають до виконання таких видів роботи: -посадка молодого лісу, догляд за лісовими плантаціями, вирощування посадкового матеріалу, озеленення населених пунктів та інше; - заліснення ярів та балок, створення пожезахисних смуг та лісових захисних насаджень на берегах річок, водойм, виявлення та охорона рідкісних рослин, пам'яток природи. Протягом року члени учнівського лісництва виконували такі завдання: - догляд за сіянцями в лісовому розсаднику; - охорона лісу від пожеж; - захист лісу від шкідників і хвороб;	Очолоє шкільне лісництво ветеран лісової справи заслужений працівник лісового господарства України Нечитайло Василь Іванович. З метою зацікавлення учнів у роботі шкільного лісництва Василь Іванович часто організовує цікаві екскурсійні подорожі. Цього року юні лісівники побували на

№ п/п	Назва закладу	Форма та структура	Основні напрямки роботи	Результативність роботи
		місячник захисту ялинок.	– розселення і обгородження мурашників; – посадка лісу на 3 га.	екскурсії у місті Миргороді у музеї Миргородського держлісгоспу та сувенірному цеху. Особливо наших учнів зацікавили вироби майстерень сувенірного цеху, які вразили їх чудовим петриківським розписом. Особливий інтерес в учнів викликав міні-зоопарк який створили працівники держлісгоспу в селі Попівка. Там вони побачили коней, страусів, лебедів, диких качок, павичів, родину диких кабанів та буйволів.
22.	Вінницька обласна станція юних натуралістів	Робота в гуртках «Юні лісівники»	Кращими учнівськими лісництвами закладів освіти області, є : «Паросток» Крижопільської СЗШ І-ІІІ ст. №2, «Діброва» Будянської ЗОШ І-ІІІ ст. Тростянецького району, «Юні друзі лісу» Сумівської ЗОШ І-ІІІ ст. Бершадського району, «Паросток» Гайсинської СЗШ І-ІІІ ст. №4, «Екодім» НВК: ЗШ І-ІІІ ст. – гімназії №6 Вінницької міської ради, «Лісова варта» Зведенівської СЗШ І-ІІІ ст. Шаргородського району, «Паростки» Червоногребельської СЗШ І-ІІІ ст. Чечельницького району, «Зелений світ» Грижинецької ЗШ І-ІІ ст. Тиврівського району, «Екосвіт» Гальжбіївської ЗОШ І-ІІІ ст. Ямпільського району, «Зелений гомін» Кирнасівської СЗШ І-ІІ ст. Тульчинського району, «Джерело здоров'я».	приділяли велику увагу практичній природоохоронній роботі, проводили пропагандистську роботу екологічного змісту в школах міста, брали участь у екологічних телепередачах ВДТ.

5.3. Конкурси та інші форми роботи.

На виконання статей 8 і 18 Закону України «Про позашкільну освіту» одним із завдань позашкільних закладів є пошук і підтримка здібних, обдарованих, талановитих дітей та учнівської молоді для організації їх участі у всеукраїнських та міжнародних конкурсах.

Серед масових еколого-натуралістичних конкурсів, які проводять для школярів України, є чимало таких, котрі спрямовані на охорону та збагачення навколишньої природи: «Збережемо клімат – збережемо планету», «Земля – наш спільний дім», «Вчимося заповідувати»; Природоохоронні акції: «День Землі», «День Довкілля», «До чистих джерел», «Ліси для нащадків», «Птах року», «Годівничка», «День зустрічі птахів».

№ п/п	Назва закладу	Форма та структура	Основні напрямки роботи	Результативність роботи
1.	Волинський обласний еколого-натуралістичний центр	Місячники, акції	Усі навчальні заклади області взяли участь у Всеукраїнській акції з благоустрою „За чисте довкілля”, 21 квітня 2017 р. в області відзначався День довкілля та 22 квітня - Міжнародний День Землі.	
2.	КЗО “ОЕНЦДУМ” Дніпропетровської області	Місячники, акції	Усі навчальні заклади області взяли участь у Всеукраїнській акції з благоустрою „За чисте довкілля”, 21 квітня 2017 р. в області відзначався День довкілля та 22 квітня - Міжнародний День Землі	Відіграє значну роль у соціалізації особистості юнната, допомагає координувати різнопланову змістовну діяльність екологічного центру, сприяє становленню активного громадянина-патріота держави
3.	Житомирський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді Житомирської обласної ради	Науково – дослідницька робота з вивчення довкілля та практичної природоохоронної діяльності	Щорічний еколого-натуралістичний похід «Біоцит».	
4.	Закарпатський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді	18 вересня провели екологічну соціальну акцію „ Сортуюмо сміття	В екологічному центрі проводилась екологічна акція “Чисте місто починається з кожного”. Юннати,	

№ п/п	Назва закладу	Форма та структура	Основні напрямки роботи	Результативність роботи
		разом”, яку підготували педагоги відділу екології та працівники ТОВ „АВЕ”.	які небайдужі до гострих екологічних проблем міста, взяли в ній участь. У рамках акції проведено День птахів, Годину Землі, вихованці екоцентру виконували роботи для участі в екологічному конкурсі за номінаціями “Друге життя непотрібних речей”.	
5.	Запорізький обласний Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді			
6.	Івано-Франківський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді	Науково – дослідницька робота з вивчення довкілля та практичної природоохоронної діяльності	30 листопада 2017 року відбувся ІХ обласний дитячий екологічний конгрес «Живи, Земле!».	У ІІ (фінальному, очному) етапі екологічного конгресу учасники взяли участь в таких секціях: «Загальні екологічні проблеми, екологія і здоров'я людини», «Екологія рослин і тварин», «Екологічне краєзнавство та природоохоронні території, екологічні основи сільського та лісового господарства».
7.	Комунальний заклад Київської обласної ради «Центр творчості дітей та юнацтва Київщини»			
8.	Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді	Дослідницька, практична природоохоронна робота	В рамках Всеукраїнського конкурсу «До чистих джерел» дослідили екологічний стан та рослинний світ річки Цибульник, що протікає в Знам'янському та Світловодському районах Кіровоградської області. Учні звернули увагу на екологічні проблеми досліджуваної території та розробили заходи, що зможуть поліпшити екологічний стан цієї водної артерії, провели активну роз'яснювальну роботу серед жителів села та учнів щодо бережливого ставлення, охорони та раціонального використання води.	Учні 9 класу Глинської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Світловодського району (керівник – вчитель географії Немазаний С.О.) в рамках обласного етапу Всеукраїнського конкурсу «До чистих джерел» дослідили екологічний стан та рослинний світ річки Цибульник, що протікає в Знам'янському та Світловодському районах Кіровоградської області. Реалізація заходів щодо збереження та оздоровлення джерел, берегів річок, озер набуває першочергового значення та допоможе зберегти красу нашого краю.
9.	Львівський міський дитячий еколого-натуралістичний центр	Акції, тренінги	Навесні вихованці гуртків беруть активну участь у акції «Первоцвіт просить захисту» Проводяться тематичні серії тренінгів «Допоможи місту стати чистим», під час проведення яких діти навчаються правильному поводженню з ТПВ. Для старшокласників проводиться тренінг з екологічного виховання «Екологія та економіка: чи можливий компроміс».	Привернення уваги мешканців міста до проблеми охорони та збереження ранньоквітучих рослин. Впродовж проведення акції вихованці гуртків розробили, а згодом роздрукували та розповсюджували інформаційний буклет про рідкісні та зникаючі види рослин України.
10.	Львівський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді			
11.	Миколаївський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді			
12.	Еколого-натуралістичний підрозділ Одеського обласного гуманітарного центру позашкільної освіти та виховання	Еколого-натуралістичний похід «Біощит», природоохоронний квест «Зелений фургон»	З метою організації та залучення учнівської молоді до роботи по дослідженню та впровадженню в практику біологічних методів захисту лісу, саду та сільськогосподарських культур від шкідників проводиться щорічний еколого-натуралістичний похід «Біощит».	Юннати вивчають розвиток різноманітних біологічних засобів захисту рослин. Створюють сприятливі умови для активної участі школярів у конкретних природоохоронних акціях та заходах. Підсумком творчої праці стала квест-гра «Зелений фургон».
13.	Комунальний заклад	Дослідницька, практична	Усі навчальні заклади області взяли	заохочення юннатів до

№ п/п	Назва закладу	Форма та структура	Основні напрямки роботи	Результативність роботи
	„Станція юних натуралістів” Рівненської обласної ради	природоохоронна робота	участь у Всеукраїнській акції з благоустрою „За чисте довкілля”, 21 квітня 2017 р. в області відзначався День довкілля та 22 квітня - Міжнародний День Землі.	активної участі у тематичних місячниках, декадниках, тижнях, екологічних акціях. Найрізноманітніші форми проведення творчих, авторських вечорів, засідань за круглим столом дають можливість розкривати творчий потенціал дітей.
14.	Сумський міський ЦЕНТУМ	.Місячники, акції.	- Еколого-натуралістичний - трудовий	Виховання екологічної культури школярів, формування фундаментальних екологічних знань і навичок, виховання особистої відповідальності за стан довкілля на місцевому рівні, оволодіння нормами екологічно грамотної поведінки, залучення учнів шкіл міста до організованих практичних природоохоронних акцій.
15.	Тернопільський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді	Місячники, обласні акції	Протягом місячника природоохоронної та просвітницької екологічної роботи гуртківці залучались до участі у Всеукраїнських та обласних природоохоронних трудових акціях.	Перемога на міжнародному конкурсі «Календар GLOBE 2017».
16.	«Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» Херсонської обласної ради	Місячники, обласні акції		
17.	Хмельницький обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді	Місячники, обласні акції	Усі навчальні заклади області взяли участь у Всеукраїнській акції з благоустрою „За чисте довкілля”, 21 квітня 2017 р. в області відзначався День довкілля та 22 квітня - Міжнародний День Землі.	
18.	Комунальний заклад «Черкаський обласний центр роботи з обдарованими дітьми Черкаської обласної ради»	Місячники, обласні акції		Проводяться тренінги семінари, гурткові заняття, що дають можливість отримати відповіді на різні питання та обмінюватися досвідом, висвітлювати свою діяльність у засобах інформації закладу, виступах, звітах. Саме тут діти навчаються самостійно мислити, аналізувати, приймати рішення, поважати права інших. Виховується доброзичливість, відповідальність, патріотизм.
19.	Комунальний заклад «Чернівецький обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді»	Місячники, обласні акції	Кожного року в школах області під гаслом „Квітень – місяць екологічний”, зніційований екологами ЧОЦЕНТУМ, проходить екологічний місячник. В усіх навчальних закладах в рамках місячника організуються та проводяться суботники з упорядкування та благоустрою пришкольніх територій. Крім великої практичної роботи була організована в області просвітницька кампанія, спрямована на роз’яснення державної екологічної політики, відродження народних традицій бережливого ставлення до природи.	Організують роботу з дітьми молодшого та середнього шкільного віку у напрямку розвитку в них організаторських та лідерських навичок. Традиційними є участь членів самоврядування у новорічно-різдвяних святах, акціях «Підгодуй пташку взимку», «За чисте довкілля», допомога педагогам у підготовці до літньої оздоровчої кампанії.
20.	Чернігівська обласна станція юних натуралістів	Місячники, обласні акції	В усіх навчальних закладах в рамках місячника організуються та проводяться суботники з упорядкування та благоустрою пришкольніх територій.	Крім великої практичної роботи була організована в області просвітницька кампанія, спрямована на роз’яснення державної екологічної політики,

№ п/п	Назва закладу	Форма та структура	Основні напрямки роботи	Результативність роботи
				відродження народних традицій бережливого ставлення до природи
21.	Полтавський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді Кременчуцький еколого-натуралістичний центру учнівської молоді Розсошенська гімназія Полтавського району	Виховні заходи, екологічні акції, операції, екологічні квести, конкурси малюнків, світлин.	«День спостереження за мігруючими птахами», «Опале листя», «Не рубай ялинку», «Ялинкова прикраса», «Здай батарейку – збережи довкілля»	В результаті участі у Всеукраїнському художньому конкурсі «Календар GLOBE 2018 Україна» нагороджено дипломами III ступеня та висвітлено роботи у «Календарі GLOBE 2018 Україна» 4 вихованців Чорнухинської районної станції юних натуралістів (керівник Могилевська Тетяна Миколаївна). У 2017 році дипломами переможців із врученням цінного подарунку III Всеукраїнської олімпіади «DreamECO» (Міжшкільний екологічний проект) було нагороджено: – Пивонос Тетяну, Мулявку Єву, учнів Білецьківського навчально-виховного комплексу Кременчуцького району (номінація «Якість довкілля»); – Піхулю Владу, ученицю Полтавської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 28 (номінації «Моє місто»); – Коршуна Руслана, учня Дібрівської загальноосвітньої школи I-III ступенів Диканського району (номінація «Ресурси та енергія»).
22.	Вінницька обласна станція юних натуралістів	Виховні заходи, екологічні акції, операції, екологічні квести, конкурси малюнків, світлин	Учні та вихованці освітніх закладів області у 2017 році взяли участь у X Міжнародному екологічному конкурсі «Вода – джерело життя» , проводився обласний етап Всеукраїнської акції «День юного натураліста» , проводився еколого-натуралістичний похід « Біощит », проходив обласний етап Всеукраїнського юнацького фестивалю « В об'єктиві натураліста 2017 ». Учасниками фестивалю проведена значна робота по створенню	Приділяли велику увагу практичній природоохоронній роботі, проводили пропагандистську роботу екологічного змісту в школах міста, брали участь у екологічних телепередачах ВДТ.

5.4. Екологічна просвітницька діяльність, юнацькі секції та інші інноваційні форми роботи.

Екологічна освіта учнівської молоді – одне з пріоритетних завдань у діяльності закладів освіти Вінниччини. Педагоги області працюють над розширенням екологічних знань учнів, формування їх екологічної культури, набуття навичок правильної поведінки в природі.

Еколого-просвітницька робота в Україні здійснюється через обласну, районну та шкільну пресу, радіо, телебачення, практичні природоохоронні заходи, участь у Всеукраїнських та обласних природоохоронних конкурсах. Конкретні приклади роботи активістів областей та роль еколого-натуралістичних центрів і обласних станцій юннатів в здійсненні завдань екологічного виховання протягом року повідомлялось в більшості районних та обласних газет.

В школах областей України діють різноманітні форми екологічної просвіти: екологічні читання, бесіди, лекції, конкурси, інтелектуальні ігри з екологічним змістом, конференції, фестивалі, виставки плакатів, малюнків, віршів екологічної тематики.

Підсумком всієї еколого-просвітницької роботи в школах області стали тижні, місячники екології, форуми, симпозіуми тощо.

Екологічне виховання дітей та молоді передбачає формування екологічної культури особистості, усвідомлення себе частиною природи, відчуття відповідальності за неї, як за національне багатство, основу життя на землі, залучення вихованців до активної екологічної діяльності, нестерпиме ставлення до тих, хто завдає шкоди природі.

В багатьох країнах природоохоронні організації постають як одні з головних структурних елементів громадського суспільства. Громадські природоохоронні організації володіють інформацією про реальний стан довкілля, можуть суттєво впливати на свідомість населення, створюючи умови для кращої реалізації державної політики. Вони створюються для забезпечення контролю за станом довкілля, а також для запобігання погіршення стану навколишнього природного середовища.

Осторонь не залишаються і діти України, що створюють за допомогою дорослих дитячі громадські екологічні та природоохоронні організації та об'єднання, юнацькі секції Українського товариства охорони природи.

№ п/п	Назва закладу	Форма та структура	Основні напрямки роботи	Результативність роботи
1.	Волинський обласний еколого-натуралістичний центр			
2.	КЗО "ОЕНЦДУМ" Дніпропетровської області	Громадська організація. Трудова екологічна акція Екологічне виховання та освіта школярів здійснюється шляхом проведення екологічних вікторин, конкурсів, ігор, семінарів, конференцій та занять творчих об'єднань на екологічну тематику.	КЗО "ОЕНЦДУМ" спільно з Дніпропетровським відділенням Всеукраїнської екологічної ліги (представник Рудаков В.М.) організував і провів 29 вересня трудова екологічну акцію "Природні джерела води – центри оазисів життя" на території балки Тунельна м. Дніпра біля виявленого джерела. Працює дитяча екологічна громадська організація "ФЛОРА". Так, наприклад, до Всесвітнього дня води проведено свято "Подорож водяної крапельки" в дитячому садочку "Буратіно" Чумаківської селищної ради. Протягом багатьох років при Дніпропетровській обласній організації Українського товариства охорони природи працює юнацька секція, яку очолює директор КЗО "ОЕНЦДУМ", член президії УТОП Педан Ю.Ф. До складу юнацької секції входять представники та викладачі навчальних і позашкільних закладів, вчені, підприємці та громадські активісти, які небайдужі до екологічного виховання молоді.	Дослідження, поліпшення стану та охорони джерел, розвитку громадянських екологічних ініціатив на Дніпропетровщині. Проведення екологічних марафонів, десантів, екскурсій. Юнацька секція тісно співпрацює з вищими навчальними закладами: Дніпровським національним університетом ім. Олеся Гончара, Дніпропетровською державною медичною академією, Дніпропетровським державним аграрно-економічним університетом, Українським державним хіміко-технологічним університетом Також секція співпрацює з ботанічним садом ДНУ, Криворізьким ботанічним садом НАН України, природним заповідником "Дніпровсько-Орільський".
3.	Житомирський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді Житомирської обласної ради	Місячники, акції Постійно здійснюється природоохоронна робота до Дня Землі: участь в акціях Животоки рідної землі», «Звільни планету від бруду», «Посади своє дерево», «Первоцвіти». Проводиться прибирання парків, алей, пришкільних територій, посадка дерев та кущів.	Під час проведення місячника з озеленення та благоустрою до Дня довкілля школярами області створено понад 270 га нових лісових насаджень, упорядковано 549 га територій парків, скверів, алей; створено понад 80 нових парків загальною площею 8, 98 га. Під час проведення місячника висаджено близько 72 тисяч нових дерев та понад 8 тисяч кущів; закладено газони і квітники на площі 26,5 га; ліквідовано 563 стихійних сміттєзвалища та упорядковано 307 сміттєзвалищ. Під час проведення заходу школярами очищено від сміття 239 км берегів річок, озер та ставків, розчищено та впорядковано 276	У 2017 році учнями загальноосвітніх навчальних закладів Лугинського району зібрано 30 тис. пластикових пляшок та з дано на пункт заготівлі вторинної сировини

№ п/п	Назва закладу	Форма та структура	Основні напрямки роботи	Результативність роботи
			джерел, проведено понад 1300 заходів з еколого - просвітницької діяльності. У проведенні місячника взяли участь понад 53,5тис. учасників. В навчальних закладах Луганського району в рамках проведення щорічної Всеукраїнської акції «За чисте довкілля» брало участь 18 загальноосвітніх закладів – 1520 учнів. Площа прибраної території становила 38,55 га. Ліквідовано 42 стихійних сміттєзвалища, висаджено 198 тис. дерев, 295 кущів, упорядковано 3,62 га квітників. Здійснюється прибирання берегів річок – 5 га, водоохоронних зон, облаштування джерел питної води – 4 шт., огороження мурашників – 12 шт. і т.п.	
4.	Закарпатський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді	18 вересня провели екологічну соціальну акцію „Сортуємо сміття разом”, яку підготували педагоги відділу екології та працівники ТОВ „АВЕ”. З дитячих громадських екологічних та природоохоронних об'єднань у Хустському районі діяли: колективи екологічної просвіти – 22, загони зелених, голубих патрулів, юнацькі секції товариства охорони природи та товариства охорони птахів, екологічні клуби для учнів різних вікових категорій.	Дитяче екологічне самоврядування створено у Тячівському, Виноградівському рай ЕНЦ. У Хустській рай СЮН діє Рада юннатів до роботи якої залучені кращі юннати рай СЮН Продовжується налагоджена співпраця із вченими Карпатського біосферного заповідника, зокрема ботанічного масиву „Долина нарцисів”, де в природних умовах на околицях м. Хуст зберігся та зростає нарцис вузьколистий. Юні натуралісти районної станції натуралістів під керівництвом науковців Карпатського біосферного заповідника ведуть спостереження за 18-ма червонокнижними видами рослин, що зростають в Долині нарцисів. Юні інструктори-екскурсоводи проводять екскурсії по екологічній стежці „В Долину нарцисів” та музею Нарцису. Під час цвітіння нарцису вузьколистого загони „зелених патрулів” проводять патрулювання у заповіднику. В Хустському районі працює Товариство охорони природи (голова ТОП Вербицька Н.М.), до якого залучено доросле населення району та учнівська молодь.	
5.	Запорізький обласний Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді			
6.	Івано-Франківський обласний еколого-натуралістичний центру учнівської молоді	Учнівська рада «Паросток» організовує свою роботу за розділами: організаційно-масова робота, організація довкілля, суспільно-корисна праця, робота центру «Мої таланти», прес-центру.	Працює 15 загонів «голубих патрулів». Вони займаються: ✓ боротьбою з ерозією ґрунтів; ✓ боротьбою із засміченням берегів; ✓ очищенням озер і річок; ✓ укріпленням берегів лісонасадженнями; З метою демократизації управління в Богородчанському районному центрі еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді діє учнівська рада «Паросток». Учнівська рада діє згідно зі Статутом, вищим органом є загальні збори, які проводяться раз на рік. Звітно-виробнича кампанія проводиться активно та відповідально, включаючи конкурс на захист програм кандидатів, дебати та дискусії з проблем учнівського самоврядування, його структури, основних напрямків	Формується соціальна активність та відповідальність, ініціативність вихованців екологічних гуртків

№ п/п	Назва закладу	Форма та структура	Основні напрямки роботи	Результативність роботи
			роботи, прав та обов'язків його членів. Проводиться навчання лідерів, на яких вони вчаться організувати свою роботу, аналізувати діяльність, оцінювати можливості здійснювати самоконтроль, приймати рішення тощо.	
7.	Комунальний заклад Київської обласної ради «Центр творчості дітей та юнацтва Київщини»			Формується соціальна активність та відповідальність, ініціативність вихованців екологічних гуртків
8.	Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді		Щорічно 2 лютого відзначається Всесвітній день водно-болотних угідь. З цієї нагоди в комунальному закладі «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» під час гурткових занять вихованці були ознайомлені зі змістом, завданням та метою Рамсарської конвенції. Вона є першою глобальною угодою з <u>охорони та збереження природних ресурсів</u> . Під девізом «Водно-болотні угіддя для нашого майбутнього» в закладі проведено виховні заходи: <ul style="list-style-type: none"> - екологічна гра «Пригоди у замку на острові Біо»; - відео презентація «Водно-болотні угіддя України міжнародного значення»; - конкурс малюнків; - дослідницька лабораторія «Вода – джерело життя». До участі в заходах з проведення Дня довкілля та акціях з благоустрою «За чисте довкілля» у 2017 році було залучено 855 учнів із 25 закладів освіти Олександрійського району.	Прибрано: 37,2 га територій парків, скверів, алей; створено 3 нових парки площею 0,61 га; висаджено 382 дерева та 251 кущів; створено 0,546 га нових газонів та квітників; ліквідовано 28 стихійних сміттєзвалищ; упорядковано 16 сміттєзвалищ; очищено від сміття 3,09 км берегів; очищено та упорядковано 4 джерела. В рамках акції «Зірка Пам'яті» у всіх населених пунктах впорядковано і озеленено братські могили, стели,obelіски.
9.	Львівський міський дитячий еколого-натуралістичний центр	Екологічні акції, майстер – класи. Відео лекторій.....	На гурткових заняттях активно застосовуються сучасні інтерактивні методи навчання (вікторини, тематичні рольові ігри тощо). У щоденній роботі дітьми використовуються різноманітні технічні засоби: комп'ютери, відеотехніка, вимірювальні прилади..	Проводиться робота з навчальними комп'ютерними програмами (Google Earth, Discovery, National Geographic), а також з електронними довідниками, енциклопедіями та визначниками
10.	Львівський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді			
11.	Миколаївський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді			
12.	Еколого-натуралістичний підрозділ Одеського обласного гуманітарного центру позашкільної освіти та виховання	Активно працює в Одеській області спільно з Одеським обласним гуманітарним центром позашкільної освіти та виховання є Всеукраїнська дитяча спілка «Екологічна варта».	Всі регіональні програми спрямовані на формування у майбутніх господарів Землі дбайливого ставлення до природи. Природа Одещини – це багатство і краса України. Мальовничі ландшафти, цілюще повітря, величезна різноманітність рослин і тварин.	Навчають дітей бачити і любити красу природи, як найбільшого багатства, почуття відповідальності за неї, сприйняття природи як загальнолюдської цінності та першооснови життя людей на Землі
13.	Комунальний заклад „Станція юних натуралістів” Рівненської обласної ради			Заохочення юнаків до активної участі у тематичних місячниках, декадниках, тижнях, екологічних акціях. Найрізноманітніші форми проведення творчих, авторських вечорів, засідань за круглим столом дають можливість розкривати творчий

№ п/п	Назва закладу	Форма та структура	Основні напрямки роботи	Результативність роботи
				потенціал дітей.
14.	Сумський міський ЦЕНТУМ	.	- Еколого-натуралістичний - трудовий	Виховання екологічної культури школярів, формування фундаментальних екологічних знань і навичок, виховання особистої відповідальності за стан довкілля на місцевому рівні, оволодіння нормами екологічно грамотної поведінки, залучення учнів шкіл міста до організованих практичних природоохоронних акцій.
15.	Тернопільський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді	Робота над проектом «Екологічна освіта та виховання для дітей з особливими потребами».	Мета проекту: 1. Забезпечити конституційні права і державні гарантії дітям з особливими освітніми потребами; 2. Створення умов для безперешкодного доступу до позашкільної освіти; Здійснення комплексної реабілітації дітей з особливими потребами засобами еколого-натуралістичної творчості	Впровадження інноваційних освітніх технологій та моделей надання спеціальних освітніх послуг для дітей з особливими освітніми потребами при спілкуванні з природою;
16.	«Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» Херсонської обласної ради		- Еколого-натуралістичний	
17.	Хмельницький обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді	Клуби, громадські організації	В Кам'янець-Подільському ПНВО організована клубна робота, в якій об'єднуються діти різного віку. Клуб природоохоронного напрямку «Натураліст» при клубі «Сатурн» Юні природолюби проводять кінолекторії, влаштовують пересувні театралізовані виставки юннатівської творчості, проводять екологічні і біологічні екскурсії, ігри, свята. Клуб має свою емблему, свій девіз. У звітному році членами клубу проведенні еколого-натуралістичні заходи: Новий рік, День Землі, День чорнобильської трагедії, Міжнародний день захисту тварин, Міжнародний день захисту дітей, Всесвітній день охорони навколишнього середовища. Прикладом активної природоохоронної і просвітницької роботи є молодіжна громадська організація «Екологічна варта», що діє при ЗОШ І-ІІІ ст. № 12 м. Хмельницького, члени якої беруть участь у екологічних виставах, що ставляться перед учнями школи та їх батьками, випускають стіннівки, листівки із закликом оберігати зникаючі види рослин, здійснюючи таким чином екологічну просвіту жителів свого мікрорайону.	Спрямовує свою роботу на природоохоронну, пропагандистську та просвітницьку діяльність
18.	Комунальний заклад «Черкаський обласний центр роботи з обдарованими дітьми Черкаської обласної ради»	Голубий патруль. Проводяться тренінги семінари, гурткові заняття, що дають можливість отримати відповіді на різні питання та обмінюватися досвідом, висвітлювати свою діяльність у засобах інформації закладу, виступах, звітах	Прикладом роботи юнацьких секцій є діяльність екологічного загону, який у 2003 році перетворився у гурток «Голубий патруль» Скородистецької ЗОШ І-ІІ ступенів Чорнобаївського району, яким керує вчитель біології Загубинога Оксана Олексівна. Вона очолила всю природоохоронну роботу школи і вправно керує нею й по даний час. Діяльність нового гуртка «Голубий патруль» вирішили зосередити на таких основних питаннях: - Вивчення рибних запасів Дніпра	Саме тут діти навчаються самостійно мислити, аналізувати, приймати рішення, поважати права інших. Отже, на даний час у наших учнів є можливість працювати у гуртках еколого-натуралістичного напрямку: «Голубий патруль», «Юний дослідник», «Зелені ліки навколо нас». Програми

№ п/п	Назва закладу	Форма та структура	Основні напрямки роботи	Результативність роботи
			<p>з врахуванням робіт Ірклієвського розплідника рослиноїдних риб, який став колективним наставником і шефом гуртка.</p> <p>-Охорона і вивчення стану водойм своєї місцевості та їх рослинного і тваринного світу.</p> <p>Проведення роз'яснювальної роботи по охороні природи серед учнів школи.</p>	<p>для занять учнів у цих гуртках розробили виходячи з місцевих матеріалів і потреб практичного характеру.</p> <p>Тут учні знайомляться з місцевою природою, доквіллям та його охороною. Девіз їх роботи «Все велике – починається з малого».</p> <p>Вчимося захищати конкретну річку, травинку чи пташину, вивчати її життя, допомагати їй, а не якісь абстракт Еколого-натуралістичний</p>
19.	<p>Комунальний заклад «Чернівецький обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді»</p>	<p>Клуби. Чернівецька обласна організація Всеукраїнської дитячої спілки «Екологічна варта», яка має допомогти новому поколінню усвідомити себе частинкою світу, в якому ми живемо.</p> <p>Засновником організації стала Всеукраїнська екологічна ліга.</p>	<p>Члени екологічного клубу «Джерело» Кам'янського ЗНЗ під керівництвом завідувача кафедри ботаніки, лісового і садово-паркового господарства, д.б.н., професора І.І. Чорнея, вивчають рідкісні рослини заповідного урочища «Мальованка».</p> <p>Матеріали дитячих досліджень увійшли до книги «Раритети Сторожинеччини», яку підготували до випуску науковці кафедри.</p> <p>моніторингу, фенологічних спостережень, опису лікарських і червонокнижних рослин, вивчення місцевих об'єктів природно-заповідного фонду.</p> <p>Чернівецьке обласне дитяче екологічне товариство (ЧОДЕТ) «Паросток» створене при ЧОЦЕНТУМ у 1995 році.</p> <p>Ініціаторами створення громадської дитячої організації стали педагоги Центру та науковці Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича.</p> <p>Основною метою «Паростка» є: екологічна освіта і екологічне виховання; впровадження нетрадиційних форм ековиховання в систему позашкільної освіти; проведення практичних природоохоронних акцій; пропаганда екологічних знань серед населення.</p> <p>У 2017-2018 н.р. під егідою Чернівецької обласної організації Всеукраїнської дитячої спілки «Екологічна варта» спільно з Чернівецьким ОЦЕНТУМ та ЧОДЕТ «Паросток» були проведені такі заходи:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Участь в інтерактивних заходах «Дністер-квест» в рамках відзначення «Міжнародного дня Дністра 2017» 8 липня 2017 року; 2. Організація, проведення обласного етапу та участь у республіканському етапі Всеукраїнського конкурсу «Мій голос я віддаю на захист природи» (під егідою ВЕЛ). 	<p>Організують роботу з дітьми молодшого та середнього шкільного віку у напрямку розвитку в них організаторських та лідерських навичок.</p> <p>Традиційними є участь членів самоврядування у новорічно-різдвяних святах, акціях «Підгодуй пташку взимку», «За чисте доквілля», допомога педагогам у підготовці до літньої оздоровчої кампанії. Метою дитячої спілки «Екологічна варта» є формування екологічної свідомості громадян України, поширення інформації про стан доквілля, популяризація кращих практик збалансованого розвитку, впровадження екологічно-дружніх технологій, навчання та відпочинку дітей та молоді.</p> <p>Чернівецька обласна організація «Екологічної варти» спільно з КЗ ЧОЦЕНТУМ та ЧОДЕТ «Паросток» за ініціативи первинної організації «Екологічної варти» Рингацького НВК Новоселицького р-ну у листопаді – грудні 2017 року організувала та провела перший обласний заочний екологічний конкурс «Про що розповів осінній листочок»</p>
20.	<p>Чернігівська обласна станція юних натуралістів</p>	<p>Юнацькі секції, клуби, товариства</p>	<p>Проведення обласного етапу та участь у республіканському етапі Всеукраїнського конкурсу «Мій голос я віддаю на захист природи» (під егідою ВЕЛ);</p>	
21.	<p>Полтавський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді</p>	<p>Педагогічні працівники Миргородського міського центру еколого-натуралістичної творчості впроваджують</p>	<p>Однією з найактивніших є Диканська районна екологічна дитяча громадська організація «Зелене серце», керівник Черкаська Ірина Сергіївна. Заснована організація у</p>	<p>Сприяє розвитку екологічного виховання та екологічної освіти; – організація та ведення</p>

№ п/п	Назва закладу	Форма та структура	Основні напрямки роботи	Результативність роботи
	Миргородський міський центр еколога – натуралістичної творчості	у практику своєї роботи проектні технології. Протягом 2017 року педагоги закладу працювали над проектом «ЦЕНТУМ іде до дітей». Мета проекту: популяризація еколого-натуралістичної роботи, виховання екологічної свідомості, залучення дітей до гурткових занять. Інший цікавий проект «Випускнику! Посади дерево на згадку». Форум «Громада Диканьки – за сталий розвиток» Форум «Енергія молодих на користь громади», що об'єднав активну молодь Диканського району. Екологічний клуб «Зелена планета»	2008 році. Головною метою діяльності є – об'єднання та координація зусиль дорослих, дітей та підлітків у вирішенні соціальних та екологічних проблем, справах охорони довкілля, екологічної просвіти та освіти для забезпечення сталого розвитку Диканського району.	екологічно-просвітницької діяльності; – залучення дітей, підлітків та молоді до природоохоронної роботи; – сприяння розвитку активності серед дітей та молоді. - розвиток та підтримка дитячого та молодіжного руху;
22.	Вінницька обласна станція юних натуралістів	В області створено і діє 23 дитячих громадських екологічних об'єднання. Ефективною є робота ДЕП Вінницької обласної станції юних натуралістів структура якого охоплює 2/3 вихованців закладу. Члени дитячого самоврядування є членами педагогічної ради закладу. В області працює 19 юнацьких секцій. В навчальних закладах створено шкільні юнацькі секції, які є первинними осередками.	У Вороновицькій СЗШ І-ІІІ ст. № 1 організовано екологічний клуб «Зелений світ». Його члени займаються в секціях «Зелений патруль», «Блакитний патруль», організовують виступи екологічної агітбригад. Однією з кращих є дитяча громадська екологічна організація «Лотос» Турбівської ЗОШ І-ІІІ ст. Липовецького району. Завдяки цій дитячій громадській організації відродився парк «Турбівська Софіївка».	приділяли велику увагу практичній природоохоронній роботі, проводили пропагандистську роботу екологічного змісту в школах міста, брали участь у екологічних телепередачах ВДТ. Робота юнацької секції спланована. Протягом року проводиться 4 засідання ради секції, де розглядаються питання про роботу районних юнацьких секцій та проведення в них практичної природоохоронної роботи і екологічного виховання.
23	Донецький обласний еколого-натуралістичний центр	Юнацькі секції товариства охорони природи також працюють в школах: Покровський НВК Бахмутського району (9 секцій), Костянтинівська ЗОШ (1 секція)	Найкращим прикладом роботи подібних організацій є громадська дитяча організація «Зелений паросток» м. Маріуполя, яка була створена при підтримці «Зеленого центру Метінвесту» (координатор Сергій Магера). підростаючого покоління.	Ініціативна група меткомбінату Метінвесту – МК «Азовсталь» і ММК ім. Ілліча розробила програму «Зелений центр Метінвест», яка стартувала в 2013 році. Важлива роль в цій програмі належить екологічній просвіті підростаючого покоління. Центр розробляє навчальні програми для старшокласників, а також привертає і об'єднує волонтерів та активних городян в рамках своїх «зелених» акцій з прибирання та благоустрою території міста. Учні загальноосвітніх закладів, гімназій, ліцеїв

5.5. Моніторинг довкілля, заповідна справа. Експедиційна діяльність (візні форми навчання).

Екологічний моніторинг довкілля – це сучасна форма забезпечення оцінки й прогнозування стану навколишнього природного середовища для прийняття управлінських

рішень щодо екологічної безпеки, збереження природного середовища та раціонального природокористування. Моніторинг довкілля - це система спостережень і контролю за станом природних і антропогенних ландшафтів, процесами та явищами, що в них відбуваються, для раціонального використання природних умов і природних ресурсів та їх охорони.

Всеукраїнський екологічний моніторинг за програмою GLOBE (Глобальне навчання та спостереження з метою поліпшення навколишнього середовища) безперечно є одним із найцікавіших проєктів з точки зору еколого-натуралістичної творчості. Адже ця програма одночасно науково-освітня і дослідницька.

Однією з найскладніших форм по моніторингу стану довкілля є експедиційна діяльність. Експедиція – форма роботи, що передбачає проведення певних наукових досліджень. У експедиціях беруть участь багато дітей. Організуючи й проводячи експедиції, керівник ставить собі за мету насамперед прищеплення учням навичок найпростіших наукових досліджень та залучення їх до суспільно корисної праці. Добре спланована експедиція сприяє активному здобуванню нових, а також поглибленню вже набутих знань і застосуванню їх у практичній діяльності.

На території України багато неповторних краєвидів, рослинних угруповань, які примушують шанобливо схилитися перед майстерністю природи. Ми милуємося голосами й поведінкою тварин, рослинами, химерними скелями, казковими печерами.

№ п/п	Назва закладу	Форма та структура	Основні напрямки роботи	Результативність роботи
1.	Волинський обласний еколого-натуралістичний центр			
2.	КЗО "ОЕНЦДУМ" Дніпропетровської області			Відіграє значну роль у соціалізації особистості юнната, допомагає координувати різнопланову змістовну діяльність екологічного центру, сприяє становленню активного громадянина-патріота держави
3.	Житомирський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді Житомирської обласної ради	Використовують Трощанський парк з навчальною, виховною, науковою, естетичною, природоохоронною та оздоровчою метою з додержанням відповідного режиму заповідних територій. Учні визначають та описують рослини і тварин, які ростуть і живуть в парку, збирають спогади, легенди, ведуть науково-дослідницьку роботу.	Учні Трощанської ЗОШ І-ІІІ ст. Чуднівського району школи на території Трощанського парку - пам'ятки природи садово - паркового мистецтва площею 33,9га., заснованого у 1810-1820 рр. проклали екологічну стежку «До тасмиць Трощанського парку» протяжністю 8 км. з 9 зупинками, з числа учнів підготовлені екскурсоводи Учні, окрім проведення екскурсій доглядають за насадженнями, включаючи санітарні рубки, рубки реконструкції та догляду за підсадженими деревами і чагарниками ідентичного виду, а це - ясеневі, грабові масиви і 200- річні ялини, старезні дуби. Вживають заходів щодо запобігання самосіву, збереження композицій із дерев, чагарників, квітів, газонів.	Учні ЗОШ № 28 м. Житомира - члени фан - клубу любителів природи досліджують Поліське диво - державний геологічний заказник місцевого значення «Кам'яне село», що розкинулось на п'ятнадцяти гектарах поблизу села Рудня - Замисловицька Олевського району Житомирської області на території Замисловицького лісництва. Територія, де знаходяться валуни розміром із сільський будинок, зуміла вислизнути з очей топографів - кам'яного села немає на картах. Учні досліджують легенди, гіпотези, проводять опитування, інтерв'ю, спостереження, порівняння, аналіз, вивчають рослинний і тваринний світ, працюють над проєктом «Сім чудес Житомирщини».
4.	Закарпатський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді			
5.	Запорізький обласний Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді	Щороку в області до Міжнародного Дня Землі проводиться обласний екомарафон «Довкілля».	Під час екомарафону проводяться: екологічні суботники, зелені толоки, екологічні десанти по догляду природоохоронних територій, облаштування парків, шкільних дендраріїв, зон відпочинку та маршрутів і зупинок екостежин, озеленення територій при освітніх закладах, меморіальних комплексів, присадибних	Протягом проведеного марафону: - в 150 місцевих та шкільних парках під час екодесантів юні природолюби доглядали природні комплекси, облаштовували джерела та криниці, доріжки в парках та ремонтували малі архітектурні форми в зонах відпочинку, виготовляли та розвішували птахівниці і годівниці,

№ п/п	Назва закладу	Форма та структура	Основні напрямки роботи	Результативність роботи
			ділянок ветеранів та літніх людей; масові екологічні заходи; походи, експедиції по вивченню природи рідного краю. Метою екомарафону є масове залучення учнівської молоді до покращення та відродження довкілля. Учасниками екомарафону в 2017 році були біля 8500 школярів та вихованців закладів загальної середньої і позашкільної освіти.	заготовляли корми для звірів та птахів і підгодовували їх взимку, підкопували і підбілювали дерева; - доглянуто та облаштовано 42 зони відпочинку, оновлено разом з працівниками комунальних служб 35 інформаційних бігбордів; - створено 5 нових навчальних заповідників: «Зелена глина», «Балка Шовкова», «Мурашники», «Джерело життя», «Вітряк»
6.	Івано-Франківський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді	Міжнародна науково-освітня програма GLOBE	Вихованці Івано-Франківської міської дитячої екологічної станції взяли участь у Всеукраїнській учнівській кампанії «Вишнева Україна» та в Європейській кампанії в рамках міжнародної науково-освітньої програми GLOBE.	Протягом трьох місяців діти спостерігали за розпуском листя на вишні звичайній, черешні, березі, дубі, фіксували температуру повітря та вносили дані на міжнародний веб-сайт програми GLOBE. В рамках міжнародної програми GLOBE з січня 2016 року Івано-Франківська МДЕС співпрацює з середньою школою с. Шааб (Ізраїль) у напрямках: атмосфера та кліматичні погодні умови.
7.	Комунальний заклад Київської обласної ради «Центр творчості дітей та юнацтва Київщини»			
8.	Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді		Вихованці екологічного гуртка «Росинка» Благовіщенського районного центру дитячої та юнацької творчості (керівник гуртка Левендюк Ельвіра Олегівна) ознайомилися з флорою ландшафтного заказника місцевого значення «Гардова» загальною площею 195 га, провели спостереження та моніторинг місць зростають рідкісних та зникаючих рослин занесених до Червоної та Зеленої книги України. Особлива увага зверталася на причини скорочення їх поширення. Проводилась роз'яснювальна та просвітницька робота серед учнів та місцевих жителів щодо необхідності збереження рослинних угруповань.	Протягом 2014-2017 років вихованцями творчого об'єднання «Podolia infargio» Благовіщенського районного центру дитячої та юнацької творчості (керівник Головка Сергій Володимирович) було здійснено 17 експедицій по території Благовіщенського району. За ці роки на даній території ними було відкрито 10 локалітетів шафрану сітчастого, одна популяція тюльпану дібровного, 8 локалітетів гіацинтіку білуватого, 22 великих локалітетів мушки непомітної; створено їх кадастр, описано їх характеристики. Це дозволило їм розширити знання про ці види рослин та географію їх проростання.
9.	Львівський міський дитячий еколого-натуралістичний центр	Екологічні експедиції	Практичні завдання з покращення стану довкілля відбуваються під час виїзних екологічних експедицій, які виконують учні під час перебування у екологічній експедиції «Сколівські Beskidi» (с. Гребенів, Сколівський район, Львівської області)	– Заготівля кормових вінників для копитних тварин постійно діючої зоологічної виставки «Дитячий зоопарк»; – очистка русел річок від паводкових залишків сміття; – прибирання берегів річок від побутового сміття;
10.	Львівський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді			
11.	Миколаївський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді			
12.	Еколого-натуралістичний підрозділ Одеського обласного гуманітарного центру позашкільної освіти та виховання	Міжнародна програма, екскурсії, Всеукраїнський конкурс «Вчимося заповідувати», експедиції	В області для роботи по програмі GLOBE був вибраний напрямок – вивчення наземного покриву та біологічні дослідження. Це найважливіший напрямок в глобальних спостереженнях. Протягом 2017 року учні Чорноморської ЗОШ № 4 вперше	Також під час досліджень вивчався рослинний покрив околиць міста Чорноморська, складено конспект флори, аналіз життєвих форм та господарського значення рослин.

№ п/п	Назва закладу	Форма та структура	Основні напрямки роботи	Результативність роботи
			<p>проводили дослідження в рамках Міжнародної програми «GLOBE» за наступними напрямками: атмосфера та біосфера. Вихованці гуртка «Зелений патруль» Районного центру дитячої та юнацької творчості, провели роботу по вивченню видового складу рідкісних рослин, що ростуть на околицях села</p>	
13.	<p>Комунальний заклад „Станція юних натуралістів” Рівненської обласної ради</p>	<p>Навчально – польові експедиції, екологічні експедиції Міжнародна програма «GLOBE»</p>	<p>Щороку юннати Рівненщини у складі обласної навчально-польової експедиції учнівської молоді „ЮНЕКО” вирушають досліджувати біологічне та ландшафтне розмаїття регіону. Цьогоріч захід відбувся з 3 по 7 липня на базі Надслучанського регіонального ландшафтного парку (Березнівський район, с.Маринин). Учні вивчали унікальні ландшафти, які є нетиповими для регіону. Наметовий табір розташований в урочищі „Млинкова річка”. З місяця таборування щоденно здійснювались радіальні виходи за тематичними маршрутами. Учасники експедиції побували на Замковій горі – місці, де було знайдено древнє поселення, милувались Губківським замком з кручі, вивчали іхтіофауну ріки Случ.</p>	<p>Природно-заповідний фонд Рівненської області складається з 303 об’єктів, що займають 169, 7 тис. га території області. Рівненська область за рівнем заповідності входить в п’ятірку кращих на Україні. У складі флори області налічується близько 1300 видів різних рослин. Дослідники відвідали ландшафтний заказник „Соколіні гори”, де спостерігали виходи гранітних порід. Ознайомились з флористичним різноманіттям ділянки. На схилах поблизу хутора Майдан зростає типова лучно-степова рослинність, а на гранітних скелях біля с. Маринин – характерні для гірської місцевості види. На практичних заняттях учні навчились робити ботанічні описи ділянок та збирати гербарії. Вивчаючи природні об’єкти, учні набувають практичних навичок визначення видів рослин і тварин, вчать працювати з визначниками, аналізувати отриману інформацію. Участь у екологічній експедиції сприяє формуванню свідомого ставлення до природних ресурсів.</p>
14.	Сумський міський ЦЕНТУМ	.	<p>- Еколого-натуралістичний - трудовий</p>	<p>Виховання екологічної культури школярів, формування фундаментальних екологічних знань і навичок, виховання особистої відповідальності за стан довкілля на місцевому рівні, оволодіння нормами екологічно грамотної поведінки, залучення учнів шкіл міста до організованих практичних природоохоронних акцій.</p>
15.	<p>Тернопільський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді</p>	<p>Дослідницька робота</p>	<p>Природозаповідний фонд області має у своєму складі 634 одиниці території та об’єктів. Фактична площа природо заповідного фонду 3267 гектарів, що становить 8,91 % території області Педагогами та учнями закладів освіти області проводиться науково-дослідницька робота на природоохоронних територіях Ольга Дутчак, учениця 11 класу спеціалізованої школи І-ІІІ ст. ім.О.Маковея проводила науково-дослідницьку роботу «Основні проблеми охорони та збереження довкілля у Жежавському ботанічному</p>	<p>Збереження рідкісних та реліктових рослин.Значна кількість рідкісних, оригінальних та унікальних видів природної флори, зібраних на цій території, лише підкреслює значення і роль Кременецького ботанічного саду у сфері збереження й охорони біорізноманіття.</p>

№ п/п	Назва закладу	Форма та структура	Основні напрямки роботи	Результативність роботи
			заказнику загальнодержавного значення». Предметом дослідження був наявний екологічний стан природних компонентів довкілля Жежавського ботанічного заказника, який знаходиться в межах Дністровського каньйону.	
16.	«Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» Херсонської обласної ради		- Еколого-натуралістичний	
17.	Хмельницький обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді			
18.	Комунальний заклад «Черкаський обласний центр роботи з обдарованими дітьми Черкаської обласної ради»		- Еколого-натуралістичний	Проводяться тренінги семінари, гурткові заняття, що дають можливість отримати відповіді на різні питання та обмінятися досвідом, висвітлювати свою діяльність у засобах інформації закладу, виступах, звітах. Саме тут діти навчаються самостійно мислити, аналізувати, приймати рішення, поважати права інших. Виховується доброзичливість, відповідальність, патріотизм.
19.	Комунальний заклад «Чернівецький обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді»	У юннатів Буковини є конкретні результати втілення в життя завдань Всеукраїнського конкурсу «Вчимося заповідувати».	Протягом 2017 р. колективом закладу було організовано обласний етап Міжнародного конкурсу «Календар GLOBE 2017» («Глобальне вивчення та спостереження з метою поліпшення довкілля»). Конкурс проходив у рамках європейського конкурсу «GLOBE at My School Picture Contest 2017». Учасники завантажували фотографії на тему «GLOBE у моїй школі» безпосередньо на веб-сайт програми GLOBE, де їх оцінювали члени Колегії GLOBE Європи та Євразії. У червні 2017 року вихованці гуртків КЗ ЧОЦЕНТУМ стали учасниками Всеукраїнських GLOBE Ігор 2017. Діти мали можливість представити результати роботи, обмінятися досвідом, відвідати майстер-класи провідних вчених та здобути нових друзів у програмі GLOBE. З метою широкого залучення юннатівської молоді до роботи по збереженню біологічного різноманіття, активізації природоохоронної роботи, вивчення методів оцінки стану довкілля, формування екологічного світогляду в 2017 році школярі області продовжували працювати на природоохоронних територіях.	За результатами Ігор вихованці ЧОЦЕНТУМ отримали I, II та три III місця; диплом командного учасника GLOBE Ігор 2017 Юні дослідники досягли вагомих результатів з моніторингу, фенологічних спостережень, опису лікарських і червонокнижних рослин, вивчення місцевих об'єктів природно-заповідного фонду
20.	Чернігівська обласна станція юних натуралістів		Робота за Міжнародною програмою «GLOBE»	
21.	Полтавський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді Кременчуцький еколого-натуралістичний центру учнівської молоді Розсошенська гімназія Полтавського району		- Еколого-натуралістичний	
22.	Вінницька обласна станція	В рамках Всеукраїнського	- Еколого-натуралістичний	Приділяли велику увагу

6. Навчальна, науково-експериментальна та дослідницька робота.

6.1. Організація дослідницької роботи в закладах освіти області.

Робота на учнівських навчально-дослідних земельних ділянках загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів освіти України у 2017 році була спрямована на вивчення агротехніки вирощування сільськогосподарських культур, набуття умінь і навичок вирощування овочевих, польових, квітково-декоративних рослин та вирощування екологічно чистої продукції для шкільних їдалень.

За статистичними даними при освітніх закладах України функціонує близько 6200 учнівських навчально-дослідних земельних ділянок, з них 1161 НДЗД відповідає Положенню про них.

Розвиток, мережа НДЗД

№з/р	Область	К-ть освітніх закладів		НДЗД					
				Кількість		Відповідають Положенню		Не відповідають Положенню	
		2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017
1.	Вінницька	899	890	599	599	411	400	188	177
2.	Волинська	-	722	476	470	18	18	452	452
3.	Дніпропетровська	-	910	-	420	-	75	-	345
4.	Донецька	-	-	-	-	-	-	-	-
5.	Житомирська	782	782	290	290	120	120	170	170
6.	Закарпатська	743	669	224	224	16	16	208	208
7.	Запорізька	-	596	191	131	96	66	95	65
9.	Івано Франківська	-	-	-	179	-	-	-	-
10.	Кіровоградська	-	498	218	218	-	-	-	-
11.	Київська	-	-	-	-	-	-	-	-
12.	Львівська	-	-	246	246	5	5	241	241
13.	Луганська	-	-	-	-	-	-	-	-
14.	Миколаївська	634	605	235	235	12	12	89	89
15.	Одеська	866	878	52	46	18	5	34	41
16.	Полтавська	654	601	294	253	91	79	203	174
17.	Рівненська	-	711	-	215	-	125	90	-
18.	Сумська	368	368	325	325	78	78	247	247
19.	Тернопільська	-	-	344	311	172	155	172	156
20.	Черкаська	-	-	365	218	-	-	-	-
21.	Чернівецька	-	430	109	109	16	16	93	93
22.	Чернігівська	-	-	-	253	-	-	-	-
23.	Харківська	-	-	-	-	-	-	-	-
24.	Херсонська	-	495	141	141	-	-	-	-
25.	Хмельницька	-	730	518	469	-	-	-	-

Примітка: - відсутня інформація.

На високому рівні організована робота на учнівських НДЗД *позашкільних навчальних закладів України* еколого-натуралістичного спрямування. Фактично всі ділянки в закладах відповідають Положенню про них. За останні роки в цих закладах зріс рівень ефективності виконання дослідницької роботи за завданнями вчених провідних науково-дослідних установ та профільних вищих навчальних закладів України. Вони є експериментальними майданчиками та координаційно-методичними центрами з організації експериментально-дослідницької роботи в галузі біології, екології та сільського господарства.

Хочеться відмітити належну роботу таких позашкільних навчальних закладів: Чернігівської, Рівненської, Вінницької обласних, Шосткінської міської станцій юних натуралістів, Полтавського, Хмельницького, Львівського, Тернопільського, Волинського, Івано-Франківського, Закарпатського обласних еколого-натуралістичних центрів учнівської молоді, Кам'янець-Подільського міського, Шепетівського районного, центрів еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді, Миргородського та Кременчуцького центрів еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді Полтавської області, Мелітопільського центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді Запорізької області, Зборівського районного центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді

Тернопільської області, Мукачівського еколого-натуралістичного центру учнівської молоді Закарпатської області та інші.

Значна увага приділялася підвищенню ефективності роботи на учнівських навчально-дослідних земельних ділянках, пошуку нових форм і методів трудового навчання та виховання учнівської молоді, виховання в них глибокого інтересу і любові до праці на землі, орієнтації на вибір професії, пов'язаних з біологією, екологією і сільськогосподарським виробництвом в 2017 році в закладах освіти **Вінницькій області**.

За статистичними даними в області нараховується 890 загальноосвітніх та 49 позашкільних навчальних закладів, з них 599 шкіл і 2 позашкільних заклади мають навчально-дослідні земельні ділянки, з них 400 ділянок відповідають Положенню.

В 2017 році в **Івано-Франківській області** функціонувало 174 заклади загальної середньої освіти та 5 закладів позашкільної освіти еколого-натуралістичного спрямування, в яких є учнівські навчально-дослідні земельні ділянки або окремі відділки, а саме: Івано-Франківський ОЕНЦУМ, Богородчанський РЦЕНТУМ, Надвірнянський РЕНЦІЮ, Снятинська РСЮН, Івано-Франківська МДЕС та 2 еколого-натуралістичні відділи в Центрі науково-технічної творчості учнівської молоді м. Калуша та Городенківському районному центрі творчості учнівської молоді.

Навчально-дослідна земельна ділянка обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді (ОЕНЦУМ) площею 0,193 га – це справжня зелена лабораторія під відкритим небом для проведення навчальних та практичних занять, передбачених програмами гуртків, організації дослідницької та еколого-природоохоронної діяльності, продуктивної праці вихованців.

Засвоєння знань, формування умінь і навичок, організації позакласної, юннатівської, дослідницької, природоохоронної роботи, продуктивної праці учнів закладів освіти **Полтавської області** здійснюється на учнівських НДЗД, яких нараховується 253, з них відповідає Положенню 79. В області 9 ПНЗ еколого-натуралістичного напрямку, у 6 з них є НДЗД, які займають загальну площу 1.83 га. Найкраще організована робота на НДЗД в Пирятинській районній станції юних натуралістів, Кременчуцькому та Миргородському еколого-натуралістичному центрі учнівської молоді, Полтавському обласному еколого-натуралістичному центрі учнівської молоді.

В освітніх закладах **Львівської області** нараховується 246 учнівських навчально-дослідних земельних ділянки у закладах загальної середньої освіти та 6 у закладах позашкільної освіти (Львівський ОЦЕНТУМ, площа – 0,85 га, Львівський МДЕНЦ – 0,644 га, Бориславський ЦПО – 0,04 га, Дрогобицький РЕНЦУМ – 1 га, Стрийська СЮН – 1,1 га, Червоноградський ЦЕНТУМ – 0,25 га).

УНДЗД *Львівського ОЦЕНТУМ* займає площу 0,85 га та складається із відділків:

- колекційна ділянка (лікарські, овочеві, квітково-декоративні рослини);
- «Пейзажний парк» (дендрологічна колекція);
- «Регулярний парк» (газонний партер, терасований декоративний схил, сад зелених скульптур);
- навчально-тематичні мікроландшафти відкритого ґрунту («Дністровський каньйон», «Карпатарій»);
- «Японський сад» та колекційна ділянка хост;
- «Український сад» (плодово-ягідна колекційна ділянка, яблучна шпалера, виноградник, ділянка малопоширених ягідних культур, ділянка горіхоплідних культур);
- «Вертикальний сад ліан» (колекція витких однорічних та багаторічних рослин);
- «Етносад» (ділянка із традиційними для української оселі садовими рослинами);
- «Лісовий біотоп» (біогрупа великовікових дерев, чагарникового підліску та лісових трав'янистих рослин);
- лабораторія закритого ґрунту «Теплиця-оранжерея» (навчально-тематичний мікроландшафт «Пустеля», колекція сукулентів, тропічних і субтропічних рослин);

- вуличний зоолого-тваринницький комплекс (навчальні лабораторії дрібного тваринництва та птахівництва).

Аналізуючи кількість НДЗД в освітніх закладах **Одеської області** слід відмітити тенденцію їх зменшення у зв'язку із створенням об'єднаних територіальних громад в районах, відсутністю належного фінансування, реорганізацією освітніх закладів. Високий відсоток діючих НДЗД в загальноосвітніх і позашкільних закладах області не відповідає Положенню про навчально-дослідну земельну ділянку загальноосвітніх шкіл та позашкільних навчально-виховних закладів.

За статистичними даними при закладах освіти та позашкільних навчальних закладах області в 2017 році функціонувало 46 НДЗД (в 2016 році – 52), з них 5 – відповідають Положенню про них. Еколого-натуралістичним центрам та відділам належить лише 4 навчально-дослідних ділянки.

Велика частина навчально-дослідних земельних ділянок використовується для вирощування квітково-декоративних та дендрологічних культур. Закладка овочевої і польової сівозміни в навчальних закладах залишається проблематичною у зв'язку з відсутністю наявної площі та актів на землекористування, вільного земельного фонду, малокомплектності шкіл, тощо.

На високому рівні організована робота на навчально-дослідних земельних ділянках **Чернігівської області**. Особливу увагу заслуговує НДЗД Чернігівської обласної станції юних натуралістів площею 2 га відповідає Положенню і має такі відділки: польових та овочевих культур, плодово-ягідних, квітково-декоративних, колекційний, селекційно-генетичний, зоолого-тваринницький, виробничий, дендрологічний.

Шкільні дослідні ділянки в освітніх закладах **Волинської області** є базою для проведення навчальних і практичних занять, передбачених програмою з природознавства, біології, трудового навчання.

В області функціонує 772 заклади освіти. У 470 з них функціонують навчально-дослідні земельні ділянки. 18 навчально-дослідних земельних ділянок є зразково-показовими, тобто повністю відповідають Типовому Положенню та слугують навчальним осередком для молодих педагогів, завідуючих навчально-дослідними земельними ділянками. Тут, на практиці можна побачити структуру, організацію досліджень, агротехнічні прийоми роботи на земельних ділянках тощо.

Із 669 загальноосвітніх навчальних закладів **Закарпатської області** 224 мають навчально-дослідну земельну ділянку. Згідно паспортизації 16 НДЗД повністю відповідають Положенню про них, переважна більшість – не повністю відповідають. Найкраще організована робота на навчально-дослідній земельній ділянці ЗОЕНЦ.

На достатньому рівні організована робота на учнівських НДЗД у **Чернівецькій області**. При 430 освітніх закладах області функціонує 109 навчально-дослідних земельних. З них:

- відповідають Положенню – 16;
- частково відповідають Положенню (відсутні окремі відділи) – 93;

Заслуговує на увагу НДЗД Чернівецького обласного центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді, які є базою юннатівської та дослідницької роботи для школярів міста. Ділянка центру відповідає Положенню, є акт землекористування.

Важливою складовою позашкільної біологічної освіти в закладах освіти **Сумської області** є робота на навчально-дослідних земельних ділянках. У відділках навчально-дослідних земельних ділянок діти мають змогу проводити дослідницьку, природоохоронну та суспільно-корисну роботу, оволодівають практичними вміннями і навичками з основ сільського господарства, вчаться творчо вирішувати доступні для них завдання.

У 2017 році в області функціонувало 368 закладів загальної середньої освіти. Навчально-дослідні земельні ділянки працювали в 325 закладах (88,3%), з них – 78 відповідають Положенню про учнівську навчально-дослідну земельну ділянку, затвердженому наказом МОН України від 27.03.2015 № 337/26782. Їх загальна площа

становить 134 га. У закладах позашкільної освіти області – 10 НДЗД, з яких 7 відповідають Положенню про учнівську навчально-дослідну земельну ділянку, їх загальна площа становить 21,43 га.

Дослідницька робота в закладах освіти **Черкаської області** є традиційним засобом розвитку пошуково-пізнавальної активності вихованців, поглиблення знань, удосконалення умінь і навичок, що сприяє трудовому вихованню, розширенню кругозору, формуванню екологічного світогляду.

Результатом процесу децентралізації є створення в **Кіровоградській області** 242 опорних шкіл з 186 філіями та 70 позашкільних навчальних закладів із них у 215 школах та 3 позашкільних закладах еколого-натуралістичного спрямування функціонували навчально-дослідні земельні ділянки загальною площею 121,11 га. Слід зазначити, що лише НДЗД комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» та станції юних натуралістів Світловодської міської ради відповідають Положенню. Кількість НДЗД зменшилась, це пов'язано з процесом оптимізації шкіл у сільській місцевості, крім того в області спостерігається тенденція до заміни польового та овочевих відділків НДЗД на квітково-декоративний, дендропарк або сад.

Дослідницька робота в освітніх закладах **Тернопільській області** є невід'ємною частиною викладання біології. В області нараховується 758 навчальних закладів та 4 позашкільних закладів освіти еколого-натуралістичного спрямування. Із них 311 шкіл і 2 позашкільних заклади мають навчально-дослідні земельні ділянки, 50% відповідають Положенню про НДЗД. Ряд причин, що ведуть до зменшення НДЗД в освітніх закладах Тернопільської області:

- відсутність у ряді шкіл актів землекористування, що спричиняє відчуження у шкіл частини території, зокрема НДЗД;
- відсутність належної оплати за завідування НДЗД;
- відсутність сучасних засобів малої механізації, яка б не тільки полегшувала працю учнів, але й сприяла формуванню культури праці;
- утворення об'єднаних територіальних громад.

Кращою навчально-дослідною земельною ділянкою в області є навчально-дослідна земельна ділянка ТОЦЕНТУМу.

Особливе місце у освітньому процесі закладів **Хмельницької області** відводиться дослідницько-експериментальній роботі на учнівській навчально-дослідній земельній ділянці. При 730 освітніх закладів області функціонує 469 учнівських НДЗД.

Загальна площа навчально-дослідної земельної ділянки **Миколаївського ОЕНЦУМ** складає 4019 м². На НДЗД центру в 2017 році закладено більше 20 дослідів з вирощування сільськогосподарських культур, а саме:

В 2017 році за статистичними даними в **Дніпропетровській області** працювало 910 шкіл, з них - 420 мають навчально-дослідні земельні ділянки, з них відповідає Положенню – 75. Кількість НДЗД зменшується, це пов'язано з процесом оптимізації шкіл у сільській місцевості, а також обмеженням водопостачання влітку при температурі повітря до 40⁰С, звільненням багатьох учнів від роботи на НДЗД за станом здоров'я, відсутністю малогабаритної техніки, відсутністю оплати вчителю за роботу на НДЗД тощо.

Навчально-дослідні земельні ділянки закладів освіти **Житомирської області** стала суттєвим фактором створення ефективної системи трудового виховання школярів, залучення їх до дослідницької діяльності, виховання в учнів почуття відповідальності за доручену справу, серйозного ставлення до праці. Згідно із статистичною звітністю в Житомирській області працює 782 загальноосвітніх навчально-виховних заклади освіти. З них 290 мають НДЗД.

Найкраще організована робота на навчально-дослідних земельних ділянках у закладах освіти Червоноармійського, Романівського, Черняхівського, Баранівського та інших районах області.

Заслугове на увагу робота на НДЗД *Рівненської області*. В 2017 році за статистичними даними в області працювало 711 шкіл, з них 215 мають навчально-дослідні земельні ділянки (НДЗД), з них відповідає Положенню – 125. Протягом року на НДЗД області проведено більше тисячі дослідів та експериментів за рекомендаціями вчених, наукових установ і спеціалістів місцевих господарств.

Досить цікава робота проводиться на НДЗД закладів освіти *Запорізької області*. З 596 загальноосвітніх навчальних закладів області, навчально-дослідні ділянки мають 131 заклад. 66 НДЗД при загальноосвітніх навчальних закладах відповідають Положенню, 65 – відповідають не повністю. Останніми роками спостерігається тенденція до зменшення кількості навчально-дослідних земельних ділянок при загальноосвітніх закладах в області.

Станом на 01.12.2017 року в *Херсонській області* функціонує 5 НДЗД, загальною площею 0,89 га у позашкільних навчальних закладах еколого-натуралістичного спрямування, окрім Новотроїцької районної станції юних натуралістів; 1 НДЗД, площею 0,5 га у комплексному позашкільному закладі Нижньосірогозького району; 154 НДЗД загальноосвітніх навчальних закладів загальною площею 150,13 га.

Поряд з позитивною динамікою розвитку навчально-дослідних земельних ділянок в закладах освіти України є ряд невирішених проблемних питань.

Характеризуючи кількість НДЗД в освітніх закладах України слід зазначити, що в областях спостерігаються тенденції їх незначного зменшення. Не високий відсоток діючих НДЗД в загальноосвітніх і позашкільних закладах України відповідають Положенню про НДЗД, в умовах міст шкільна навчально-дослідна земельна ділянка складається, як правило з квітково-декоративного, дендрологічного, колекційного відділків. Закладка овочевої і польової сівозміни в навчальних закладах залишається проблематичною, в більшості випадків із-за відведення земельних площ, які раніше використовувались під НДЗД у власність інших структур, відсутності наявної площі та актів на землекористування.

Багато закладів освіти України не мають НДЗД, основною причиною є відсутність вільного земельного фонду, малокомплектність шкіл, земельні ділянки дуже віддалені до школи, відсутня доплата за завідування НДЗД.

Практично у кожній області площі навчально-дослідних земельних ділянок скорочені за рахунок розширення виробничих відділів, де вирощують сільськогосподарські культури, продукція яких використовується на здешевлення харчування дітей в шкільних їдальнях.

Велика кількість навчально-дослідних земельних ділянок закладів освіти в областях радіаційно-забруднена внаслідок аварії на Чорнобильській атомній станції, а саме: у Вінницькій, Чернігівській, Черкаській, Чернівецькій, Рівненській, Житомирській, Київській. В цих районах робота на НДЗД обмежується лише в об'єктах захищеного ґрунту, де проводиться змістовна науково-обґрунтована дослідницька робота.

6.2. Робота аграрних учнівських об'єднань, учнівських виробничих бригад та інших форм учнівських трудових об'єднань старшокласників.

За статистичними даними, в навчальних закладах України функціонує 1183 аграрних учнівських трудових об'єднань з традиційними та новими формами трудової діяльності, а саме: учнівські виробничі бригади, трудові об'єднання старшокласників на навчально-дослідних земельних ділянках, родинні трудові об'єднання, учнівські трудові ланки, загони, сезонні учнівські об'єднання та інші

Область	К-сть учнівських виробничих бригад	Трудові об'єднання старшокласників	Родинні трудові об'єднання	Учнівські трудові ланки та загони	Сезонні учнівські об'єднання
Одеська	9	-	1	2	-
Львівська	5	2	-	-	-
Волинська	7	-	-	-	-
Дніпропетровська	-	46	-	-	-
Тернопільська	10	-	-	-	-
Чернігівська	-	17	-	-	-

Область	К-сть учнівських виробничих бригад	Трудові об'єднання старшокласників	Родинні трудові об'єднання	Учнівські трудові ланки та загони	Сезонні учнівські об'єднання
Чернівецька	18	59	-	-	-
Вінницька	4	318	-	-	-
Хмельницька	-	21	-	-	-
Кіровоградська	-	10	-	-	-
Рівненська	-	303	-	-	-
Сумська	-	100	-	-	-
Закарпатська	-	-	-	-	-
Житомирська	-	162	-	-	-
Полтавська	53	29	-	-	-
Запорізька	-	18	-	-	-
Миколаївська	-	9	-	-	-
Черкаська	-	1	-	-	-
Івано-Франківська	-	37	-	-	-
Херсонська	-	49	-	-	-

У зв'язку з цільовим розпаюванням земельних угідь, реорганізацією навчальних закладів, створюванням громад кількість трудових учнівських об'єднань на території **Одещини** зменшилась. Деякі навчальні заклади втратили виробничі площі. Однак робота в шкільних садах та плодово-ягідних розсадниках продовжуються. Перспектива вибору майбутньої професії підвищує у вихованців аграрних учнівських об'єднань мотивацію до активної участі в практичній та дослідницькій роботі на навчально-дослідній земельній ділянці та полях учнівських виробничих бригад, вихованці опановують технологію вирощування екологічно чистої сільськогосподарської продукції із застосуванням органічного землеробства.

В 2017 році у Вінницькій області нараховується 4 учнівських виробничих структурованих бригади (наявність землі, технічних засобів обробітку ґрунту, виробниче навчання протягом календарного року), площа землі у постійному користуванні яких складає близько 9 га, 4 трактори застарілих моделей з 100% амортизацією, 5 сучасних міні-тракторів, 4 комплекти технічних засобів обробітку ґрунту. Крім цього, в області функціонує 318 сезонних аграрних об'єднань та ланок учнівської молоді, з них: в сільських школах – 300, на базі шкіл-інтернатів – 9, на базі позашкільних навчальних закладів еколого-натуралістичного спрямування – 9.

В **Івано-Франківській** області працюють 22 учнівські виробничі бригади та 15 інших форм учнівських трудових об'єднань школярів.

В 2017 році у **Запорізькій області** на базі загальноосвітніх закладів працювало 18 тимчасових аграрних учнівських об'єднань, якими охоплено 384 учня.

В 2017 році в освітніх закладах **Дніпропетровської області** працювало 46 таких об'єднань за різними напрямками: овочівники, ботаніки-рослинники, садівники, тваринники, ремонтники та інші. Як правило, аграрно-трудова об'єднання організують свою роботу на шкільних навчально-дослідницьких земельних ділянках, приватних підприємствах, фермерських господарствах. Активно працюють аграрно-трудова об'єднання Павлоградського, Криничанського, Царичанського, Дніпропетровського, Верхньодніпровського, Магдалинівського, Синельниківського районів.

Навчаючись у гуртках сільськогосподарського профілю, учнівська молодь **Волинської області**, крім набуття знань, умінь і навичок, опановує технологію вирощування екологічної сільськогосподарської продукції із застосуванням досвіду органічного землеробства, який виключає або обмежує використання синтетичних добрив, хімічних пестицидів та регуляторів росту. Перспектива вибору майбутньої професії підвищує у вихованців аграрних учнівських об'єднань мотивацію до активної участі у практичній та дослідницькій роботі в учнівських трудових аграрних об'єднаннях, яких нараховується 7.

Відповідно до статистичних даних в **Житомирській області** створено близько 162 учнівських аграрних об'єднань, учнівських виробничих бригад та інших форм учнівських трудових об'єднань сільськогосподарського профілю в 14 районах області. В них задіяні більше 3586 учнів. В основному учнівські аграрні об'єднання представлені трудовими загонами, учнівських бригад небагато.

Протягом весни – осені 2018 року в **Миколаївській області** працювали 9 трудових об'єднань, їх кількість дуже зменшилась порівняно з минулими роками. Кількість учнів в середньому складає 86 учнів.

В **Полтавській області** в загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах функціонує:

– 22 виробничих бригади, в яких працює 315 учнів, всього закріпленої землі 5,28 га на базі загальноосвітніх навчальних закладів.

У позашкільних навчальних закладах області працює 31 аграрне учнівське об'єднання, які відвідують 457 учні.

На високому рівні протягом 30 років працює учнівська виробнича бригада «Бригантина», що створена на базі Великосорочинської загальноосвітньої школи I-III Миргородського району.

В **Тернопільській області** учнівські навчально-виробничі бригади (УВБ) – це форма зв'язку школи з виробництвом, в якій забезпечується поєднання навчання з продуктивною працею і одержання учнями необхідної виробничої підготовки. В області учнівські виробничі бригади працюють за такими напрямками: рослинники, овочівники, садівники. Рослинники - 4 (Бережанський, Збаразький, Чортківський, Буцацький райони); овочівники - 3 (Борщівський, Заліщицький, Зборівський); садівники - 3 (Бережанський, Буцацький, Тернопільський), трудове об'єднання «Органік» Тернопільського центр Згідно статистичних даних протягом року в області працювало 10 учнівських аграрних трудових об'єднань. Профільність об'єднань: садівництво, польові культури, рослинництво, плодово-ягідні культури, лікарські рослини.

В 2017 році в **Кіровоградській області** кращими учнівськими трудовими об'єднаннями були Комишуватська та Кропивницька ЗОШ Новоукраїнського району, Солгунівська ЗОШ Гайворонського району, Капітанівська та Туріянська ЗОШ Новомиргородського району, Свірневська ЗОШ Голованівського району, Вершинокам'янська ЗОШ Новгородківського району, Перчунівська ЗОШ Добровеличківського району. Найкраще організована робота в **учнівське трудове об'єднання «Органік»** ТОЦЕНТУМу.

В 2017 році в закладах освіти **Хмельницької області** діяв 21 молодіжний трудовий загін, що працювали влітку у формі учнівських аграрних трудових об'єднань, яким було охоплено 181 учень. Площа закріпленої за ними землі – 34,37 га. Цікаво організовано діяльність учнівської виробничої бригади на базі Великожванчицького НВК «ЗОШ I-III ст., аграрно-технічний ліцей» Дунаєвського району. Заклад має угоди на творчу співпрацю з вищим професійним училищем № 36 с. Балин, Новоушицьким технікумом механізації сільського господарства, Подільською державною аграрно-технічною академією.

Відповідно до угод, ліцей спільно із цими закладами здійснює аграрну освітню і професійну орієнтацію школярів, а також організовує науково – дослідницьку роботу учнів.

У 2018 році в **Херсонській області** працювало 49 аграрних учнівських об'єднань – у Голопристанському (31), Нижньосірогозькому (15) і Бериславському (3) районах.

Перспектива вибору майбутньої професії підвищує у вихованців аграрних учнівських об'єднань **Львівської області** мотивацію до активної участі в практичній та дослідницькій роботі на навчально-дослідній земельній ділянці. В області при закладах освіти лише в Сокальському районі діє 5 трудових аграрних об'єднань до яких залучено 41 учень.

В **Чернігівській області** працювало 17 учнівських аграрних трудових об'єднань. Краще була організована робота учнівських аграрних трудових об'єднань в Хоробицькій ЗОШ I-III ступенів Городнянської районної ради, Новгород-Сіверській станції юних натуралістів, Червоноплугатарській ЗОШ I-III ступенів Талалаївської районної ради.

В **Чернівецькій області** у 2017 році в працювало 18 учнівських виробничих бригад (біля 500 учнів) та 59 учнівських аграрних трудових об'єднань (загалом охоплено понад 1800 учнів).

Найбільше учнівських аграрних трудових об'єднань діє: у м. Чернівцях – 22, Сторожинецькому районі – 15, Вишницькому районі – 14.

На **Рівненщині** діє 278 учнівських бригад, 19 учнівських фермерських господарств, 6 шкільних фермерів. Кращими трудові аграрні об'єднання області у 2017 навчальному році: трудовий загін „Світанок” комунального закладу „Станція юних натуралістів” Рівненської обласної ради, учнівська виробнича бригада „Колос” Новоукраїнської загальноосвітньої школи I-III ступенів Млинівського району та учнівська виробнича бригада „Юні господарі землі” Рокитнівського навчально-виховного комплексу „Школа I-III ступенів – ліцей” Рокитнівського району.

В **Закарпатській** області працюють учнівські виробничі бригади в Перечинському, Мукачівському, Хустському, Свалявському районах. У зв'язку з географічними та кліматичними особливостями краю, дефіцитом орних земель, відсутністю державних аграрних господарств кількість аграрних учнівських об'єднань в області невелика.

Учнівських трудових об'єднань в **Сумській** області у 2017 році працювало близько 100, трудовою діяльністю в них було охоплено понад 1500 учнів.

При закладах освітніх **Черкаської області** діє лише 1 трудове об'єднання «ПРОЛІСОК» Ліпнявського навчально-виховного комплексу «Дошкільний навчальний заклад – загальноосвітня школа I-III ступенів» Канівського району.

Ситуація щодо діяльності учнівських трудових учнівських об'єднань, учнівських виробничих бригад і трудових загонів в Україні не відповідає в повній мірі вимогам сьогодення. У зв'язку з цільовим розпаюванням земельних угідь та відсутністю агропромислових господарств кількість трудових аграрних об'єднань в Україні з кожним роком зменшується. Це призвело до руйнації шефства зі сторони місцевих господарств, більшість навчальних закладів втратило виробничі площі, серед населення та учнівської молоді втрачений інтерес до сільськогосподарської праці. Тому постало питання створювати в закладах освіти нові, ефективніші форми трудової діяльності школярів. Лідером в цьому питанні є Вінницька обласна станція юних натуралістів, яка вийшла з ініціативою створення учнівських аграрних об'єднань на базі шкільних навчально-дослідних земельних ділянок (при наявності виробничого відділка). Бажано таку практику роботи використовувати і в інших регіонах України.

Хочеться сказати, що сьогодні сезонні аграрні об'єднання та профільні ланки – є в сучасних умовах найбільш результативною і реальною формою залучення учнівської молоді до трудового виховання у сільськогосподарському виробництві, які працюють відповідно до окремих видів робіт, які надаються агропромисловими підприємствами на підставі заключених угод.

6.3. Робота об'єктів захищеного ґрунту області.

Теплиці є базою для здійснення ефективної практичної, науково-дослідницької роботи у закритому ґрунті вихованців позашкільних та загальноосвітніх навчальних закладів.

Згідно з цифровими інформаційно-аналітичними даними в Україні при освітніх закладах функціонує близько 242 теплиць.

№ з/р	Область	Теплиці (к-ть)		Парники (к-ть)		Зимові сади (к-ть)	
		2016	2017	2016	2017	2016	2017
1.	Вінницька	22	21	346	324	-	-
2.	Волинська	13	13	-	-	-	-
3.	Донецька	-	-	-	-	-	-
4.	Дніпропетровська	14	14	-	-	2	2
5.	Житомирська	27	25	19	19	-	-
6.	Запорізька	16	16	-	-	-	-
7.	Закарпатська	-	1	-	-	-	-
8.	Івано-Франківська	5	5	4	4	-	-
9.	Кіровоградська	2	2	-	-	-	-
10.	Київська	-	-	-	-	-	-

11.	Львівська	10	10	2	2	1	1
12.	Луганська	-	-	-	-	-	-
13.	Миколаївська	16	15	-	-	-	-
14.	Рівненська	36	36	26	26	-	-
15.	Сумська	8	8	-	38	-	-
16.	Одеська	3	3	-	-	3	3
17.	Тернопільська	4	4	6	6	-	-
18.	Полтавська	19	12	7	9	-	-
19.	Хмельницька	15	15	32	32	-	-
20.	Харківська	-	-	-	-	-	-
21.	Херсонська	-	10	-	-	-	-
22.	Черкаська	-	5	-	38	-	-
23.	Чернігівська	15	15	-	-	-	-
24.	Чернівецька	3	3	156	150	-	-

Основними напрямками діяльності вихованців у теплицях **Одеської області** є проведення систематичних спостережень за ростом і розвитком рослин та сільськогосподарських дослідів згідно з програмами гуртків, проходять тематичні та комплексні екскурсії з педагогами та дітьми для закріплення програмного матеріалу у загальних освітніх закладах.

В Одеській загальноосвітній школі № 40 вирощують кімнатні та декоративні рослини для внутрішнього та зовнішнього озеленення школи. Ведеться дослідницька робота з учнями по догляду та розмноженню рослин та вирощуванню розсади, впливу різних сумішей ґрунту на ріст кімнатних рослин, впливу органічних сполук акваріумів на ріст та розмноження рослин-гідрофітів, сезонні роботи у формі практичних занять.

В Одеському обласному гуманітарному центрі позашкільної освіти та виховання діяльність теплиці – 19,5 м² та оранжереї – 102,9 м² направлена на покращення навчально-дослідної та природоохоронної роботи. В оранжереї зібрані 150 видів кімнатних рослин (близько 300 екземплярів). Кімнатні рослини, вирощені в теплиці, використовувались для озеленення кабінетів та поповнення колекції міні-теплички. В оранжереї проводились заняття гуртків та екскурсії для учнів, студентів, учасників обласних масових заходів.

В **Запорізькій області** функціонують теплиці при 16 загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах.

З 4 позашкільних закладах освіти теплиці функціонують тільки в Запорізькому дитячому ботанічному саду та Бердянській міській станції юних натуралістів. Теплиця обласного екологічного-натуралістичного Центру знаходиться в стадії реконструкції, Мелітопольського ЦЕНТУМ – не працює.

В освітніх закладах **Івано-Франківської області** функціонує 5 теплиць, з них теплиця в Богородчанському РЦЕНТУМ у зв'язку з аномальними погодними умовами була демонтована. Найкраще ведеться робота в об'єктах захищеного ґрунту Івано-Франківському ОЕНЦУМ, Івано-Франківській міській дитячій екологічній станції, Богородчанському РЦЕНТУМ, які забезпечують освітній процес природничих дисциплін, зокрема гуртків екологічного спрямування. Такі об'єкти дають змогу вирощувати розсаду, овочеві, квітково-декоративні рослини, проводити практичні заняття.

При освітніх закладах освіти **Закарпатської області** діє лише одна навчальна теплиця у Мукачівському ЦПО.

В **Кіровоградській області** функціонує 2 теплиці: Підлісненська та Бірківська ЗОШ І-ІІІ ст. Олександрівського району, де проводяться практичні та лабораторні заняття передбачені програмами різнопрофільних гуртків.

В закладах освіти **Чернігівської області** функціонувало 15 теплиць. Навчальні теплиці є важливою ланкою у навчально-виховному процесі і є тим робочим місцем, де у процесі дослідницької роботи виховуються спостережливість, уміння самостійно проводити нескладні дослідження, творчо вирішувати ряд завдань.

На 2018 р. стан теплиць в **Миколаївській області** змінився. Всього 15 теплиць на базі навчальних і позашкільних закладів, з них працює тільки 1. Використання теплиць вимагає великих енергетичних затрат, тому використовуються як парники (сезонно), в них вирощується, в основному, розсада томатів, капусти, огірки, та інші овочеві культури.

Змістовна дослідницька робота проводиться в закритому ґрунті освітніх закладів **Волинської області**. Вихованці позашкільних закладів області в 2017 році заклали і провели понад 40 дослідів з різноманітними сільськогосподарськими культурами. В області функціонує 13 теплиць. Юні дослідники вирощують розсаду овочевих та квітково-декоративних рослин. Дослідницька робота в теплицях, парниках, розсадниках в осінньо-зимовий період, певною мірою компенсує дефіцит спілкування дітей з живою природою, сприяє розвитку креативного мислення, формує практичні уміння й навички роботи в закритому ґрунті.

В освітніх закладах **Рівненської області** нараховується 36 теплиць, що займають площу 4890 м², 15 з яких знаходяться в радіаційно-забруднених районах. Є в наявності і парники — у кількості 36, за загальною площею 542 м². Навесні парники використовуються для вирощування розсади овочів та квітів, а у літньо-осінній період висівається насіння дворічників та проводиться живцювання квітучих та вічнозелених кущів

Аналіз інформації про стан еколого-натуралістичної, дослідницької та природоохоронної роботи в закладах освіти **Львівської області** у 2017 році підтвердив функціонування 6 об'єктів захищеного ґрунту у закладах загальної середньої освіти (загальна площа – 319,8 м²). Сезонні теплиці діють у Червоноградській гімназії, Червоноградській ЗОШ № 7, Червоноградській ЗОШ № 13, Домашівській ЗОШ І-ІІ ст. Сокальського р-ну, Реклинецькій ЗШ І-ІІІ ст. Сокальського р-ну, Сокальському НВК «ЗОШ І ст. – гімназія».

В закладах позашкільної освіти Львівської області функціонує 4 теплиці (загальна площа 434,3 м²), а також на базі Львівського міського дитячого еколого-натуралістичного центру діє оранжерея площею 18 м² на переобладнаному балконі. Разом тепличне господарство закладів позашкільної освіти Львівщини становить 452,3 м².

Ефективним методом залучення дітей в закладах освіти **Сумської області** до проведення біологічних експериментів, дослідів є організація роботи в умовах закритого ґрунту. Наявність теплиць, парників у закладах дала змогу впродовж року проводити на якісному рівні лабораторні та практичні роботи з фізіології рослин, овочівництва, квітництва, садівництва.

Станом на 01.01.2018 в позашкільних навчальних закладах області функціонує 8 теплиць: 7 – стаціонарних, 1 – сезонна, загальною площею 918 кв.м; у загальноосвітніх навчальних закладах – 3, загальною площею 252 кв.м.

У теплицях Ямпільської районної СЮН щорічно вирощується понад 100 тисяч штук розсади однорічних квітів і близько 10 тисяч штук розсади багаторічних квітково-декоративних культур. У теплиці Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю вирощується розсада квітів (сальвія, цинерарія, гацанія, доліхос, амобіум, бегонія, кермек, портулак великоквітковий, вербена), овочів (різновиди

При загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах **Черкаської області** налічується 5 теплиць загальною площею 210 м² та 38 парників загальною площею 190 м². В більшості з них вирощується розсада квітів, овочів для НДЗД та озеленення пришкільних територій, проводиться дослідницька робота з рослинами в закритому ґрунті.

В ОЦЕНТУМ діє одна теплиця, в якій вирощуються квітково-декоративні рослини та розсада овочевих культур. Теплиця ОЦЕНТУМ постійно використовується для проведення семінарських занять вчителів біології, студентів Центрально-українського державного педагогічного університету ім. Володимира Винниченка (природничо-географічний факультет), керівників гуртків як міста так і області.

В **Тернопільській області** при навчальних закладах освіти нараховується 4 теплиць та 6 парників. В основному теплиці нестандартні, за виключенням тепличного комплексу обласного центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді та теплиць, які побудовані при типових шкільних приміщеннях. Інші шкільні теплиці позбавлені централізованого опалення та води. Як правило, вони використовуються сезонно, з метою вирощування розсади квіткових та овочевих культур.

Тепличне господарство Тернопільського обласного центру еколого-натуралістичної творчості складається з теплиці та парників, загальною площею 386 м²; ґрунтова теплиця – 252 м²; стелажна теплиця – 98 м²; парники – 36 м²; зимовий сад – 108 м².

В закладах освіти Хмельницької області працювало 15 теплиць, площею 1014 кв.м. та 32 парники.

В **Дніпропетровській області** функціонує 16 шкільних навчальних теплиць, деякі - працюють лише в весняно-літній період. В області давно існує проблема ремонту, опалення та водопостачання теплиць, що значно впливає на стан тепличних господарств. Незважаючи на це, за останні роки побудовані 2 сучасні теплиці загальною площею 72м² в КПНЗ “Станція юних натуралістів” Тернівського району м. Кривого Рогу. Кошти на будову теплиць та обладнання були надані компанією “Метінвест”. Серед позашкільних закладів області робочі теплиці мають: КПНЗ “Станція юних натуралістів” Дніпровської міської ради, КПНЗ “Центр еколого-натуралістичної творчості ”Дніпровської районної ради, КЗО “Обласний еколого-натуралістичний центр дітей та учнівської молоді”. Робота в теплицях сприяє вихованню в учнівської молоді інтересу і любові до природничих наук, квітникарства, овочівництва, творчого ставлення до праці, професійній орієнтації.

Дослідницька робота навчальних теплиць освітніх закладів **Полтавської області** дає змогу вести на високому науково-методичному рівні досліди, практичні роботи за навчальною програмою з ботаніки, загальної біології та програми профільних гуртків юннатів. У загальноосвітніх школах Полтавської області функціонує 10 теплиць, у позашкільних закладах освіти – 2 теплиці і 1 парник (Полтавський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді, Миргородський міський центр еколого-натуралістичної творчості).

Робота в закритому ґрунті проводиться у навчальних закладах Новосанжарського, Шишацької ОТГ, Зіньківського, Кобеляцького, Глобинського, Чутівського, Семенівського, Полтавського районів м. Кременчука, позашкільних закладах еколого-натуралістичного спрямування м. Полтави та Миргорода та Новосанжарського району.

В закладах освіти **Чернівецької області** функціонує 3 теплиці. На жаль, в зв'язку з відсутністю коштів на реконструкцію та опалення стаціонарних теплиць, в області круглорічно не функціонує жодна теплиця. Значна робота по реконструкції та відновленні роботи в теплиці (площа 100 м²) проводиться в Сторожинецькому районному ліцеї. При Дорошовецькому та Юрковецькому НВК Заставнівського району є оранжереї, але вони недіючі, так як потребують капітального ремонту. Практично у кожній школі є парники та розсадники.

Заслугує на увагу робота в навчальних теплицях закладів освіти **Хмельницької області**, кількість яких становить 34.

На високому науковому рівні проводиться робота в тепличному господарстві. Кам'янець-Подільського МЕНЦУМ області. На базі цього позашкільного закладу проводиться навчально-виховна, науково-дослідницька, просвітницька робота з озеленення та фітодизайну. Керівники гуртків цього закладу працюють за адаптованими програмами, використовують методи та форми роботи, які перетворюють навчання на улюблене заняття дітей, викликають бажання знати більше, вміти краще.

В **Херсонській області** при освітніх закладах теплиці функціонують на базі ЗОШ №1, 10, 4, 2 але вони використовуються лише у весняно – літній період.

Велика увага в організації роботи в об'єктах захищеного ґрунту приділяється в закладах освіти **Вінницької області**, яких в області нараховується 21. Особливу увагу в цьому напрямку заслужують навчальні теплиці Вінницької обласної станції юних натуралістів та СЗШ І-Ш ст. с. Семки Хмельницького району. Теплиці повністю забезпечують заклади високоякісною розсадою та сприяють здійсненню внутрішнього та зовнішнього озеленення закладів, є базою експериментальних досліджень. Основними засадами науково-дослідницької роботи є:

- систематизація та поглиблення наукових, теоретичних та практичних знань;

- залучення учнів до суспільної праці;
- розробка напрямів наукової творчої діяльності учнів та вчителів;
- збереження та інтродукція різноманітних видів флори;
- дослідження видових особливостей флори.

У структурі навчально-дослідних земельних ділянок *Житомирської області* нараховується 27 теплиць загальною площею 1,760 га і 19 парників, де проводиться цікава, науково – обґрунтована дослідницька робота.

На жаль, в зв'язку з відсутністю коштів на реконструкцію та опалення стаціонарних теплиць при освітніх закладах в Україні, на протязі календарного року працює невелика кількість теплиць, які в основному використовуються сезонно, з метою вирощування розсади квіткових та овочевих культур.

Пропозиції:

1. Надати фінансову можливість освітнім закладам відновити функціонування теплиць та організувати в них роботу.

2. Надавати статистичні дані про кількість об'єктів захищеного ґрунту в табличному варіанті за такою формою (кількість теплиць, кількість парників та розсадників в загальноосвітніх закладах; кількість теплиць, кількість парників та розсадників в позашкільних навчальних закладах; зміст роботи).

3. Провести в 2018 році паспортизацію об'єктів захищеного ґрунту в закладах освіти України.

6.4. Зоолого-тваринницький напрям дослідницької роботи.

Тваринництво – одна з найцікавіших галузей сільського господарства. Саме цьому напрямку останнім часом приділяють все більше уваги в шкільних та позашкільних навчальних закладах освіти. Тому, при правильно організованій дослідницькій та практичній роботі творчих об'єднань зоолого-тваринницького напрямку можна досягнути бажаних результатів у формуванні в підростаючого покоління глибоких знань, практичних вмінь і навичок, кращого засвоєння окремих шкільних курсів та застосування одержаних знань у практичній діяльності.

Вінницька обласна станція юних натуралістів є координатором та організатором експериментально-дослідницької роботи в галузі зоології та тваринництва серед учнівської молоді області, створює належні умови для творчого самовдосконалення учнів, розвитку мережі та вивчення досвіду роботи учнівських об'єднань зоолого-тваринницького напрямку, поглиблення змісту роботи в зоолого-тваринницькому відділі навчально-дослідної земельної ділянки в загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладах області.

В навчальних закладах Вінниччини продовжують роботу 128 гуртків зоолого-тваринницького напрямку, а саме: цікава зоологія, домашній тераріум, юні акваріумісти, декоративний акваріум, основи гідробіології, основи біоетики, юні кролівники, юні зоологи, юні ентомологи, юні бджоляри та інші.

У Вінницькій обласній станції юних натуралістів відділ зоології та тваринництва є методичним майданчиком з науково-дослідної роботи на базі якого працює лабораторія акваріумісти та тераріумістики (акваріумна зала, 13 експозиційних акваріумів загальним об'ємом 2700 л, в якій представлено 28 видів декоративних акваріумних риб, 5 видів молюсків, 2 види ракоподібних, 19 видів акваріумних рослин).

Експозиція тераріумних тварин (3 види черепах, 3 види ящірок, маїсовий полоз, жаба Ага, гігантський равлик Ахатіна, 2 види паломників, 4 види декоративних тарганів).

Виставочна зала (3 види папуг, амадіни, шиншила мала, піщанки, Джунгарські хом'яки, морські свинки). Птахоферма та голубівництво.

В загальноосвітніх школах та позашкільних закладах області при учнівських навчально-дослідних ділянках функціонують 65 куточків живої природи.

При дитячому будинку дітей та молоді Гайсинського району на увагу заслуговує куточок живої природи, який представлений акваріумними рибками, морськими свинками, різними видами хом'яків, хвилястими папугами.

Зоолого-тваринницький напрям діяльності Тульчинської районної СЮН є зразковим в області. У куточку живої природи живуть дрібні ссавці (морські свинки, декоративні щурі, землерийки, хом'ячки), черепахи червоновухі. Акваріумне рибицтво.

На базі Михайлівської ЗШ І-ІІІ ст. Тульчинського району працює шкільна кролеферма та гурток «Юні кролівники» (керівник гуртка – Бужинська Л.Ф.).

Гурток «Юні зоологи» Тульчинської районної СЮН (керівник – Івасюк О.М.). Вихованці гуртка проводять дослідження в куточку живої природи та є активними учасниками обласних та Всеукраїнських конкурсів та акцій еколого-натуралістичного напрямку.

У 2017 році заклад працював над удосконаленням та оптимізацією мережі зоолого-тваринницьких об'єктів та творчих учнівських об'єднань в закладах освіти області.

Кількість міні-кролеферм в загальноосвітніх школах та позашкільних закладах області нараховувалось в 2016 році – 10, в 2017 році – 7, міні – свиноферм в 2016 році – 1, в 2017 році – 0, міні – птахоферм в 2016 році – 1, в 2017 році – 1, міні-конеферм в 2016 році – 6, в 2017 році – 6, шкільні пасіки в 2016 році – 6, в 2017 році – 6.

Учнівська молодь шкіл та позашкільних освітніх закладів бере активну участь:

- У трудовій акції «Кролик» Всеукраїнського конкурсу «Гурбота молоді тобі, Україно!» (учасників на обласному етапі – 360, переможців на Всеукраїнському етапі – 5).
- Всеукраїнській природоохоронній акції: «Птах року» (учасників на обласному етапі – 270, переможців по області – 38).
- Всеукраїнському конкурсі «Годівничка» (учасників на обласному етапі – 540, переможців на обласному етапі – 17, на Всеукраїнському етапі, переможців – 3).
- Всеукраїнському конкурсі дитячого малюнку: «Зоологічна галерея» (учасників на обласному етапі – 240, переможців – 18, на Всеукраїнському етапі переможців – 3).
- Всеукраїнському конкурсі юних зоологів та тваринників (учасників 5, 1 переможець).

Традиційним у роботі Вінницької обласної СЮН, є організація та проведення тижня зоології та тваринництва, оглядів, виставок, конкурсів на кращу організацію проекту «Кролеферма»; експериментально-дослідницької роботи серед учнівської молоді.

Масовими заходами під час проведення тижня зоології та тваринництва було охоплено 1220 учнів навчальних закладів, 450 гуртківців позашкільних закладів.

Науково та експериментально-дослідницькі роботи юних зоологів та тваринників Вінниччини щорічно успішно представляються на обласних та Всеукраїнських конкурсах. Заслуговують на увагу такі дослідницькі роботи: «Вплив натуральних і біовітамінних домішок на ріст і розвиток нутрій в домашньому господарстві», «Дегу – догляд та особливості утримання в домашніх умовах», «Дослідження успадкування черепахового забарвлення у кішок», «Утримання та розведення перепілок в умовах куточка живої природи», «Особливості життя в домашніх умовах Ахатин – найбільших наземних молюсків».

Волинський обласний еколого-натуралістичний центр представлений куточком живої природи Володимир-Волинського центру позашкільної освіти (еколого-натуралістичний відділ) куточок природи.

Теми дослідів: «Формування у групі рефлексу на звуковий сигнал», «Вплив складу кормових сумішей на ріст і розвиток морських свинок». «Спостереження за сезонними змінами у житті червоновухих черепах», «Розведення джунгарських хом'ячків».

Комунальний заклад освіти “Обласний еколого-натуралістичний центр дітей та учнівської молоді” (далі – КЗО “ОЕНЦДУМ”) Дніпропетровська область

Серед закладів позашкільної освіти еколого-натуралістичного профілю 10 мають навчально-дослідні тваринницькі комплекси (НДТК), куточки живої природи, які є базою для проведення роботи гуртків юних зоологів, птахівників, ветеринарів, юних друзів

природи та інших. Міні-королеферми та міні-птахоферми є на базі КЗО “ОЕНЦДУМ”, КПНЗ “Станція юних натуралістів Покровського району” та КПНЗ “Станція юних натуралістів” Тернівського району м. Кривого Рогу, КПНЗ “Станція юних натуралістів” м. Павлограда. На базі КПНЗ “ЦЕНТУМ” Дніпровської районної ради багато років працює клуб “Срібна підкова”, навчальна пасіка, тваринницька ферма, живий куточок. Проводиться дослідницька робота.

В КПНЗ “ЦЕНТУМ” Дніпровської районної ради на базі навчальної пасіки (15 бджолосімей) працює гурток “Юні бджолярі”. Проведено дослідницьку роботу “Формування відводків на навчальній пасіці”, “Племінна робота по бджільництву та її результативність”.

На базі тваринницької ферми працює гурток “Юні коневоди”.

В КПНЗ “Станція юних натуралістів Покровського району” Криворізької міської ради працює куточок живої природи, є крільчатник, віварій, пташник.

В КЗ “Нікопольський міський еколого-натуралістичний центр” увага приділяється створенню живого куточку та акваріумно-тераріумного комплексу.

На території КПНЗ “Станція юних натуралістів” м. Павлограда знаходиться НДТК. З юннатами проводиться дослідницька робота, зокрема:

- “Утримання та дресирування джунгарського хом'яка, як один із простих способів анімалотерапії”.
- “Спостереження за розмноженням голубів породи старокозацький турман та розвитком пташенят”.
- “Спостереження за особливостями розвитку новонароджених кроленят породи полтавська срібляста”.

Севєродонецький міський ЦЕНТУМ представлений куточком свійських тварин, де утримуються - хом'яки, папуги, морські свинки, кролі, щури, миші, черепахи.

В **Донецькому ЕНЦ** є куточок живої природи. У 2017 році юні зоологи під керівництвом Жидких Марини Петрівни провели дослід «Створення оптимальних умов для розмноження равлики ахатина».

Добропільському Центрі працює куточок живої природи.

Житомирський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді Житомирської обласної ради В області налічується 25 гуртків зоолого-тваринницького напрямку таких профілів: юні зоологи, юні орнітологи, юні акваріумісти, любителі домашніх тварин, юні бджолярі, юні кролівники, основи біоетики. При школах і позашкільних закладах області діє 233 живих куточків.

В Житомирському обласному центрі еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді працюють творчі об'єднання юних зоологів, юних орнітологів, юних акваріумістів, юних кролівників, любителів домашніх тварин та основ біоетики. Для цього є відповідна матеріальна база: акваріумний клуб, живий куточок, кабінет зоології, кабінет акваріумістики, бібліотека, підсобні приміщення для зберігання кормів та необхідного обладнання по догляду за тваринами.

Акваріумний клуб розташований в спеціально переобладнаній кімнаті.

Працює обласна школа акваріумістики.

В Закарпатському обласному еколого-натуралістичному центрі стаціонарні куточки живої природи є у Закарпатському обласному еколого-натуралістичному центрі та Виноградівському райЕНЦ.

Вихованці Виноградівського райЕНЦ проводять спостереження та дослідницьку роботу за наступною тематикою: „Вплив строків відсадки хом'яків на їх ріст та розвиток”, „Вироблення умовних рефлексів у папуг”, „Вивчення реакції червоновухої черепахи на різні подразники”, „Спостереження за зміною забарвлення риб залежно від середовища”.

На базі ЗОЕНЦ та натуралістичних філій „Нарцис” та „Арніка” працювало 10 гуртків зоолого-тваринницького напрямку, а саме: „Юні зоологи”, „Юні ентомологи”, „Любителі домашніх тварин”, „Юні бджолярі”, „Юні іхтіологи-рибоводи”.

На гурткових заняттях з бджільництва, які працювали у Хустській філії ЗОЕНЦ „Нарцис”, юннати вивчили біологію бджолої сім’ї, типи їхнього житла та використання їх в умовах Закарпатської області, знайомились із основними рослинами-медоносами.

В Запорізькому обласному центрі еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді діє 15 гуртків зоолого-тваринницького напрямку, у яких навчалось 215 учнів (любители домашніх тварин, юні зоологи, юні ентомологи, юні орнітологи, юні акваріумісти) Зоолого-тваринницьку базу в області має Бердянський БДЮТ «Центр розвитку дітей та молоді» та Мелітопольський ЦЕНТУМ, інші юні зоологи проводили практичну та дослідницьку роботу в куточках живої природи, на сімейних міні-фермах та природних об'єктах.

Бердянський БДЮТ «Центр розвитку дітей та молоді» має комбіновану міні- ферму площею 90 м², де утримуються: качки (2 породи, 24 голови), кролі (3 породи, 36 голів).

Вихованці гуртків «Любителі домашніх тварин» провели дослідницьку роботу «Вирощування кролів з додаванням у раціони фосфорно-кальцієвих добавок та вітаміну D» і виявили корисний вплив кальцію, фосфору та вітаміну D на збільшення ваги кролів (400 грам).

Мелітопольський ЦЕНТУМ має комплекс для утримання птахів загальною площею – 100 м². Видовий склад птахоферми: голуби декоративні, кури декоративні, фазан золотистий, цесарка, бентамка, кряква, гусь звичайний, щиглик, чиж.

В Івано-Франківському обласному еколого-натуралістичному центрі учнівської молоді є живий куточок, представлений декоративними кролями, хом’ячками, морськими свинками, шиншилами, декоративними щурами, піщанками, хвилястими та ожереловими папугами, німфами-карелами, канарками, карликовими курми, червоновухими черепаками, акваріумними рибками, мадагаскарськими шипучими тарганами.

Проводяться різноманітні спостереження.

В міській дитячій екологічній станції діє міні - зоопарк. Гуртківці проводять досліді:

- Спостереження за поведінкою та розмноженням малих ссавців;
- Вивчення умов утримання та поведінки рептилій та ссавців тощо.

В Комунальному закладі Київської обласної ради «Центр творчості дітей та юнацтва Київщини» не відмічена робота зоолого – тваринницького напрямку.

В 2017 році на базі Світловодської міської станції юних натуралістів Кіровоградської області діяло 1 творче учнівське об’єднання зоолого-тваринницького напрямку «Любителі домашніх тварин». Тут є куточок живої природи.

Комунальний заклад Львівської обласної ради «Львівський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді»

Матеріальна база зоологічних комплексів КЗ ЛОР «ЛОЦЕНТУМ» та ЛМДЕНЦ дає можливість вихованцям якнайповніше розкрити свій потенціал у науково-дослідницькій діяльності. В КЗ ЛОР «ЛОЦЕНТУМ» працює постійно діюча еколого-освітня виставка «Планета ЗОО» мешканцями якої є понад 90 видів і порід декоративних та екзотичних тварин а на базі ЛМДЕНЦ працює постійно діюча зоологічна виставка «Дитячий зоопарк», на базі якої утримуються і розводяться 260 видів і порід тварин. В 2017 році Центром розроблено нові теми, розпочато і продовжено дослідницькі роботи з зоології, наприклад: «Дослідження популяції бобра звичайного в умовах місцевих умов»; «Біологічні особливості утримання та розмноження шиншил у домашніх умовах»; «Умови утримання та розведення екзотичних тварин у тераріумах»; «Дослідження життєвого циклу та розмноження південноамериканських цихлід (цихлозомаеліоті, седжика, фламінго) тощо.

На базі КЗ ЛОР «ЛОЦЕНТУМ» працює постійно діюча еколого-освітня виставка «Планета ЗОО» мешканцями якої є понад 90 видів і порід декоративних та екзотичних тварин

Впродовж 2017 року на НДЗД Миколаївського ОЕНЦУМ збільшилася видова база, а саме з’явилися карликові домашні свині. Розширилася база порід м’ясних кролів

(каліфорнійські, бургундські та метелик). В 2017 році на НДЗД та В КЖП Миколаївського ОЕНЦУМ закладаються та проводяться досліді:

- Спостереження за способом життя та поведінкою хом'ячків.
- Вироблення в риб умовного рефлексу»тощо.

В еколого-натуралістичному підрозділі **Одеського обласного гуманітарного центру позашкільної освіти та виховання** працюють гуртки зоолого-тваринницького напрямку: «Любителі свійських тварин», «Любителі домашніх тварин», «Юні зоологи», «Юний кролівник», «Основи ветеринарної медицини», «Юні акваріумісти», «Акваріуміст-початківець», «Знавці тераріумів», «Юний науковець» та інші.

У Центрі є живий куточок, колекція акваріумних рибок (біля 70 видів) та акваріумних рослин (біля 120 видів). Вихованці досліджують якість акваріумної води, виробляють умовні рефлекси у риб, досліджують умови вирощування акваріумних рослин.

На базі Ізмаїльської міської станції юних натуралістів в 1997 році був створений навчально-дослідний тваринницький комплекс, в якому утримуються екзотичні та свійські тварини і птахи. Паспортизований Музей живої природи (60 видів декоративних та свійських птахів, тварин - 270 голів.) налічує: кролеферму, птахоферму, міні-зоопарк, що налічує 130 голів (37 видів) тварин та різноманітні види птахів.

У позашкільних навчальних закладах Полтавської області, функціонує 2 кролеферми (Миргородський центр еколого-натуралістичної творчості, Полтавський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді).

Працює 7 гуртків: «Любителі домашніх тварин», «Юні друзі природи», «Юні кролівники», «Юні зоологи».

Тематика дослідів різноманітна, зокрема:

- залежність приросту молодняку кролів у живій вазі від їх кількості в гнізді;
- виявлення впливу групового і роздільного утримування кроленят двомісячного віку на приріст їх маси тощо.

Зоолого-тваринницька база ПОЕНЦУМ включає крільчатник, пташник, вольєри для утримання свійських і диких тварин.

Заняття гуртка „Юні зоологи” комунального закладу „Станція юних натуралістів” Рівненської обласної ради проводяться на базі Рівненського зоологічного парку загальнодержавного значення. Вихованці є активними членами консультаційного пункту „Скринька порад господарям домашніх улюбленців”, започаткованого лідерами учнівського самоврядування. У Гоцанському районі діє учнівське фермерське господарство „Зубр” на базі Бугринського навчально-виховного комплексу. У Володимирецькому районному колегіумі функціонує мінізоопарк „Пташине царство”. Проводяться досліді, наприклад: „Дослідження біології та екології ластівки сільської на території села Кустин Рівненського району” тощо.

Комунальний заклад Сумської обласної ради – обласний центр позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю

У 2017 році зоолого-тваринницькі відділи НДЗД функціонували в Сумському ОЦПО та РТМ, Сумському міському ЦЕНТУМ, у Ямпільській районній СЮН. В інших позашкільних навчальних закладах – куточки живої природи. Акваріумні кабінети, комплекси, куточки функціонували у Сумському обласному ЦПО та РТМ, Сумському міському ЦЕНТУМ, Білопільському районному ЦДЮТ, Путивльському районному ЦПР, на Шосткинській міській СЮН.

В Тернопільському обласному центрі еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді зоолого-тваринницький відділ представлений типовим крільчатником та куточком живої природи та акваріумним клубом, де зібрана велика колекція акваріумних риб та водних рослин, загальний об'єм води в акваріумах складає понад 2500 л води.

В 2017-2018 н.р. в Тернопільському центрі еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді працювало 8 груп екологічного напрямку: любителі домашніх тварин, юні акваріумісти, юні кролівники, юні зоологи. З вихованцями гуртка «Юні кролівники»

проведено дослідницьку роботу «Зміна росту молодняка кролів карликової породи в зв'язку з добавкою вітаміну А». Велика увага приділялась практичним роботам: «Спостереження та догляд за акваріумними рибами та рослинами», «Обладнання типового акваріуму». Встановлюється кількість особин, середній вік популяції і зміни чисельності особин всередині популяції.

Комунальний заклад «Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» Херсонської обласної ради

На базі живого куточка Центру проводились досліді: «Дослідження умов утримання різних порід кролів», «Китайський карась: утримання та спостереження».

Зоолого-тваринницький відділ включає куточок живої природи Новокаховської міськСЮН, Каховська міська станція юних натуралістів (26 видів тварин), Білозерська районна станція юних натуралістів, Центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді проводяться різноманітні досліді.

В куточку живої природи КЗ «Чернігівська обласна станція юних натуралістів» юннати провели цікаві досліді: «Використання клікери під час дресирування декоративних щурів», «Вивчення особливостей утримання в акваріумі риб місцевої іхтіофауни», «Вивчення батьківського інстинкту у гризунів»

Вихованці закладу брали участь у Всеукраїнському конкурсі-гранті «Проект куточка живої природи Фельдмана».

Навчально-дослідна кролеферма КЗ «Чернігівська обласна станція юних натуралістів» є базою для проведення занять гуртків «Любителі домашніх тварин», «Юні друзі природи», «Основи ветеринарної медицини», «Основи біоетики». Юннати проводять дослідницьку роботу: «Порівняльна характеристика росту молодняка кролів різних порід», «Вплив вітаміну А на ріст і розвиток кроленят».

Комунальний заклад «Чернівецький обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді»

У 2017 році в області нараховувалось 42 куточки живої природи навчально-виховних закладів області. Прикладом кращих з них є: куточок живої природи в Чернівецькому обласному центрі еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді, Кострижівському ЗНЗ Заставнівського району, Кіцманському районному будинку дитячої творчості, Рингацькому НВК Новоселицького району, Кельменецькому районному дитячо-юнацькому центрі. Серед кращих живих куточків області і куточок живої природи Чернівецького ОЦЕНТУМ.

Черкаська область, КЗ «ЧОЦРОДЧОР». У зоолого-тваринницькому відділі створено крільчатник, пасіку, куточки живої природи. В живому куточку проводяться різноманітні досліді, зокрема: «Прояв домінантних та рецесивних ознак при вирощуванні кроликів та морських свинок». Працюють гуртки «Любителі домашніх тварин», «Юні акваріумісти», «Юні орнітологи», «Природа рідного краю» (Див. таблицю).

№ з/п	Обл заклад	Кролеферма (к-сть)	Птахоферма (к-сть)	Пасіка	Інші мініферми	Гуртки ЗТ спрямування	Живі куточки
1	Вінницька область	7	1	6	6	128	65
2	Волинська область ВОЕНЦ					«Юні зоологи», «Тварини живого куточка»,	1
3	Дніпропетровська область КЗО «ОЕНЦДУМ»	4	4	1	1	10	1
4	Донецька область						3
5	Житомирська область					25	233
6	Закарпатська область ЗОЕНЦ		1	1		10 Любителі домашніх тварин 2 «Юні тваринники» «Юні бджоларі» «Юні зоологи» «Юні ентомологи» «Юні іхтіологи-рибоводи»	1
7	Запорізька область ЗОЦЕНТУМ		1		1	15	86
8	Івано-Франківська область						

№ з/п	Обл заклад	Кролеферма (к-сть)	Птахоферма (к-сть)	Пасіка	Інші мініферми	Гуртки ЗТ спрямування	Живі куточки
	Івано-Франківський ОЕНЦУМ НДЗД Надвірнянський РЕНЦ МДЕС Богородчанський РЦЕНТУМ			1	1	24 7 «Юні бджоларі»	1 1 1
9	Київська область КЗ Київської обласної ради «Центр творчості дітей та юнацтва Київщини»					Любителі домашніх тварин 6 Юні акваріумісти 2 Юні орнітологи 5	
10	Кіровоградська область КЗ «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді»					«Любителі домашніх тварин» 1	
11	Луганська область						
12	Львівська область ЛОЦЕНТУМ	1 1	1 1	1		39 7	32 Еколого- освітня виставка «Планета ЗОО»
13	Миколаївська область Миколаївський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді	1	1		1	«Юні акваріумісти» - 2 «Біотика» 1 «Юні кролівники»-1 «Любителі тварин» - 5	1
14	Одеська область	1	2		1	32	17
15	Полтавська область	3	1	3		30	148
	Полтавський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді	З Н З	1	1		1	142
		П З Н	2	1	2	29	6
16	Рівненська область Комунальний заклад „ Станція юних натуралістів” Рівненської обласної ради	1	1	1		26	1
17	Сумська область КЗ Сумської обласної ради – обласний центр позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю						+
18	Тернопільська область Тернопільський обласний центр еколого- натуралістичної творчості учнівської молоді	1				8	1
19	Харківська область						
20	Херсонська область КЗ «Центр еколого - натуралістичної творчості учнівської молоді» Херсонської обласної ради					Юні бджоларі 1 Тварини у нашому житті 1 Юні орнітологи 1	
21	Хмельницька область	1				51	1
	Хмельницький обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді						
	Шепетівський МЦЕНТУМ					8	1
	Камянець-Подільський ПНВО	1	1		1		1
22	Черкаська область						
	КЗ «ЧОЦРОДЧОР»					7	1
	Черкаська рай СЮН					12	1
	Шполянська рай СЮН				1	8	1
	Уманський міський ЕНЦУМ					4	1
23	Чернівецька область КЗ «Чернівецький обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді»			1		Юні бджоларі 1 Любителі домашніх тварин 3 Юні орнітологи 1	
24	Чернігівська область КЗ «Чернігівська обласна станція юних натуралістів»	1	1	1		«Юні зоологи» - 2, «Юні акваріумісти» - 1, «Любителі домашніх тварин» -1, «Основи біотіки» -2	1

Пропозиції: активізувати роботу, щодо розширення мережі зоолого-тваринницьких ферм та куточків. Постійно вдосконалювати зміст та форми дослідницької діяльності. В річних звітах подавати чіткі статистичні дані з даного напрямку роботи.

6.5. Інноваційні форми науково-експериментальної та дослідницької роботи.

Відповідно до Концепції Нової української школи та Закону України «Про освіту» (від 28.09.2017р.), перед освітянською громадою постають завдання оновлення діяльності кожного навчального закладу на основі пошуку і застосування інноваційних засобів, методів та прийомів, спрямованих на підвищення якості української системи освіти.

На належному рівні інноваційні форми науково-експериментальної та дослідницької роботи використовують заклади освіти Вінницької, Волинської, Дніпропетровської, Запорізької, Житомирської, Львівської Рівненської, Херсонської та Тернопільської областей.

Лише 8 областей України в своїх звітах висвітлили інформацію з даного питання, в інших - інформація відсутня.

Результативною базою для поліпшення якості виховання учнівської молоді в освітніх закладах **Вінницької області** є створення інноваційного простору. Саме тому одним із пріоритетних напрямків діяльності освітніх закладів області є вивчення та впровадження виховних технологій, що вносять якісні зміни у зміст, структуру, форми, методи, засоби, технології виховання. Інформаційно-координаційним навчальним закладом щодо запровадження інноваційних технологій навчання та виховання є Вінницька станція юних натуралістів, серед яких:

- технологія особистісно-орієнтованого навчання і виховання;
- інклюзивне навчання;
- технологія творчих колективних справ;
- проектні технології;
- експериментально-методичні майданчики;
- Stem – освіта в роботі з обдарованими дітьми;
- запровадження «хмарних» технологій в освіті педагогічних технологій»;
- навчання органічному землеробству як важливої інноваційної технології;
- впровадження ІТК та мультимедійних технологій;
- ігрові технології (гра-квест, квест-кімнати);
- виїзні форми навчання (навчально-польові практики, експедиційна діяльність, навчальні дослідження в національних природних парках, лабораторії в природі); диверсифікації джерел фінансування (фандрайзинг);
- впровадження навчальної програми з питань розробки стратегічного планування та стратегії, тощо.

Отже, Вінницька обласна станція юних натуралістів є інноваційним позашкільним закладом у якому педагогічний та учнівський колективи експериментують, апробують та впроваджують нові педагогічні ідеї, теорії, технології, постійно знаходяться в творчому пошуку.

Творчі пошуки в удосконаленні вже відомих методів і засобів навчання та опанування новими, інноваційними методами поширюються практично на всі освітні заклади **Дніпропетровської області**. Саме тому в освітніх закладах області стало традиційним застосування у роботі таких інноваційних форм роботи як:

- Дослідницько-експериментальна робота.
- Практична природоохоронна діяльність – участь в екологічних акціях і конкурсах.
- Проведення виїзних форм навчання: екскурсій, походів, експедицій, польових практик.
- Участь у різних семінарах та конференціях.
- Різноманітні інтелектуальні ігри, вікторини, конкурси, проекти.
- Участь у Всеукраїнських та Міжнародних акціях, форумах, конкурсах, проектах, турнірах.

Досить активно використовують метод проектів та написання грантів освітні заклади **Львівської, Тернопільської, Рівненської, Волинської областей**, які стали інтегрованим компонентом сучасної системи освіти; засобом ефективного навчання, виховання й розвитку особистості, активізації пізнавальної, самостійної та пошуково-дослідницької діяльності. Для виявлення дітей, схильних до наукової роботи, керівники гуртків використовують різноманітні тести, конкурси наукових робіт, семінари, де діти і виявляють свою зацікавленість будь-якою науковою проблемою.

Організація науково-дослідної діяльності школярів дозволяє розвивати в учнів пізнавальні інтереси, самостійність, культуру навчальної праці, дозволяє систематизувати, узагальнювати, поглиблювати знання з певної галузі навчального предмету і вчить їх застосовувати знання на практиці.

Для всіх, вище перелічених областей, пріоритетною в навчальному процесі є діалогова форма занять, яка сприяє формуванню навичок колективної творчості, організація спілкування по типу проблемних лекцій, спільно-послідовне спілкування по типу "круглого столу", полемічне спілкування по типу телевізійних передач, ділове спілкування по типу ділової гри.

Пропозиції: при складанні річного звіту передбачити окремим розділом інноваційні форми науково-експериментальної та дослідницької роботи.

7. Аналіз педагогічних кадрів.

Навчально-виховний процес в Еколого-натуралістичних центрах учнівської молоді та станціях юних натуралістів України здійснює 1528 педагогічних працівників. Станом на 01.03.2018 р. навчальні заклади укомплектовані на 98% педагогічними кадрами.

Із загальної кількості педагогічних працівників (82%) мають вищу педагогічну освіту.

Серед педагогічних працівників 68% мають відзнаки і нагороди.

Підвищення кваліфікації педагогічних працівників позашкільних навчальних закладів еколого-натуралістичного напрямку здійснюється на базі НЕНЦУМ. Упродовж п'яти років курсову перепідготовку пройшли понад 60 працівників позашкільних навчальних закладів.

У навчальних закладах проводиться робота щодо вивчення, узагальнення та поширення досвіду роботи профільних позашкільних навчальних закладів, створено інформаційний банк (картотека) кращого досвіду роботи із реалізації пріоритетних напрямів еколого-натуралістичної освіти. До банку внесено досвід роботи 137 кращих педагогічних працівників України.

Крім того, поширення передового педагогічного досвіду здійснюється завдяки проведенню регіональних педагогічних практикумів "Світ творчості", формуванню рейтингу якості позашкільної освіти "Золота когорта позашкільників", рейтингу якості професійної діяльності методистів "Особистість року", організації виставок.

За результатами аналізу кадрового забезпечення позашкільних еколого-натуралістичних закладів можна відзначити, що педагогічні колективи в цілому забезпечують виконання статутних завдань закладів.

№ з/п	Заклад	К-сть педагогіків	За освітою		За віком			К-сть нагород			
			неповна вища	повна вища	до 30 років	до 50 років	після 50 років	МОїН України	НЕНЦУМ	обласні	інші урядові нагороди
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Вінницька обласна станція юних натуралістів	61	1	60	15	29	16	26	30	36	26
2	Рівненська область	22	1	21	-	-	-	-	-	-	-
3	Кіровоградська область	25	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4.	Хмельницька	54	-	54	7	33	21	3	24	34	-

	область										
5.	Житомирська область	64	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6.	Запорізька область	75	6	69	6	39	30	-	18	64	-
7.	Сумська область	180	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8.	Кіровоградська область	25	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9.	Київська область	65	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10.	Чернівецька область	66	-	-	-	-	-	-	-	-	-
11.	Черкаська область	50	9	41	12	31	7	5	31	110	-
12.	Тернопільська область	53	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13.	Херсонська область	81	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14.	Дніпроперовська область	175	-	-	-	-	-	-	-	-	-
15.	Волинська область	64									
16.	Івано-Франківська область	97	2	95	-	-	-	-	-	-	-
17.	м. Севєродонецьк	7	-	7	-	-	-	-	-	-	-
18.	Львівська область	78	12	66	17	33	35	5	20	75	-
19.	Одеська область	71	5	66	9	36	26	8	9	9	-
20.	Полтавська область	224	4	175	40	103	81	25	135	87	2

Загальні висновки та пропозиції:

Позашкільна діяльність сьогодні розглядається, як одна з головних ланок безперервної освіти в системі всебічно розвиненої особистості, найповнішого розкриття її задатків і нахилів, створення умов для розвитку.

Сучасна стратегія розвитку освіти спрямовує діяльність позашкільних навчальних закладів на пошук шляхів і засобів організації освітнього процесу, підвищення його соціалізуючого потенціалу, створення організаційно-педагогічних умов для реалізації освітніх завдань, що сприяють формуванню особистості, здатної до самовдосконалення та самореалізації в майбутньому.

Обласні еколого-натуралістичні заклади освіти на належному рівні здійснюють координаційну діяльність, спрямовуючи свою роботу на залучення вихованців та учнівської молоді до участі у міжнародних, всеукраїнських та обласних еколого-натуралістичних заходах, практичної природоохоронної діяльності, удосконалення процесу екологічної освіти, виховання, поглиблення знань з біології, валеології, екології, розвитку практичних навичок в галузях сільського та лісового господарства. З цією метою діють координаційно-методичні ради, Концепції, Комплексні програми тощо.

Підвищення рівня професійної компетентності педагогічних працівників здійснюється через ефективність методичної роботи. Вдосконалюються сучасні форми управлінської діяльності.

Враховуючи вимоги сьогодення, педагогічні колективи обласних еколого-натуралістичних закладів освіти збагачують кращий досвід позашкільної педагогіки у здійсненні еколого-натуралістичної, природоохоронної та дослідницької роботи.

Пропозиції: Під час підготовки річних звітів бажано подавати не описовий матеріал, а матеріали аналітичного характеру. Це дає можливість більш об'єктивно та точно узагальнити діяльність роботи обласних еколого-натуралістичних позашкільних освітніх закладів.

Варто притримуватись рекомендованих розділів проспекту річного звіту. В обов'язковому порядку подавати табличні форми.